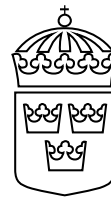


Regeringens proposition

2017/18:270



Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik

Prop.
2017/18:270

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 7 juni 2018

Stefan Löfven

Annika Strandhäll
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar inom föräldraförsäkringen, barnbidraget och bostadsbidraget. Det föreslås att den förälder som inte är gravid ska få rätt till föräldrapenning för att följa med till mödravården. En förälder föreslås få rätt till föräldrapenning för att delta vid barnets inskolning till vissa verksamheter enligt skollagen (2010:800) även om föräldern inte har barnet i sin vård. Föräldraledighet enligt föräldraledighetslagen (1995:584) för mödravårdsbesök och inskolning med föräldrapenning ska enligt förslaget undantas från huvudregeln att föräldraledighet får delas upp i högst tre perioder för varje kalenderår. För tillfällig föräldrapenning föreslås att anmälningsskravet slopas. Vidare ska enligt förslaget tillfällig föräldrapenning kunna lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid när föräldrarna avstår från förvärvsarbete i samband med att de deltar i en kurs som ordnas av en sjukvårdshuvudman i syfte att lära sig vårda barnet. Kravet på anmälan för flerbarnstillägg slopas i flera olika situationer. Inom bostadsbidraget föreslås en tidigareläggning av avstämningen av bidragsgrundande inkomster. Vidare föreslås att lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag ska upphävas och att innehållet i lagen ska föras in i socialförsäkringsbalken.

I propositionen föreslås även att Försäkringskassan ska få medges direktåtkomst till vissa uppgifter i Skatteverkets beskattningsdatabas, om uppgifterna behövs i ett ärende om en bidragsskyldig förälders betalningsskyldighet för underhållsstöd enligt socialförsäkringsbalken.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken.....	6
2.2	Förslag till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584)	11
2.3	Förslag till lag om upphävande av lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag.....	12
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (2017:388) om ändring i lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet.....	13
3	Ärendet och dess beredning	14
4	Bakgrund.....	15
4.1	Föräldrapenning	15
4.1.1	Grundläggande reglering	15
4.1.2	Föräldrapenning vid mödravårdsbesök	16
4.1.3	Föräldrapenning vid inskolning.....	16
4.2	Tillfällig föräldrapenning	16
4.2.1	Grundläggande reglering	16
4.2.2	Anmälningsskyldighet för tillfällig föräldrapenning	17
4.2.3	Tillfällig föräldrapenning vid deltagande i kurs för att lära sig vårda barnet	17
4.3	Barnbidrag.....	18
4.3.1	Grundläggande reglering	18
4.3.2	Anmälningsskyldighet när ett barn har upphört att bo växelvis	19
4.3.3	Krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer	20
4.4	Bostadsbidrag.....	21
4.4.1	Grundläggande reglering	21
4.4.2	Bestämmande av slutligt bostadsbidrag	22
4.5	Behandling av personuppgifter och direktåtkomst	23
4.5.1	EU:s dataskyddsförordning m.m.	23
4.5.2	Lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet	24
4.5.3	Direktåtkomst i ärenden om sjukpenninggrundande inkomst och bostadsbidrag.....	25
5	Regeringens överväganden och förslag	25
5.1	Åtgärder inom föräldrapenningen	25
5.1.1	Föräldrapenning för mödravårdsbesök	25
5.1.2	Föräldrapenning vid inskolning.....	29
5.2	Åtgärder inom tillfällig föräldrapenning	33
5.2.1	Slopat anmälningsskyldighet	33
5.2.2	Tillfällig föräldrapenning vid deltagande i kurs för att lära sig vårda barnet	37

5.3	Åtgärder inom barnbidraget.....	39
5.3.1	Slopat krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer	39
5.3.2	Slopad anmälningsskyldighet när ett barn har upphört att bo växelvis	43
5.4	Åtgärder inom bostadsbidraget.....	44
5.4.1	Tidigare avstämning av bostadsbidraget.....	44
5.4.2	En särskild bestämmelse om bostadsbidrag förs in i socialförsäkringsbalken	47
5.5	Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd	48
5.5.1	Direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen	48
5.5.2	Sekretessfrågor	55
6	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	56
7	Konsekvenser	59
7.1	Inledning.....	59
7.2	Konsekvenser för enskilda och företagare.....	60
7.2.1	Möjlighet för den andra föräldern att få föräldrapenning för att följa med till mödravården	60
7.2.2	Rätt till föräldrapenning vid inskolning.....	60
7.2.3	Slopat anmälningskrav för tillfällig föräldrapenning.....	60
7.2.4	Rätt till tillfällig föräldrapenning vid deltagande i en kurs för att lära sig vårda barnet 60	
7.2.5	Slopat krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer	61
7.2.6	Slopad anmälningsskyldighet när ett barn har upphört att bo växelvis	61
7.2.7	Tidigare avstämning av bostadsbidraget.....	61
7.2.8	En särskild bestämmelse om bostadsbidrag förs in i socialförsäkringsbalken	62
7.2.9	Konsekvenser för företagare och arbetsgivare.....	62
7.2.10	Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd.....	62
7.3	Ekonomiska och administrativa konsekvenser	63
7.3.1	Möjlighet för den andra föräldern att få föräldrapenning för att följa med till mödravården	63
7.3.2	Rätt till föräldrapenning vid inskolning.....	63
7.3.3	Slopat anmälningskrav för tillfällig föräldrapenning.....	64

	7.3.4	Rätt till tillfällig föräldrapenning vid deltagande i kurs för att lära sig vårda barnet	64
	7.3.5	Slopat krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer	65
	7.3.6	Slopad anmälningsskyldighet när ett barn har upphört att bo växelvis	65
	7.3.7	Tidigare avstämning av bostadsbidraget	65
	7.3.8	Särskild bestämmelse om bostadsbidrag förs in i socialförsäkringsbalken	66
	7.3.9	Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd	66
	7.3.10	Sammanfattning av förslagets ekonomiska konsekvenser	66
8		Författningskommentar	67
	8.1	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken	67
	8.2	Förslaget till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584)	75
	8.3	Förslaget till lag om upphävande av lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag	76
	8.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:388) om ändring i lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet	76
	Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik (Ds 2017:59)	78
	Bilaga 2	Lagförslag i promemorian Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik (Ds 2017:59)	79
	Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna till promemorian Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik (Ds 2017:59)	86
	Bilaga 4	Sammanfattning av promemorian Nytt åldersdifferentierat underhållsstöd och direktåtkomst för Försäkringskassan i den del som avser direktåtkomst	87
	Bilaga 5	Nu aktuellt lagförslag i promemorian Nytt åldersdifferentierat underhållsstöd och direktåtkomst för Försäkringskassan	88
	Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna till promemorian Nytt åldersdifferentierat underhållsstöd och direktåtkomst för Försäkringskassan	89
	Bilaga 7	Lagrådets yttrande	90
		Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 juni 2018	91

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2017/18:270

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i socialförsäkringsbalken,
2. lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584),
3. lag om upphävande av lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag,
4. lag om ändring i lagen (2017:388) om ändring i lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken¹

dels att 11 kap. 10 och 12 §§, 12 kap. 4 §, 13 kap. 1 och 3 §§, 16 kap. 12 §, 97 kap. 2 och 13 §§ och 98 kap. 5 § ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 12 kap. 7 § ska lyda ”Förskola, skola och viss annan pedagogisk verksamhet”,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 12 kap. 5 a och 7 a §§ och 13 kap. 9 a §, och närmast före 12 kap. 5 a § och 13 kap. 9 a § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

10 §²

Föräldrapenningsförmåner får inte lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid i annat fall än som anges i 12 kap. 4 a, 6 och 7 §§ samt 13 kap. 10, 11, 13, 26 och 30 §§. *För tillfällig föräldrapenning gäller även 13 kap. 3 §.*

Föräldrapenningsförmåner får inte lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid i annat fall än som anges i 12 kap. 4 a § och 5 a–7 §§ samt 13 kap. 10, 11, 13, 26 och 30 §§.

Tillfällig föräldrapenning enligt 13 kap. 31 e § får lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid.

För tillfällig föräldrapenning gäller även 13 kap. 3 §.

12 §³

Föräldrapenningsförmåner får inte lämnas för tid innan anmälan gjorts till Försäkringskassan. Detta gäller dock inte om det har funnits hinder för en sådan anmälan eller det finns särskilda skäl för att *förmånen* ändå bör lämnas. *Vidare gäller detta inte i fråga om sådan tillfällig föräldrapenning som avses i 13 kap. 31 e §.*

Föräldrapenning får inte lämnas för tid innan anmälan gjorts till Försäkringskassan. Detta gäller dock inte om det har funnits hinder för en sådan anmälan eller det finns särskilda skäl för att *föräldrapenning* ändå bör lämnas.

¹ Senaste lydelse av rubriken närmast före 12 kap. 7 § 2010:870.

² Senaste lydelse 2011:1082.

³ Senaste lydelse 2010:2005.

4 §

I andra fall än som avses i 5 och 6 §§ har en förälder som inte har barnet i sin vård rätt till föräldrapenning endast om det finns särskilda skäl.

I andra fall än som avses i 5–6 och 7 a §§ har en förälder som inte har barnet i sin vård rätt till föräldrapenning endast om det finns särskilda skäl.

Mödravårdsbesök**5 a §**

En förälder som besöker mödravården när det gäller ett ofött barn eller en graviditet har rätt till föräldrapenning i samband med besöket.

Föräldrapenning i samband med besök hos mödravården kan lämnas för tid från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse fram till och med förlossningsdagen.

7 a §

En förälder som har ett barn som deltar i en introduktion till en verksamhet enligt skollagen (2010:800) har rätt till föräldrapenning för att delta i introduktionen, om den avser

- 1. förskola,*
- 2. förskoleklass,*
- 3. grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola eller internationell skola på grundskolenivå,*
- 4. fritidshem som kompletterar utbildningen i en skolform enligt 2 eller 3, eller*
- 5. verksamhet enligt 25 kap. 2, 4 eller 5 § skollagen.*

Föräldrapenning i samband med ett barns introduktion kan lämnas till en förälder som inte har barnet i sin vård.

13 kap.

1 §⁴

I detta kapitel finns allmänna bestämmelser om rätten till tillfällig föräldrapenning i 2–9 §§.

Vidare finns bestämmelser om

– tillfällig föräldrapenning för tid före ansökan i 9 a §,

- tillfällig föräldrapenning vid barns födelse eller adoption i 10–15 §§,
- vård av barn som inte har fyllt 12 år i 16–21 §§,
- vård av barn som har fyllt 12 år i 22–25 §§,
- vård av barn som omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade i 26–29 §§,
- vård av allvarligt sjukt barn i 30 och 31 §§,
- utvidgad rätt till tillfällig föräldrapenning vid förälders sjukdom eller smitta i 31 a–31 d §§,
- tillfällig föräldrapenning i samband med att ett barn har avlidit i 31 e och 31 f §§,
- beräkning av antalet dagar med rätt till tillfällig föräldrapenning i 32 §, och
- beräkning av tillfällig föräldrapenning i 33–38 §§.

3 §

Tillfällig föräldrapenning får förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid: Tillfällig föräldrapenning får förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § *första stycket* lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid:

1. om föräldrarna följer med sitt barn till läkare när barnet lider av allvarlig sjukdom, och

2. om föräldrarna, som en del i behandlingen av sitt barn, behöver delta i läkarbesök eller i behandling som ordinerats av läkare.

Tillfällig föräldrapenning får förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § andra stycket lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid, om föräldrarna deltar i en kurs som ordnas av en sjukvårdshuvudman för att lära sig vårda barnet.

Tillfällig föräldrapenning för tid före ansökan

9 a §

Tillfällig föräldrapenning lämnas inte för längre tid tillbaka än 90 dagar före den dag ansökan

⁴ Senaste lydelse 2010:2005.

kom in till Försäkringskassan.

Detta gäller dock inte om det finns synnerliga skäl för att tillfällig föräldrapenning ändå bör lämnas. Tidsbegränsningen gäller inte heller i fråga om sådan tillfällig föräldrapenning som avses i 31 e §.

16 kap.

12 §⁵

Den som får allmänt barnbidrag för de barn som omfattas av flerbarnstillägget får också flerbarnstillägg för dessa barn.

Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 9 § 2 eller 3 ska anmäla detta till Försäkringskassan. *Detsamma gäller den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 §, utom i de fall där två föräldrar bor tillsammans med ett barn som de har gemensamt, om någon av dem får barnbidrag för barnet.*

Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 9 § 2 eller 3 ska anmäla detta till Försäkringskassan. *Detta gäller dock inte om förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen (1999:1395) lämnas för barnet.*

Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 § 1 behöver inte anmäla det. Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 § 2 ska anmäla det till Försäkringskassan, utom i de fall där två föräldrar har ett gemensamt barn och det för barnet lämnas någon sådan förmån eller något sådant stöd som anges i 15 kap. 9 §.

97 kap.

2 §

Den försäkrades bidragsgrundande inkomst är summan av

1. överskott i inkomstslaget tjänst enligt 10 kap. 16 § inkomstskattelagen (1999:1229),
2. överskott i inkomstslaget näringsverksamhet beräknat enligt 4 §,
3. överskott i inkomstslaget kapital beräknat enligt 5 §,
4. del av egen och barns förmögenhet enligt 6–10 §§,
5. del av barns inkomst av kapital enligt 11 och 12 §§ och

⁵ Senaste lydelse 2013:1018.

Vid beräkning av inkomster som avses i första stycket 6 ska studiebidrag enligt 3 kap. studiestödslagen (1999:1395) och studiestartsstöd enligt lagen (2017:527) om studiestartsstöd ingå med 80 procent.

13 §⁶

Med vissa andra inkomster enligt 2 § 6 avses följande: Med vissa andra inkomster enligt 2 § första stycket 6 avses följande:

1. inkomst som på grund av 3 kap. 9–13 §§ inkomstskattelagen (1999:1229) eller skatteavtal inte ska tas upp som intäkt i inkomstslaget näringsverksamhet, tjänst eller kapital,

2. studiemedel i form av studiebidrag enligt 3 kap. studiestödslagen (1999:1395) och studiestartsstöd enligt lagen (2017:527) om studiestartsstöd, utom de delar som avser tilläggsbidrag,

3. skattefria stipendier över 3 000 kronor per månad,

4. skattepliktiga inkomster enligt 5 § lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta, och

5. etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare.

Inkomster som avses i första stycket 2 och 3 och som i slutet av ett år betalas ut i förskott som hänförliga till nästföljande år ska beaktas för det senare året.

98 kap.

5 §⁷

Slutligt bostadsbidrag bestäms för varje kalenderår under vilket preliminärt bidrag har betalats ut. Slutligt bostadsbidrag bestäms efter *den tidpunkt när besked* om slutlig skatt enligt 56 kap. 10 § första stycket skatteförfarandelagen (2011:1244) *senast ska ha skickats.*

Slutligt bostadsbidrag bestäms för varje kalenderår under vilket preliminärt bidrag har betalats ut. Slutligt bostadsbidrag bestäms efter *det att beslut* om slutlig skatt enligt 56 kap. 2 § skatteförfarandelagen (2011:1244) *har meddelats.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för föräldrapenningsförmåner och flerbarnstillägg som avser tid före ikraftträdandet.

⁶ Senaste lydelse 2017:585.

⁷ Senaste lydelse 2011:1434.

2.2 Förslag till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584)

Prop. 2017/18:270

Härigenom föreskrivs att 10 § föräldraledighetslagen (1995:584) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

Ledigheten får delas upp på högst tre perioder för varje kalenderår. Om en ledighetsperiod löper över ett årsskifte, ska den anses höra till det kalenderår då ledigheten påbörjades.

Trots denna begränsning får en ledighet delas upp när det gäller antingen ledighet med tillfällig föräldrapenning m.m. enligt 8 § eller ledighet *för föräldrabildning m.m.* enligt 12 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Trots denna begränsning får en ledighet delas upp när det gäller antingen ledighet med tillfällig föräldrapenning m.m. enligt 8 § eller ledighet *med föräldrapenning* enligt 12 kap. 5 a–7 a §§ socialförsäkringsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

¹ Senaste lydelse 2010:1263.

Prop. 2017/18:270 2.3 Förslag till lag om upphävande av lagen
(2003:1067) om särskild bestämmelse om
bostadsbidrag

Härigenom föreskrivs att lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag¹ ska upphöra att gälla vid utgången av 2018.

Den upphävda lagen gäller dock fortfarande för bostadsbidrag som avser tid före den 1 januari 2019.

¹ Senaste lydelse av lagen 2017:531.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:388) om ändring i lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet

Prop. 2017/18:270

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 8 c § lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet¹ i stället för lydelsen enligt lagen (2017:388) om ändring i den lagen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2017:388

Föreslagen lydelse

2 kap.

8 c §

Försäkringskassan får ha direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst enligt 26 kap. socialförsäkringsbalken eller beräkning av bostadsbidrag enligt 97 kap. socialförsäkringsbalken.

Försäkringskassan får ha direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om

1. betalningsskyldighet för en bidragsskyldig förälder enligt 19 kap. socialförsäkringsbalken,

2. bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst enligt 26 kap. socialförsäkringsbalken, eller

3. beräkning av bostadsbidrag enligt 97 kap. socialförsäkringsbalken.

Direktåtkomsten får endast omfatta

1. uppgifter per betalningsmottagare i en sådan arbetsgivardeklaration eller förenklad arbetsgivardeklaration som avses i 26 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244),

2. identifikationsuppgifter för den uppgiftsskyldige och betalningsmottagaren, och

3. uppgift om den redovisningsperiod som deklarationen avser.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 2003:670.

3 Ärendet och dess beredning

Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik

Under 2012 fick Försäkringskassan i uppdrag att se om det fanns möjligheter att förenkla regelverket inom socialförsäkringen. Målsättningen var att det skulle bli enklare för den enskilde att göra rätt. Uppdraget mynnade ut i flera olika ”antikrängelkataloger” som Försäkringskassan överlämnade till regeringen vid olika tidpunkter (dnr S2011/11077/SF, S2013/04669/FST, S2014/05022/FST). Det är från dessa antikrängelkataloger som några av förslagen i denna proposition kommer. Förslag till åtgärder inom föräldrapenningen finns i avsnitt 5.1, (dnr S2013/04669/FST). Övriga förslag i det nu angivna ärendet kommer inte att behandlas vidare. Förslag till åtgärder inom den tillfälliga föräldrapenningen finns i avsnitt 5.2 (dnr S2011/11077/SF, S2013/04669/FST). Förslag till åtgärder inom barnbidraget finns i avsnitt 5.3 (dnr S2014/05022/FST).

Den 1 mars 2014 trädde nya bestämmelser om barnbidraget i kraft. Dessa syftade till att synliggöra föräldrars gemensamma ansvar för sina barn och att bättre anpassa regelverket till dagens familje- och boendeförhållanden. Efter lagändringen såg Försäkringskassan att det fanns behov av att ytterligare förenkla regelverket för föräldrar och föreslog därför i en skrivelse till regeringen ett antal regelförenklingar som underlättar för föräldrar och förenklar Försäkringskassans administration. Flera av dessa förslag finns med i denna proposition.

En arbetsgrupp i Socialdepartementet har utarbetat promemorian *Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik* (Ds 2017:59). I promemorian lämnas förslag som avser föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, flerbarnstillägg och bostadsbidrag. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 1* och dess lagförslag i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena och en sammanställning av remissvaren finns tillgängliga i Socialdepartementet (dnr S2017/06673/FST).

Förslagen om föräldrapenning vid mödravårdsbesök, föräldrapenning vid inskolning, slopat anmälningsskrav för tillfällig föräldrapenning samt slopat krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer grundar sig på ett tillkännagivande av riksdagen (bet. 2014/15:SfU3 punkterna 5 och 10, rskr. 2014/15:48). Genom förslagen i denna proposition anser regeringen att riksdagens tillkännagivande har tillgodosetts fullt ut och att tillkännagivandet därmed är slutbehandlat.

Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd

Försäkringskassan har i en skrivelse till regeringen lämnat en framställan om att myndigheten ska få medges direktåtkomst till uppgifter i Skatteverkets beskattningsdatabas i vissa ärenden om underhållsstöd.

En arbetsgrupp i Socialdepartementet har utarbetat promemorian *Nytt åldersdifferentierat underhållsstöd och direktåtkomst för Försäkringskassan*. En sammanfattning av promemorian i den del som avser direktåtkomst finns i *bilaga 4*. Lagförslaget om direktåtkomst finns i *bilaga 5*.

Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. Remissyttrandena och en sammanställning av remissvaren finns tillgängliga i Socialdepartementet (dnr S2017/06379/FST).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 19 april 2018 att inhämta Lagrådets yttrande över förslaget om direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd. Lagrådet lämnade förslaget utan erinran. Propositionens lagförslag i denna del stämmer överens med lagrådsremissens lagförslag. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 7*.

Förslaget till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) är av sådan karaktär att ett yttrande från Lagrådet normalt ska inhämtas. Förslaget är dock författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Lagrådets yttrande har därför inte inhämtats.

4 Bakgrund

4.1 Föräldrapenning

4.1.1 Grundläggande reglering

Rätt till föräldrapenning har enligt 12 kap. 2 § socialförsäkringsbalken, förkortad SFB, en försäkrad förälder som vårdar barn under tid när han eller hon inte förvärvsarbetar eller avstår från förvärvsarbete. För rätt till föräldrapenning gäller också som villkor att föräldern under den ovan nämnda tiden till huvudsaklig del faktiskt vårdar barnet (12 kap. 3 § SFB). Vården av barnet ska vara vad som krävs med hänsyn till barnets ålder. För att föräldern ska anses vårda barnet krävs att det finns en rumslig kontakt mellan föräldern och barnet under större delen av tiden (prop. 1978/79:168 s. 47). Vem som är förälder framgår av reglerna i 1 kap. föräldrabalken. Med förälder likställs förälders make som stadigvarande sammanbor med föräldern, förälders sambo som tidigare har varit gift med eller har haft barn med föräldern, särskilt förordnad vårdnadshavare som har vård om barnet och blivande adoptivförälder (11 kap. 4 § SFB). Bestämmelserna om föräldrapenning gäller i tillämpliga delar också vid adoption av barn med vissa undantag (12 kap. 8 § SFB). Med adoption likställs att någon efter socialnämndens medgivande har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i sitt hem i syfte att adoptera barnet (11 kap. 7 § första stycket SFB).

Barnet ska vara bosatt i Sverige för att föräldern ska ha rätt till föräldrapenningsförmåner (11 kap. 8 § SFB). Enligt 12 kap. 12 § SFB lämnas föräldrapenning med anledning av ett barns födelse under högst 480 dagar sammanlagt för båda föräldrarna. Föräldrapenning lämnas längst till dess barnet har fyllt tolv år eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det femte skolåret i grundskolan (12 kap. 13 § SFB).

Prop. 2017/18:270 Föräldrapenningsförmåner får som huvudregel inte lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid. Från denna huvudregel finns vissa undantag (11 kap. 10 § SFB).

4.1.2 Föräldrapenning vid mödravårdsbesök

Barnets mor har rätt till föräldrapenning från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse till och med den tjugonionde dagen efter förlossningsdagen (12 kap. 5 § SFB) och detta gäller även om modern inte har barnet i sin vård (12 kap. 4 § SFB).

Ett barns mor är den kvinna som föder barnet. Om modern vid barnets födelse är gift med en man, ska denne anses som barnets far. Detsamma gäller om modern är änka och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att barnet kan vara avlat dessförinnan (1 kap. 1 § föräldrabalken). I övriga fall och i fall då rätten förklarar att maken till modern inte är far till barnet måste den andra förälderns faderskap respektive föräldraskap fastställas genom bekräftelse eller dom (1 kap. 3 och 9 §§ föräldrabalken). För att även den person som i lagens mening ännu inte är förälder ska få rätt till ersättning har den gravida kvinnan möjlighet att avstå föräldrapenningsdagar till denne (jfr 12 kap. 17 § SFB).

4.1.3 Föräldrapenning vid inskolning

En förälder som besöker barnets förskola eller sådan annan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) och som kompletterar eller erbjuds i stället för förskola och som barnet deltar i, har rätt till föräldrapenning i samband med besöket (12 kap. 7 § SFB). Sådan verksamhet som avses är bl.a. traditionella familjedaghem och öppen förskola. Föräldrapenning enligt bestämmelsen kan lämnas vid barnets inskolning i sådan verksamhet som avses under förutsättning att föräldern har barnet i sin vård (jfr 12 kap. 2 och 3 §§ SFB). Skollagen innehåller inte några bestämmelser om inskolning. Föräldrapenning enligt 12 kap. 7 § SFB får lämnas till båda föräldrarna samtidigt för samma barn (11 kap. 10 § SFB).

4.2 Tillfällig föräldrapenning

4.2.1 Grundläggande reglering

Tillfällig föräldrapenning är en förmån som kan betalas ut när en förälder, eller en person som likställs med en förälder, avstår från att utföra förvärvsarbete i samband med ett barns födelse eller behov av vård eller i samband med att ett barn har avlidit (11 kap. 4–6 §§ och 13 kap. 2 § SFB).

Ersättning kan t.ex. lämnas när föräldern avstår från arbete för att vårda ett barn på grund av sjukdom eller smitta hos barnet eller när en förälder avstår från arbete på grund av sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare (jfr 13 kap. 16 § SFB). Det kan exempelvis även finnas rätt till ersättning när föräldrar, som har ett sjukt eller funktionshindrat barn,

behöver avstå från arbete i samband med behandling, läkarbesök eller deltagande i kurs som ordnas av sjukvårdshuvudman för att lära sig vårda barnet (jfr 13 kap. 20 § SFB).

4.2.2 Anmälningsskrivning för tillfällig föräldrapenning

Föräldrapenningsförmåner får inte lämnas för tid innan anmälan gjorts till Försäkringskassan (11 kap. 12 § SFB). Det gäller dock inte om det har funnits hinder för en sådan anmälan eller det finns särskilda skäl för att förmånen ändå bör lämnas. Kravet på anmälan gäller heller inte för tillfällig föräldrapenning i samband med att ett barn har avlidit. Enligt 2 § Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2010:30) om föräldrapenningsförmåner gäller vidare inte kravet på anmälan när en förälder går från att uppbära en föräldrapenningsförmån direkt till att uppbära en annan föräldrapenningsförmån.

Syftet med anmälningsskrivningen är i första hand att Försäkringskassan ska ha möjlighet att kontrollera att den försäkrade uppfyller villkoren för ersättningen och vidare att samordning av olika förmåner ska kunna ske. Genom att anmälan görs får Försäkringskassan också möjlighet att begära in handlingar och förbereda kommande utbetalning av ersättning (prop. 1984/85:78 s. 75 f.). Den som vill begära tillfällig föräldrapenning ska sedan ansöka hos Försäkringskassan om sådan ersättning skriftligen (8 kap. 5 § och 110 kap. 4 § SFB).

4.2.3 Tillfällig föräldrapenning vid deltagande i kurs för att lära sig vårda barnet

En förälder till ett sjukt eller funktionshindrat barn, som inte har fyllt 12 år, har rätt till tillfällig föräldrapenning när han eller hon behöver avstå från förvärvsarbete i samband med besök på en institution för medverkan i behandling av barnet eller för att lära sig vårda barnet och deltagande i en kurs som ordnas av sjukvårdshuvudman i samma syfte som anges ovan (13 kap. 20 § 1 och 2 SFB). Föräldern har även rätt till tillfällig föräldrapenning för läkarbesök på grund av att barnet lider av allvarlig sjukdom, för läkarbesök som är en del i behandlingen av barnet och för deltagande i någon behandling som är ordinerad av läkare som en del i behandlingen av barnet (13 kap. 20 § 3–5 SFB). För rätt till tillfällig föräldrapenning i dessa situationer krävs inte att barnet är med. Även föräldrar till barn som har fyllt 12 år har under vissa förutsättningar rätt till tillfällig föräldrapenning om de behöver avstå från förvärvsarbete i sådana fall (se 13 kap. 23 § SFB).

Tillfällig föräldrapenning av de skäl som anges ovan lämnas som utgångspunkt under sammanlagt högst 120 dagar för varje barn och år (13 kap. 21 § SFB).

Enligt huvudregeln kan endast en förälder få tillfällig föräldrapenning för ett visst barn och en viss tid (se 11 kap. 10 § SFB). Principen har sin grund i att föräldraförsäkringen är tänkt att lämnas till en förälder som vårdar sitt barn och att det som utgångspunkt inte får anses finnas behov av att även en annan förälder samtidigt vårdar samma barn (se t.ex. prop. 1973:47 s. 43). Det finns dock undantag från denna huvudregel. Tillfällig

Prop. 2017/18:270 föräldrapenning får exempelvis lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid om föräldrarna följer med sitt barn till läkare när barnet lider av allvarlig sjukdom och om föräldrarna, som en del i behandlingen av sitt barn, behöver delta i läkarbesök eller i behandling som har ordinerats av läkare (13 kap. 3 § SFB). Dessa undantag motiverades med att det i vissa speciella situationer är angeläget att båda föräldrarna samtidigt kan vara med sitt barn (prop. 1984/85:78 s. 75).

Vid införandet av en rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med besök på en institution eller deltagande i en kurs för medverkan i behandling av barnet eller för att lära sig vårda barnet gjordes inga uttalanden om ett eventuellt behov för båda föräldrarna eller flera föräldrar att få föräldrapenning för samma barn och tid (jfr prop. 1992/93:159 s. 146 f.).

4.3 Barnbidrag

4.3.1 Grundläggande reglering

Barnbidrag syftar till att stödja föräldrar och bidra till att täcka delar av de ökade kostnader som följer med barns omsorg och omvårdnad. Bidraget är grundläggande och generellt. Någon behovsprövning görs inte.

Barnbidrag lämnas för ett försäkrat barn i form av allmänt barnbidrag, förlängt barnbidrag och flerbarnstillägg (15 kap. 2 § SFB). Den som är bosatt i Sverige är försäkrad för barnbidrag (5 kap. 9 § SFB). Allmänt barnbidrag lämnas från och med månaden efter barnets födelse till och med det kvartal då barnet fyller 16 år (15 kap. 3 och 4 §§ SFB). Förlängt barnbidrag lämnas från och med kvartalet efter det kvartal då barnet fyller 16 år och under tid då barnet går i exempelvis grundskola (15 kap. 5 och 7 §§ SFB). Förlängt barnbidrag kan under vissa förutsättningar lämnas även för ett barn som går i skola utomlands (15 kap. 6 § SFB).

Flerbarnstillägg lämnas om någon får barnbidrag för två eller flera barn (15 kap. 8 § SFB). Utöver barn för vilka allmänt barnbidrag lämnas, berättigar barn för vilka rätt till förlängt barnbidrag föreligger till flerbarnstillägg under vissa förutsättningar. Detsamma gäller barn som bedriver studier som ger rätt till studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen (1999:1395) om barnet, bortsett från åldern, uppfyller kraven för allmänt barnbidrag. (15 kap. 9 och 11 §§ SFB) Bestämmelserna om flerbarnstillägg beskrivs ytterligare i avsnitt 5.2.2.

Mottagare av barnbidrag är som utgångspunkt den som har den rättsliga vårdnaden om barnet, eller i vissa fall barnet självt (16 kap. 3–8 §§ SFB). Även bidragsmottagaren måste vara försäkrad för barnbidrag (16 kap. 2 § SFB). Regelverket kring hur barnbidrag fördelas mellan föräldrarna beskrivs närmare i avsnitt 5.2.1.

Det är den som får allmänt barnbidrag för de barn som omfattas av flerbarnstillägget som får flerbarnstillägg för dessa barn (16 kap. 12 § första stycket SFB). Om allmänt barnbidrag har upphört att lämnas för samtliga barn som flerbarnstillägget avser, får barnets vårdnadshavare tillägget. Om samtliga barn som berättigar till flerbarnstillägget är myndiga eller annars saknar vårdnadshavare, får den eller de föräldrar

som barnen stadigvarande sammanbor med flerbarnstillägget (16 kap. 13 § SFB). Prop. 2017/18:270

Barnbidrag betalas ut utan ansökan, förutom när det gäller förlängt barnbidrag för barn som går i skola utomlands (110 kap. 6 § första stycket 1 SFB). Det finns dock särskilda bestämmelser om anmälan när det gäller flerbarnstillägg i vissa situationer, se mer i avsnitt 5.3.1.

4.3.2 Anmälningsskyldighet när ett barn har upphört att bo växelvis

Utgångspunkten är att föräldrar som har gemensam vårdnad om ett barn får hälften vardera av barnbidraget (16 kap. 5 § första stycket första meningen SFB). Huvudregeln kan frångås om föräldrarna gör ett aktivt val av mottagare av barnbidraget genom en gemensam anmälan om ensam bidragsmottagare till Försäkringskassan (16 kap. 5 § första stycket andra meningen SFB). Föräldrarna kan således välja att en av dem ska vara mottagare av hela bidraget. Vidare, när föräldrar som har gemensam vårdnad om ett barn inte bor tillsammans och barnet bor varaktigt med endast en förälder, lämnas barnbidraget till den föräldern om han eller hon har gjort anmälan om det (16 kap. 7 § 1 SFB). När barnet bor varaktigt hos båda de särlevande föräldrarna (växelvist boende) lämnas barnbidraget med hälften till vardera föräldern efter anmälan av någon av dem (16 kap. 7 § 2 SFB). I och med huvudregeln kring delat barnbidrag blir denna senare bestämmelse aktuell endast om det är fråga om att frångå huvudregeln av någon anledning och föräldrarna inte är överens om vem som ska stå som mottagare av barnbidraget. Bestämmelserna om fördelning av barnbidrag vid gemensam vårdnad gäller även för barn med två särskilt förordnade vårdnadshavare (16 kap. 9 § SFB). Blivande adoptivföräldrar vid adoption av ett barn som inte är svensk medborgare och som inte är bosatt här i landet när de får barnet i sin vård likställs med föräldrar i fråga om rätten att få barnbidrag (16 kap. 11 § SFB). De nu beskrivna bestämmelserna om fördelning av barnbidrag trädde i kraft den 1 mars 2014 (se SFS 2013:1018, prop. 2013/14:6, bet. 2013/14:SfU4, rskr. 2013/14:67).

I barnbidragsförordningen (1986:386) regleras i vilka situationer den som får barnbidrag ska anmäla förändringar som kan påverka rätten till bidraget. Den som uppbär allmänt barnbidrag respektive förlängt barnbidrag ska enligt den regleringen utan dröjsmål göra anmälan till Försäkringskassan bl.a. när det växelvisa boende som grundat rätt till delat barnbidrag upphör (4 respektive 6 § barnbidragsförordningen).

Lagregleringen om mottagare av barnbidraget har genomgått två större förändringar. Den ena är ändringarna till de nu gällande bestämmelserna (se ovan). Den andra är ändringarna som trädde i kraft den 1 juli 2006 (se SFS 2006:179, prop. 2005/06:20, bet. 2005/06:SfU7, rskr. 2005/06:164). Enligt de bestämmelserna betalades vid gemensam vårdnad barnbidraget ut till den förälder som av föräldrarna gemensamt anmäldes som bidragsmottagare. I de fall ingen sådan anmälan gjordes, betalades bidraget ut till barnets mor. Om barnet varaktigt bodde tillsammans med endast en av föräldrarna, hade den föräldern efter anmälan rätt att få bidraget. Vid denna lagändring infördes möjligheten till delat barnbidrag:

Prop. 2017/18:270 om föräldrarna inte bodde tillsammans och barnet var varaktigt bosatt hos båda föräldrarna (växelvist boende), kunde barnbidraget efter anmälan av båda föräldrarna lämnas med hälften till vardera föräldern. I samband med detta infördes bestämmelserna i 4 och 6 §§ barnbidragsförordningen om skyldighet för föräldrar som uppbär allmänt barnbidrag eller förlängt barnbidrag att utan dröjsmål göra anmälan till Försäkringskassan när det växelvisa boende som har grundat rätt till delat barnbidrag upphör (se SFS 2006:433). Före den 1 juli 2006 betalades barnbidraget vid gemensam vårdnad ut till modern eller, om föräldrarna gjorde anmälan om det, barnets fader. Någon möjlighet att dela på barnbidraget fanns inte.

4.3.3 Krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer

Såsom har beskrivits i avsnitt 4.2.3, lämnas flerbarnstillägg om någon får barnbidrag för två eller flera barn (15 kap. 8 § SFB). De barn som berättigar till flerbarnstillägg är barn för vilka allmänt barnbidrag lämnas (15 kap. 9 § 1 SFB) samt, med vissa begränsningar, barn för vilka rätt till förlängt barnbidrag föreligger (15 kap. 9 § 2 SFB) och barn som bedriver studier som ger rätt till studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen om barnet, bortsett från åldern, uppfyller kraven för allmänt barnbidrag (15 kap. 9 § 3 SFB). Skolhuvudmannen är skyldig att lämna uppgifter om barn som genomgår sådan utbildning som ger rätt till förlängt barnbidrag, dock inte för de barn som fyller 16 år under det första kvartalet under kalenderåret och som fått allmänt barnbidrag för denna tid (110 kap. 37 § SFB och 1 § Försäkringskassans föreskrifter [FKFS 2007:7] om förlängt barnbidrag). Barn som bor i familjehem, stödboende eller i hem för vård eller boende inom ramen för socialtjänsten beaktas inte vid flerbarnstillägg (15 kap. 10 § SFB).

Flerbarnstillägg lämnas med olika belopp beroende på hur många barn som berättigar en person till sådant tillägg (15 kap. 8 § SFB). Vid beräkningen av flerbarnstillägg ska de barn för vilka någon får barnbidrag räknas samman med de barn för vilka någon annan får barnbidrag om dessa bidragsmottagare är gifta med varandra och stadigvarande sammanbor, eller om de är sambor och tidigare har varit gifta med varandra eller har haft barn gemensamt (15 kap. 12 § SFB). Denna bestämmelse möjliggör bl.a. en beräkning av flerbarnstillägg utifrån en sammanräkning av samtliga barn inom ett s.k. ombildat hushåll, dvs. även omfattande barn som föräldrarna inte har gemensamt.

En person som får allmänt barnbidrag för de barn som omfattas av flerbarnstillägget får också flerbarnstillägg för dessa barn (16 kap. 12 § första stycket SFB). Det krävs inget agerande från honom eller henne, utan tillägget lämnas i de situationerna automatiskt av Försäkringskassan (se 110 kap. 6 § första stycket 1 SFB). En person som vill få flerbarnstillägg som omfattar ett barn för vilket rätt till förlängt barnbidrag föreligger eller ett barn som bedriver studier som ger rätt till studiehjälp måste däremot göra en anmälan om detta till Försäkringskassan. Detsamma gäller den som vill få flerbarnstillägg beräknat på samtliga hushållets barn för vilka någon får barnbidrag, utom

i de fall där två föräldrar bor tillsammans med ett barn som de har gemensamt och någon av dem får barnbidrag för barnet (16 kap. 12 § andra stycket SFB). Vidare krävs att en ansökan görs för förlängt barnbidrag för ett barn som går i skolan utomlands (110 kap. 6 § första stycket 1 SFB).

Anmälningsskraven för att få flerbarnstillägg i vissa fall infördes samtidigt som bestämmelserna om flerbarnstillägg. Personkretsen för vilka som har rätt att räkna samman barn för flerbarnstillägg (nuvarande 15 kap. 12 § SFB) fastställdes när flerbarnstillägget infördes 1982 och kretsen är densamma i dag. Familjebegreppet avsåg vid den tidpunkten gifta föräldrar som lever tillsammans, men även sammanboende föräldrar som har varit gifta med varandra alternativt har eller har haft barn gemensamt inkluderades i personkretsen. Dåvarande Riksförsäkringsverket hade inte tillgång till de uppgifter som behövdes för att räkna samman barn för flerbarnstillägg i de situationer då inte en och samma förälder fick samtliga barnbidrag i hushållet. Med detta som bakgrund infördes ett anmälningsskrav (se prop. 1980/81:188 s. 8 och 11 f.). Även anmälningsskravet vad gäller flerbarnstillägg omfattande barn över 16 års ålder som bedriver vissa studier har sin grund i att dåvarande försäkringskassorna inte automatiskt hade tillgång till den information som krävdes för att besluta i de ärendena (se prop. 1982/83:88 s. 7 och 10).

Den 1 mars 2014 togs anmälningsskravet bort för att få räkna samman barn från tidigare och nuvarande relationer för flerbarnstillägg i de fall då föräldrar bor tillsammans med minst ett gemensamt barn som någon av dem får barnbidrag för (SFS 2013:1018, prop. 2013/14:6, bet. 2013/14:SfU4, rskr. 2013/14:67). Bakgrunden var att den nya huvudregeln om delat barnbidrag skulle innebära att fler föräldrar än tidigare kunde bli mottagare av barnbidrag och i sin tur att fler föräldrar skulle vara tvungna att göra anmälan för att få flerbarnstillägg. Enligt regeringens bedömning kunde detta upplevas som krångligt för föräldrarna och det skulle även innebära ökad administration för Försäkringskassan. Ett krav på anmälan fick enligt regeringens mening anses onödigt i de fall Försäkringskassan redan har den information som behövs. Det fanns dock fortfarande situationer där det inte var möjligt för Försäkringskassan att via registeruppgifter få kännedom om vilka barn som kan räknas samman för flerbarnstillägg och för dessa fall kvarstod anmälningsskravet (prop. 2013/14:6 s. 36 f.).

4.4 Bostadsbidrag

4.4.1 Grundläggande reglering

Bostadsbidrag är ett inkomstprövat bidrag vars syfte är att stödja barnfamiljer och unga vuxna med svag ekonomi. Det ska bidra till att unga vuxna ges goda förutsättningar till ett eget boende även under ekonomiskt mer krävande tider som till exempel studieperioder, tillfälliga jobb eller arbetslöshet. Vidare ska bostadsbidraget ge bättre förutsättningar för barnfamiljer, så att de har råd med ett boende av god standard och slipper trångboddhet.

Prop. 2017/18:270 Bostadsbidrag är en bostättningsbaserad förmån (5 kap. 9 § SFB) som lämnas i form av bidrag till kostnader för bostad, särskilda bidrag för hemmavarande barn och för barn som bor växelvis samt umgängesbidrag till den som på grund av vårdnad eller umgänge tidvis har barn boende i sitt hem (95 kap. 2 § SFB). Bidrag till kostnader för bostad kan lämnas både till barnfamiljer och till hushåll utan barn (96 kap. 2 § SFB). De särskilda bidragen för hemmavarande barn och för barn som bor växelvis kan lämnas till barnfamiljer (96 kap. 3 § första och andra styckena SFB). De särskilda bidragen är ett konsumtionsstöd till barnfamiljer med låg ekonomisk standard. Umgängesbidrag lämnas till den som på grund av vårdnad eller umgänge tidvis bor med barn (96 kap. 3 § tredje stycket SFB). Bostadsbidrag till hushåll utan barn kan lämnas till en försäkrad som har fyllt 18 år (96 kap. 10 § SFB). Sådant bidrag kan dock inte lämnas om den försäkrade själv eller dennes make har fyllt 29 år, har barn som berättigar till bostadsbidrag till barnfamiljer eller får bostadstillägg eller på grund av bestämmelser om inkomstprövning inte får sådant tillägg (96 kap. 11 § SFB).

Rätten till bostadsbidrag och bidragets storlek är beroende av bl.a. den försäkrades bidragsgrundande inkomst (95 kap. 3 § SFB). Den bidragsgrundande inkomsten är summan av bl.a. överskott i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital samt del av förmögenhet och även del av barns förmögenhet och inkomst av kapital (97 kap. 2 § SFB). Även vissa andra inkomster som t.ex. studiemedel i form av studiebidrag ingår i den bidragsgrundande inkomsten (97 kap. 13 § SFB). Enligt lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag räknas endast 80 procent av studiebidraget och studiestartsstödet med i den bidragsgrundande inkomsten. Beräkningarna av den bidragsgrundande inkomsten grundar sig i huvudsak på skattelagstiftningen, dock med vissa justeringar (97 kap. 4–13 §§ SFB). Bostadsbidrag som beräknas till mindre belopp än 1 200 kr för ett helt år betalas inte ut (97 kap. 16 och 25 §§ SFB).

Ett beslut om bostadsbidrag får avse längst tolv månader (96 kap. 13 § SFB). Bidraget lämnas från och med månaden efter den då rätten till bidrag har uppkommit, dock som huvudregel inte för längre tid tillbaka än ansökningsmånaden, till och med den månad då rätten till bidrag har ändrats eller upphört (96 kap. 12 och 14 §§ SFB). Bostadsbidrag betalas ut löpande som preliminärt bidrag med ett månadsbelopp, beräknat efter en uppskattad bidragsgrundande inkomst för det kalenderår som bostadsbidraget i fråga avser (95 kap. 4 §, 97 kap. 3 § och 98 kap. 2 och 4 §§ SFB). Bidraget bestäms slutligt i efterhand för varje kalenderår under vilket ett preliminärt bidrag har betalats ut och grundas på den fastställda bidragsgrundande inkomsten (95 kap. 4 § och 98 kap. 5 § SFB).

4.4.2 Bestämmande av slutligt bostadsbidrag

Det bostadsbidrag som betalas ut månadsvis är preliminärt. Bidraget bestäms slutligt i efterhand genom en avstämning mot den fastställda bidragsgrundande inkomsten. Den som haft lägre inkomster än vad som preliminärt har uppskattats och således har haft rätt till ett högre belopp i

bostadsbidrag än det som har betalats ut för kalenderåret ifråga ska få en tilläggsutbetalning. Den som haft högre inkomster än vad som preliminärt har uppskattats och således har haft rätt till ett lägre belopp i bostadsbidrag än det som har betalats ut ska betala tillbaka det belopp som har betalats ut för mycket. Belopp som understiger 1 200 kr ska varken betalas ut eller betalas tillbaka (98 kap. 6 § SFB). Slutligt bostadsbidrag bestäms efter den tidpunkt när besked om slutlig skatt senast ska ha skickats. Det innebär att slutligt bostadsbidrag bestäms efter den 15 december året efter det år bostadsbidraget avser (98 kap. 5 § SFB och 56 kap. 10 § första stycket skatteförfarandelagen [2011:1244]).

Försäkringskassan ska besluta om återbetalning av bostadsbidrag som ska betalas tillbaka på grund av att det slutliga bostadsbidraget har fastställts till ett lägre belopp än det bidrag som har betalats ut preliminärt (108 kap. 9 § första stycket SFB). Försäkringskassan ska vidare besluta om återbetalning av bostadsbidrag som har lämnats felaktigt eller med för högt belopp (108 kap. 9 § andra stycket SFB). Om det finns särskilda skäl får Försäkringskassan helt eller delvis efterge krav på återbetalning av bostadsbidrag, varvid det särskilt ska beaktas vilken förmåga den eller de försäkrade har att kunna betala tillbaka ersättningen (108 kap. 11 och 12 §§ SFB). Möjligheten att efterge ett krav på bostadsbidrag har dock vissa begränsningar (se 108 kap. 13 och 14 §§ SFB).

4.5 Behandling av personuppgifter och direktåtkomst

4.5.1 EU:s dataskyddsförordning m.m.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), EU:s dataskyddsförordning, ska tillämpas i medlemsstaterna från och med den 25 maj 2018. Dataskyddsförordningen syftar bl.a. till att skydda fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter (artikel 1). En personuppgift är varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person (artikel 4.1). Enligt artikel 6.1 är behandling av personuppgifter endast laglig om och i den mån som åtminstone ett av villkoren i artikel 6.1 a–f är uppfyllt. Av artikel 6.1 e framgår att behandling är laglig om den är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Av artikel 6.3 framgår att den grund för behandling som avses i artikel 6.1 e ska fastställas i enlighet med unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av. Också syftet med behandlingen ska fastställas i den rättsliga grunden eller, i fråga om artikel 6.1 e, vara nödvändigt för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning.

Prop. 2017/18:270 I artikel 5 finns principer för personuppgiftsbehandling. Enligt artikeln ska uppgifter bl.a. behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt och samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål.

En ny lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning har trätt i kraft den 25 maj 2018 (prop. 2017/18:105, bet. 2017/18:KU23, rskr. 2017/18:224). Genom den nya lagen har personuppgiftslagen (1998:204) upphävts.

4.5.2 Lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet

När Skatteverket behandlar personuppgifter i sin beskattningsverksamhet gäller lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet, om behandlingen är helt eller delvis automatiserad eller om uppgifterna ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier. Lagen gäller i vissa delar även vid behandling av uppgifter om juridiska personer och avlidna.

I 1 kap. 4 § lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet anges för vilka primära ändamål uppgifter får behandlas. I 1 kap. 5 § anges bl.a. de ändamål för vilka uppgifter får behandlas för att tillhandahållas för verksamheter utanför Skatteverket. Enligt denna bestämmelse får uppgifter som behandlas enligt 1 kap. 4 § även behandlas för att tillhandahålla information som behövs i författningsreglerad verksamhet hos någon annan än Skatteverket för att bl.a. utgöra underlag för beräkning, beslut och kontroll i fråga om förmån, bidrag och andra stöd.

Av 2 kap. 1 § lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet framgår att det i beskattningsverksamheten ska finnas en samling uppgifter som med hjälp av automatiserad behandling används gemensamt i verksamheten för de i 1 kap. 4 och 5 §§ angivna ändamålen för vilka behandling får ske (beskattningsdatabas).

Beskattningsdatabasen får enligt 2 kap. 3 § samma lag innehålla vissa där uppräknade uppgifter. Det gäller bl.a. uppgifter om en fysisk persons identitet, medborgarskap, bosättning och familjeförhållanden. Databasen får även innehålla uppgifter om registrering för skatter och avgifter, underlag för fastställande av skatter och avgifter samt uppgifter om bestämmande av skatter och avgifter.

I nämnda lag finns inga bestämmelser som begränsar möjligheten att lämna ut uppgifter till andra myndigheter på medium för automatiserad behandling. I förarbetena anfördes att om en myndighet ska eller får lämna ut uppgifter, t.ex. med stöd av sekretesslagen (numera offentlighets- och sekretesslagen) eller andra författningar, bör det vara upp till myndigheterna att avgöra på vilket sätt det ska göras (prop. 2016/17:58 s. 115 och prop. 2000/01:33 s. 112). När det gäller direktåtkomst har det däremot gjorts en uttömmande uppräknings i lagen över vilka myndigheter som får ha direktåtkomst till beskattningsdatabasen. Där anges också vilka uppgifter som omfattas av direktåtkomst för respektive myndighet (prop. 2016/17:58 s. 115).

4.5.3 Direktåtkomst i ärenden om sjukpenninggrundande inkomst och bostadsbidrag

Prop. 2017/18:270

Enligt 2 kap. 8 c § lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet ska Försäkringskassan få ha direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst enligt 26 kap. SFB eller beräkning av bostadsbidrag enligt 97 kap. SFB (prop. 2016/17:58). Den aktuella bestämmelsen träder i kraft den 1 januari 2019 (SFS 2017:388).

5 Regeringens överväganden och förslag

5.1 Åtgärder inom föräldrapenningen

5.1.1 Föräldrapenning för mödravårdsbesök

Regeringens förslag: Båda föräldrarna ska, trots att de inte har barnet i sin vård, för samma barn och tid ha rätt till föräldrapenning i samband med besök hos mödravården när det gäller ett ofött barn eller en graviditet. Föräldrapenning för sådana besök ska kunna lämnas från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse till och med dagen för förlossningen.

Föräldraledighet enligt föräldraledighetslagen för sådana besök ska undantas från huvudregeln att föräldraledighet får delas upp i högst tre perioder för varje kalenderår.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som berör frågan tillstyrker promemorians förslag eller har inget att invända. Några instanser ställer sig positiva till förslaget med vissa förbehåll alternativt avstyrker förslaget helt eller vissa delar av det.

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) tillstyrker förslaget men framhåller att det även borde finnas möjlighet för moderns sambo oavsett kön att delta vid besök hos mödravården, även om de inte är eller har varit gifta.

Arbetsgivarverket tillstyrker förslaget men påpekar att det saknas ett resonemang kring hur en utökad rättighet till föräldraledighet kan påverka arbetsmiljön och flexibiliteten hos övriga arbetstagare som inte har samma rätt. Arbetsgivarverket anser vidare att det finns en risk att en utökad rätt till ledighet för fler tillfällen än vad som medges av den generella begränsningen till högst tre perioder under ett kalenderår kan komma att påverka övriga arbetstagare i alltför hög grad.

Svenskt Näringsliv avstyrker att regeringen går vidare med förslaget innan förslagen i betänkandet Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn (SOU 2017:101) har behandlats. För att kunna uppnå ett renodlat och förenklat regelverk inom föräldraförsäkringen bör

Prop. 2017/18:270 enligt Svenskt Näringsliv förslagen i betänkandet ligga till grund för en samlad bedömning av regelverket innan ytterligare förändringar föreslås. Svenskt Näringsliv framför vidare att om rätten till föräldrapenning utvidgas i enlighet med förslaget bör föräldraledighetslagens (1995:584) begränsningsregel gälla vid sådan ersättning. Att bortse från huvudregeln om begränsning till tre ledighetsperioder per år skulle begränsa företagets möjligheter att effektivt planera och bedriva verksamheten.

Företagarna menar att de inte har möjlighet att ta ställning för eller emot förslaget då de anser att det saknar konsekvensanalys för företagare och arbetsgivare. Företagarna påtalar vidare att det är rimligt att anta att arbetstagare kommer vara borta från arbetsplatsen i större utsträckning då regelverket blir mer generöst.

Landsorganisationen Sverige (LO) tillstyrker förslaget men påpekar att utökade möjligheter för föräldrar att ta ut föräldrapenning samtidigt för samma barn innan barnet föds eller i samband med barnets födelse kan påverka möjligheten att få ersättning, så kallad föräldralön eller föräldrapenningtillägg via kollektivavtal eller avtalsförsäkring. Anledningen till det är att reglerna för flera avtal föreskriver att den extra ersättningen endast betalas ut för en sammanhållen period. LO menar därför att det är av stor vikt att information om ändrade regler sprids till berörda parter.

Region Västernorrland ställer sig positiv till förslaget men framför att det finns en farhåga att förslaget dels kan komma att påverka bemanningsmöjligheterna under den senare delen av sommarperioden, dels kunna ge upphov till ökad frånvaro i vissa fall där medarbetare har långt avstånd mellan bostadsort och arbetsplats.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 12 kap. 5 § socialförsäkringsbalken, förkortad SFB, kan en gravid kvinna få föräldrapenning från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. En gravid kvinna med anställning har rätt till hel ledighet enligt 4 § föräldraledighetslagen (1995:584) under en sammanhängande tid av minst sju veckor före den beräknade tidpunkten för förlossningen och sju veckor efter förlossningen (mammaledighet). Av 5 § andra stycket och 6 § föräldraledighetslagen framgår vidare att en förälder har rätt till ledighet från sin anställning medan föräldern får föräldrapenning. En gravid kvinna kan således inom ramen för det nuvarande regelverket besöka mödravården med rätt till föräldrapenning och föräldraledighet. Rätten till ledighet omfattas i dessa fall av begränsningsregeln i 10 § föräldraledighetslagen, vilket innebär att ledigheten får delas upp på högst tre perioder för varje kalenderår. Den andra föräldern har inte motsvarande rätt till föräldrapenning och föräldraledighet och har därför inte samma möjlighet att närvara vid besöken hos mödravården.

Båda föräldrarna kan ha intresse av att vara med på besöken i mödravården, följa fostrets utveckling och graviditeten och få information om förlossning m.m. Inte minst vid komplicerade graviditeter kan det ur båda föräldrarnas perspektiv finnas ett stort behov av stöd och ett intresse från båda föräldrarna att direkt få ta del av den möjlighet till information som ett besök hos mödravården innebär.

Grunden till ett jämställt föräldraskap läggs tidigt. Samhällets stöd bör organiseras så att förutsättningarna för ett sådant föräldraskap är goda. Regeringen föreslår mot bakgrund av det ovan beskrivna att det införs en

möjlighet för den förälder som inte är gravid att få föräldrapenning och därmed även vara ledig från arbetet för besök hos mödravården som avser fostret eller graviditeten.

Besöken i mödravården handlar primärt om den gravida kvinnans och fostrets hälsa och den andra föräldern skulle kunna anses ha mindre intresse av att delta vid besöken. Att den andra föräldern ges samma möjlighet att närvara vid besöken i mödravården, genom rätten till föräldrapenning, ger dock en viktig och tidig signal om att ansvaret för barnet är delat.

Det är viktigt att poängtera att det kan finnas situationer då det inte är aktuellt att den andra föräldern följer med på mödravårdsbesöken. Det kan t.ex. gälla i situationer då de blivande föräldrarna inte har någon kontakt med varandra eller att den gravida kvinnan vill kunna diskutera graviditeten med barnmorskan utan att den andra föräldern är närvarande. Förslaget innebär dock endast att det finns en ökad möjlighet till den andra förälderns medverkan vid besöken hos mödravårdscentralen.

Även om syftet med förslaget framför allt är att möjliggöra för den förälder som inte är gravid att följa med till mödravården, så anser regeringen att en ny bestämmelse om föräldrapenning för sådana besök bör omfatta även den gravida föräldern. I och med detta blir regleringen i denna fråga enhetlig för båda föräldrarna.

Syftet med förslaget är att de berörda föräldrarna ska kunna närvara vid besök hos mödravården samtidigt. Därför bör ett undantag göras från principen att föräldrapenningsförmåner inte får lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid i de fall som här avses. Principen har sin grund i att föräldraförsäkringen är tänkt att lämnas till en förälder som vårdar sitt barn och att det som utgångspunkt inte får anses finnas behov av att även den andra föräldern samtidigt vårdar samma barn (se t.ex. prop. 1973:47 s. 43). Avsikten med förslaget är inte att urholka principen, utan denna anses fortfarande ha bärkraft. Det föreslagna undantaget anses motiverat då graviditeten är en tid när det gemensamma föräldraansvaret kan grundläggas. Föräldrars tidiga engagemang i sina barn är viktigt. Att båda föräldrarna skulle kunna delta vid besöken hos mödravården med föräldrapenning innebär i förlängningen att förutsättningarna för ett mer jämställt föräldraskap förbättras. Redan i dag finns undantag från huvudregeln vad gäller föräldrapenning för 30 dagar under barnets första levnadsår, för deltagande i föräldrautbildning och för besök i förskolan m.m. (se 11 kap. 10 § första stycket och 12 kap. 4 a, 6 och 7 §§ SFB).

Rätten till föräldrapenning för besök hos mödravården bör gälla för tid från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse, motsvarande det som gäller för mödrars rätt till föräldrapenning före barnets födelse enligt 12 kap. 5 § SFB. Det är under den senare delen av graviditeten som besöken blir mer frekventa och behovet av stöd och avstämning kan antas bli större närmare förlossningen. Regeringen anser inte att rätt till föräldrapenning för besök hos mödravården i det syfte som avses i den föreslagna bestämmelsen bör finnas efter barnets nedkomst. I det sammanhanget kan föräldrarna vid behov utnyttja de s.k. dubbeldagarna (se 12 kap. 4 a § SFB).

Den föreslagna ändringen innebär inte någon förändring av förmånstiden, dvs. det antal dagar under vilka föräldrapenning kan lämnas enligt 12 kap. 12 § SFB. De föräldrar som väljer att ta ut föräldrapenning i samband med besök på mödravårdscentralen kommer därför att ha något färre föräldrapenningdagar kvar när barnet väl har fötts. Skillnaden blir dock mycket liten, eftersom besök på mödravården är relativt korta. Den som följer med vid besöket kommer i många fall inte att behöva ta ut mer än en åttondels dag med föräldrapenning per besök. De ökade möjligheter till tidigt engagemang i föräldraskap som förslaget innebär överväger enligt regeringens bedömning. Båda föräldrarna har, som nämnts ovan, redan i dag rätt att samtidigt delta i föräldrautbildningar, något som även kan äga rum före barnets födelse.

En rätt till föräldrapenning innebär att en förälder som är arbetstagare också har möjlighet att vara föräldraledig. För att möjligheten ska vara reell i den aktuella situationen bör ledigheten inte begränsas till högst tre perioder för varje kalenderår. Redan i dag finns undantag från denna begränsning i föräldraledighetslagen, bl.a. när det gäller ledighet för deltagande i föräldrautbildning som ger rätt till föräldrapenning. De besök hos mödravården som avses i förslaget sker innan barnet är fött och är relativt frekventa. En begränsning till tre ledigheter under ett kalenderår skulle därmed kunna innebära att barnets framtida tillgång till sin ena förälder begränsas på ett sätt som inte kan anses önskvärt. *Arbetsgivarverket, Svenskt Näringsliv, Företagarna* och *Region Västernorrland* lyfter i sina remissvar fram risker för bemanningsproblem, minskad flexibilitet hos övriga arbetstagare samt problem att planera och bedriva verksamheten om rätten till föräldrapenning utvidgas genom att det bortses från föräldraledighetslagens begränsningsregel. Då ledigheten avser en begränsad period som endast aktualiseras ett fåtal gånger per barn och eftersom arbetstagaren är skyldig att anmäla till arbetsgivaren om den planerade ledigheten senast två månader i förväg eller så snart det är möjligt före ledigheten, är regeringens bedömning att företag och övriga anställda inte torde påverkas nämnvärt om ledighet för mödravårdsbesök undantas från föräldraledighetslagens begränsningsregel samt att eventuella problem torde vara begränsade och hanterbara. Regeringen föreslår därför att den bestämmelse i föräldraledighetslagen som begränsar möjligheten att dela upp föräldraledighet ska förses med ett undantag för den aktuella situationen.

Svenskt Näringsliv anser att regeringen inte bör gå vidare med förslaget innan förslagen i betänkandet Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn (SOU 2017:101) har behandlats. Regeringens förslag grundar sig emellertid på ett tillkännagivande från riksdagen (bet. 2014/15:SfU3 punkterna 5 och 10, rskr. 2014/15:48). Mot bakgrund av tillkännagivandet anser regeringen att det inte är lämpligt att invänta den fortsatta beredningen av nämnda betänkande.

Det kan i detta sammanhang även noteras att anställda enligt vissa kollektivavtal kan ha rätt till ledighet från arbetet med lön för besök hos mödravården. Detta gäller dock oftast bara gravida kvinnor. Med det lämnade förslaget skulle situationen kunna uppstå, att en förälder som enligt kollektivavtal har rätt till ledighet för ett besök hos mödravården även ansöker om föräldrapenning för besöket och alltså får både lön och

föräldräpning för samma tid. De grundläggande kraven för rätt till föräldräpning är dock i detta fall endast att föräldern ska avstå från förvärvsarbete och inte samtidigt vara semesterledig (jfr 12 kap. 2 § och 11 kap. 11 § SFB). Rätten till föräldräpning är alltså inte direkt kopplad till ett inkomstbortfall. Redan i dag kan den beskrivna situationen uppstå när det gäller den gravida kvinnans besök hos mödravården med föräldräpning enligt 12 kap. 5 § första stycket SFB. En sådan möjlig effekt som nu beskrivits bedöms mot denna bakgrund inte vara ett hinder för förslaget. Dessutom föreslås ingen utökning av förmånstiden. Regeringen bedömer att flertalet föräldrar inte kommer att utnyttja möjligheten att få föräldräpning på detta oönskade sätt, eftersom de torde vilja ta ut sina föräldräpningdagar för tid med barnet i så stor utsträckning som möjligt.

Även ensamstående blivande mödrar kan ha behov av stöd vid besök hos mödravården med anledning av graviditeten. Förutom stöd för modern skulle en utvidgad möjlighet för andra personer än de som i dag omfattas av bestämmelserna att följa med på besök hos mödravården innebära förbättrade förutsättningar för ett tidigt engagemang i barnet hos personer som den ensamstående modern bedömer som viktiga. *Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)* påpekar att det borde finnas möjlighet för moderns sambo oavsett kön att delta vid besök hos mödravården, även om de inte är eller har varit gifta. Regeringen beslutade den 26 april 2018 lagrådsremissen Föräldräpning för fler familjekonstellationer, där det föreslås att en förälders sambo ska likställas med en förälder vid tillämpning av bestämmelserna om föräldräpning också i de fall föräldern och sambon inte har varit gifta med varandra eller har eller har haft barn tillsammans. Förslaget i lagrådsremissen tillmötesgår således ISF:s önskemål. Lagändringen ska enligt lagrådsremissens förslag träda i kraft 1 juli 2019. Ärendet bereds för närvarande inom Regeringskansliet (Socialdepartementet).

Landsorganisationen Sverige (LO) påpekar att utökade möjligheter för föräldrar att ta ut föräldräpning samtidigt för samma barn innan barnet föds eller i samband med barnets födelse kan påverka möjligheten att få ersättning, s.k. föräldralön eller föräldräpningstillägg, via kollektivavtal eller avtalsförsäkring. LO menar därför att det är av stor vikt att information om ändrade regler sprids till berörda parter. Regeringen kan i denna del anmärka att Försäkringskassan enligt sin instruktion ansvarar för att informera om de förmåner och ersättningar som myndigheten ansvarar för. I detta ansvar får även anses ligga att allmänt upplysa om att uttag av föräldräpning kan påverka ersättning enligt kollektivavtal och att uppmana den försäkrade att vid behov själv kontrollera vad som gäller med sin arbetsgivare eller fackförening. Att informera om innehållet i kollektivavtal är emellertid inte någon uppgift för Försäkringskassan.

5.1.2 Föräldräpning vid inskolning

<p>Regeringens förslag: En förälder vars barn genomgår en introduktion för att delta i viss verksamhet enligt skollagen ska ha rätt till</p>

föräldrapenning för att delta i introduktionen, även om föräldern inte har barnet i sin vård.

Föräldraledighet enligt föräldraledighetslagen för sådan introduktion ska undantas från huvudregeln att föräldraledighet får delas upp i högst tre perioder för varje kalenderår.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som berör frågan tillstyrker promemorians förslag eller har inget att invända. Några instanser ställer sig positiva till förslaget med vissa förbehåll alternativt avstyrker helt eller vissa delar av förslaget.

Arbetsgivarverket tillstyrker förslaget men framför att det finns en risk för att en utökad rätt till fler ledighetsperioder påverkar övriga arbetstagare i alltför hög grad och att det saknas ett resonemang kring hur en sådan utökad rättighet kan påverka arbetsmiljön och flexibiliteten hos övriga arbetstagare som inte har samma rätt.

Svenskt Näringsliv avstyrker förslaget i avvaktan på att remissvaren från betänkandet Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn (SOU 2017:101) har behandlats och menar att förslagen avseende föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning för att inte ytterligare komplicera regelverket bör anpassas till och hanteras med utgångspunkt i de förslag som utredningen lämnar.

Företagarna menar att organisationen inte har möjlighet att ta ställning till förslaget då det saknas en konsekvensanalys för företagare och arbetsgivare. Enligt *Företagarna* är det rimligt att anta att arbetstagare kommer att vara borta från arbetsplatsen i större utsträckning då regelverket blir mer generöst.

Region Västernorrland är positiv till förslaget men påpekar att den redan i dag problematiska situationen med bemanning under sommarperioden kan komma att försvåras ytterligare eftersom förskoleklass, grundskola och fritidshem startar under andra halvan av augusti. Det framförs även att situationen kan försvåras ytterligare genom att förslaget inte innebär någon begränsning i antalet dagar som föräldrar kan vara föräldralediga vid inskolning.

Skälen för regeringens förslag: När ett barn börjar i ny förskola, skola, fritidshem eller viss annan pedagogisk verksamhet sker introduktionen till verksamheten, den s.k. inskolningen, ofta gradvis. Föräldrar förväntas ofta vara närvarande tillsammans med barnet i början av inskolningsperioden för att senare vara tillgängliga vid behov, om barnet behöver ha sin förälder med i verksamheten. Detta innebär att föräldrarna under den senare delen av inskolningen inte har rumslig kontakt med barnet större delen av dagen.

I dag kan en förälder som är arbetstagare få ledigt från arbetet under en period då barnet skolas in på förskola eller skola och få ersättning för den inkomstförlust som uppkommer genom att använda föräldrapenning, jfr 5 och 6 §§ föräldraledighetslagen (1995:485). Det är möjligt att använda de ordinarie dagarna med föräldrapenning vid barnets inskolning. En särskild bestämmelse om föräldrapenning vid besök i förskola och viss annan pedagogisk verksamhet enligt skollagen (2010:800) finns också i 12 kap. 7 § socialförsäkringsbalken (SFB). Bestämmelsen kan ge rätt till

föräldrapenning vid inskolning i vissa fall. För att ha rätt till föräldrapenning i samband med inskolning enligt det nuvarande regelverket måste föräldern ha barnet i sin vård, vilket innebär att föräldern måste ha rumslig kontakt med barnet under större delen av den tid som föräldrapenningen lämnas (jfr 12 kap. 2–4 §§ socialförsäkringsbalken, förkortad SFB, och prop. 2008/09:200 s. 417).

När det gäller föräldrapenning på lägstanivå eller grundnivå, så kan en förälder arbeta sju åttondelar av en dag eller mindre och ändå få ut så mycket som hel ersättning. Det möjliggör exempelvis att en förälder som har åtta timmars normalarbetstid kan ta ut hel föräldrapenning på lägstanivå under en inskolningsdag där föräldern vårdar barnet endast en timme. För att få hel föräldrapenning på sjukpenningnivå måste föräldern däremot avstå från förvärsarbete under en hel dag. Bestämmelserna har i rättstillämpningen tolkats så att en förälder, för att ha rätt till hel föräldrapenning på sjukpenningnivå, måste vårda barnet minst tre fjärdedelar av en normal arbetsdag, dvs. minst sex timmar vid åtta timmars normalarbetstid. Det innebär att en förälders möjligheter att få föräldrapenning på sjukpenningnivå under inskolningen i dag kan vara kraftigt begränsad. Detta kan ur ett ekonomiskt perspektiv påverka i vilken omfattning föräldrar har möjlighet att närvara vid sina barns inskolning, eftersom ersättningen på de olika nivåerna kan skilja sig åt mycket. Detta kan i sin tur påverka barnets upplevelse av en sådan inskolning.

Även om många föräldrar har möjlighet till en flexibel arbetssituation och möjlighet att exempelvis arbeta på distans så finns det yrken där inte detta är möjligt. Föräldrar kan därför vara tvingade att ta semester eller tjänstledigt utan lön under delar av den tid som inskolningen pågår. Förbättrade möjligheter till deltagande vid ett barns inskolning i sådan verksamhet som avses i förslaget med ersättning för förlorad arbetsinkomst för föräldrar som inte har en flexibel arbetssituation innebär större manöverutrymme för barnfamiljer.

Mot bakgrund av det ovan beskrivna föreslår regeringen att föräldrapenning ska kunna tas ut under hela inskolningstiden utan något krav på att föräldern ska ha barnet i sin vård. Det innebär att föräldern får möjlighet att använda hel föräldrapenning vid inskolningen när föräldern helt avstår från arbete även om det under delar av tiden inte finns rumslig kontakt med barnet. På samma sätt kan föräldern vid behov använda t.ex. tre fjärdedels, halv, en fjärdedels eller en åttondels föräldrapenning då föräldern avstår från förvärsarbete i motsvarande grad.

En inskolning i sådan verksamhet som nu avses innebär att barnet ges möjlighet att lära känna personalen och verksamheten på ett sätt som tillgodoser barnets behov av trygghet i den nya miljön. Under inskolningen ges även föräldrarna möjlighet att lära känna den verksamhet som kommer att bli barnets vardag, något som skapar goda förutsättningar för ett gott samarbete mellan föräldrar och personal.

Regeringen anser inte att det är lämpligt att sätta en gräns för hur många dagar en sådan inskolning som nu avses kan pågå. Olika verksamheter har olika inskolningsmetoder och barn har varierande behov. Regeringen anser dock att det faller sig naturligt att det handlar om en avgränsad period, i de allra flesta fall högst ett par veckor. Rätten till föräldrapenning enligt förslaget bör gälla både vid inskolningen när

Prop. 2017/18:270 barnet först börjar i verksamheten och, om det finns behov av det, när barnet har varit frånvarande från verksamheten under en längre tid, exempelvis på grund av sjukdom. Det får avgöras från fall till fall om det är fråga om sådan inskolning som omfattas av den föreslagna bestämmelsen.

Rätten till hel föräldrapenning vid ett barns inskolning trots att föräldern inte har barnet i sin vård större delen av dagen bör enligt regeringens mening gälla verksamhet enligt skollagen i förskola, förskoleklass, grundskola eller annan skolform inom skolväsendet i vilken skolplikt kan fullgöras, internationell skola enligt 24 kap. 2–4 a § § skollagen, fritidshem som kompletterar utbildningen i dessa skolformer och sådan omsorg som avses i 25 kap. 2, 4 och 5 § § skollagen.

De barn för vilka inskolning med föräldrapenning kan komma i fråga är unga, högst 12 år gamla, och verksamheterna som avses är sådana där barnet ska komma att vistas en stor del av sin tid utan föräldrarna. I vissa av verksamheterna är barnets deltagande dessutom obligatoriskt. Det är därför mycket angeläget att barn i dessa verksamheter ges goda möjligheter till trygg inskolning där föräldrar kan delta i den utsträckning barnet behöver. Rätten bör inte omfatta verksamhet i form av utbildning vid särskilda ungdomshem (24 kap. 8 och 9 § § skollagen), utbildning för barn och elever som vårdas på sjukhus eller en institution som är knuten till ett sjukhus (24 kap. 16–19 § § samma lag), utbildning i hemmet eller på annan lämplig plats (24 kap. 20–22 § § samma lag) eller sådan verksamhet som omfattas av bestämmelserna om andra sätt att fullgöra skolplikten (24 kap. 23–25 § § samma lag). Anledningen till detta är att inskolning på det sätt som avses i förslaget inte kan antas vara relevant alternativt genomförbar för utbildning i de uppräknade situationerna.

Den föreslagna ändringen innebär inte någon förändring av förmånstiden, dvs. det antal dagar under vilka föräldrapenning kan lämnas enligt 12 kap. 2 § SFB. Förslaget kan därför i vissa fall innebära att antalet dagar med föräldrapenning som föräldrarna faktiskt tillbringar med barnet blir något färre, eftersom dessa dagar i stället används under inskolningen. Att fler föräldrar kommer att kunna delta vid sina barns inskolning med ersättning för förlorad inkomst minskar dock den ekonomiska pressen på barnfamiljer och får anses bidra till bättre förutsättningar till en trygg inskolning i verksamheten i fråga för barnet. Vidare är det upp till föräldrarna hur de använder sina dagar med föräldrapenning. Förslaget medför i detta perspektiv större valmöjligheter för föräldrarna.

En förälder har enligt föräldraledighetslagen rätt att vara ledig under tid för vilken föräldern får föräldrapenning. Ledigheten får som huvudregel delas upp på högst tre perioder för varje kalenderår. Regeringen anser därför att ledighet för inskolning med föräldrapenning bör undantas från begränsningen på tre perioder per år. Ett undantag ger större möjligheter för föräldrarna att turas om att vara föräldralediga under inskolningen och ger därmed bättre förutsättningar för ett delat föräldraansvar både för vården av barnet och för kontakten med verksamheten. Att fler föräldrar skulle kunna delta vid sådan inskolning som nu avses med ersättning innebär vidare i förlängningen att förutsättningarna för ett mer jämställt föräldraskap förbättras.

Arbetsgivarverket, Svenskt Näringsliv, Företagarna och Region Västernorrland framhåller även avseende detta förslag risker för bemanningsproblem, minskad flexibilitet hos övriga arbetstagare samt problem att effektivt planera och bedriva verksamheten om rätten till föräldrapenning utvidgas genom att det bortses från föräldraledighetslagens begränsningsregel. Eftersom ledigheten avser en begränsad period som endast aktualiseras ett fåtal gånger per barn och arbetstagaren är skyldig att anmäla den planerade ledigheten till arbetsgivaren senast två månader i förväg eller så snart det är möjligt före ledigheten, är regeringens bedömning att företag och övriga anställda inte torde påverkas nämnvärt om ledighet för inskolning undantas från föräldraledighetslagens begränsningsregel samt att eventuella problem sannolikt bör vara begränsade och hanterbara.

Svenskt Näringsliv anser att regeringen inte bör gå vidare med förslaget innan förslagen i betänkandet Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn (SOU 2017:101) har behandlats. Regeringens förslag grundar sig emellertid på ett tillkännagivande från riksdagen (bet. 2014/15:SfU3 punkterna 5 och 10, rskr. 2014/15:48). Mot bakgrund av tillkännagivandet anser regeringen att det inte är lämpligt att invänta den fortsatta beredningen av nämnda betänkande.

5.2 Åtgärder inom tillfällig föräldrapenning

5.2.1 Slopat anmälningsskrav

Regeringens förslag: Kravet på anmälan för tillfällig föräldrapenning ska tas bort.

Rätten till tillfällig föräldrapenning för tid före ansökan ska begränsas. Tillfällig föräldrapenning ska inte lämnas för längre tid tillbaka än 90 dagar före den dag då ansökan om sådan föräldrapenning kom in till Försäkringskassan. Detta ska dock inte gälla om det finns synnerliga skäl för att tillfällig föräldrapenning ändå bör lämnas. Tidsbegränsningen ska inte heller gälla i fråga om sådan tillfällig föräldrapenning som lämnas när föräldrar avstår från att utföra förvärvsarbete i samband med att ett barn har avlidit.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som berör frågan tillstyrker promemorians förslag eller har inget att invända. Några instanser ställer sig positiva till förslaget med vissa förbehåll alternativt avstyrker förslaget helt eller till vissa delar.

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) ställer sig positiv till förslaget men framhåller vikten av en väl fungerande kontroll i ärenden om tillfällig föräldrapenning. ISF påpekar vidare att anmälan inte längre anses vara motiverad ur kontrollhänseende eftersom Försäkringskassan gör de huvudsakliga kontrollerna först i samband med ansökan om tillfällig föräldrapenning. ISF menar vidare att eftersom behovet av kontroll inom förmånen är stort kan det vara olyckligt att slopa

Prop. 2017/18:270 anmälningsskyldigheten innan det grundligt har utretts hur kontrollen i allmänhet kan utvecklas.

Svenskt Näringsliv avstyrker förslaget och betonar att det saknas anledning att slopa anmälningsskyldigheten för den tillfälliga föräldrapenningen. Svenskt Näringsliv menar att det anses rimligt att samma regler gäller för anmälningsskyldighet avseende såväl föräldrapenning som tillfällig föräldrapenning. Vidare framhåller Svenskt Näringsliv att sedan frånvarointyget slopades har användandet av tillfällig föräldrapenning ökat, vilket ställer särskilda krav på Försäkringskassans arbete för att förhindra fel och fusk med förmånen. Svenskt Näringsliv menar därför att anmälningsskyldigheten bör kvarstå för att inte ytterligare försvåra Försäkringskassans möjligheter att beivra fusk och missbruk av förmånen.

Skälen för regeringens förslag

Kravet på anmälan av tillfällig föräldrapenning bör tas bort

Syftet med anmälningsskyldigheten för tillfällig föräldrapenning har framför allt varit att Försäkringskassan ska kunna kontrollera att villkoren för förmånen är uppfyllda samt att myndigheten ska kunna samordna olika förmåner och begära in handlingar och förbereda för kommande utbetalningar av ersättning. I och med att anmälan inkommer får Försäkringskassan möjlighet att begära in kompletterande handlingar och förbereda kommande utbetalningar av ersättning. Det är dock först när själva ansökan om tillfällig föräldrapenning inkommer som Försäkringskassan kan avgöra om och i så fall vilka ytterligare underlag som krävs för att kunna bedöma rätten till ersättning. Varje år kontrollerar Försäkringskassan cirka fem procent av ärendena med tillfällig föräldrapenning mot arbetsgivare. Samordning sker med Arbetsförmedlingen avseende arbetslöshetsförsäkring och etableringsersättning för att förhindra dubbel kompensation. Kontrollen och samordningen görs dock först när ansökan om tillfällig föräldrapenning kommit in. I och med detta fyller anmälan inte längre någon reell funktion.

Föräldrar som behöver vara hemma för att vårda sjukt barn har enligt undersökningar som Försäkringskassan gjort angett att anmälan till Försäkringskassan samma dag som barnet insjuknar är lågt prioriterat. Dessförinnan ska föräldrarna lösa vem som ska vara hemma med barnet, meddela arbetsgivare samt anmäla barns frånvaro till förskola och skola och samtidigt vårda barnet. Det förekommer att föräldrarna först någon dag senare inser att de behöver ge in en anmälan till Försäkringskassan. När föräldern sedan ansöker om förmånen, vilket kan göras först efter det att anmälan gjorts, kommer de enligt regelverket att avkrävas en anledning till den sena anmälan. Domstolspraxis visar dock att det i regel inte finns skäl att neka ersättning på grund av sen anmälan om övriga villkor för rätt till ersättning är uppfyllda.

Försäkringskassan har i syfte att förenkla för föräldrarna inom nuvarande regelverk och har utvecklat självbetjäningstjänsterna på sådant sätt att det blir enklare för föräldrarna att anmäla tillfällig föräldrapenning. Försäkringskassan har också effektiviserat handlägg-

ningen och möjliggjort ytterligare automatisering trots anmälningsplikten. Trots genomförda åtgärder återstår dock grundproblemet för föräldrarna, nämligen att de måste genomgå två moment: anmälan vid första ersättningsdagen och sedan en ansökan när sjukdomsperioden är avslutad. Detta ska göras trots att anmälan inte fyller någon egentlig funktion och utgör ett onödigt administrativt moment för Försäkringskassan. *Svenskt Näringsliv* och *Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)* påpekar att samma regler bör gälla för anmälningsplikt avseende såväl föräldrapenning som tillfällig föräldrapenning. De påtalar vidare att sedan frånvarointyget slopades har användandet av tillfällig föräldrapenning ökat, vilket ställer krav på Försäkringskassans arbete för att förhindra fel och fusk med förmånen. Försäkringskassan anför att anmälningsplikten för tillfällig föräldrapenning inte fyller någon funktion ur kontrollsynpunkt eftersom det är först vid ansökan om förmånen som kontrollinsatser kan påbörjas. Mot bakgrund av detta anser regeringen att ett slopande av anmälningskravet för tillfällig föräldrapenning inte innebär försämrade förutsättningar för kontroll. Det är dessutom så att Försäkringskassan använder riskbaserade kontroller för högre träffsäkerhet kring felaktiga ansökningar, och inte heller där är anmälningsplikten en viktig faktor. Försäkringskassans handläggning påverkas inte heller av skillnader mellan föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning då förmånerna hanteras separat. Regeringen bedömer att skälen för att slopa anmälningskravet anses väga tyngre då det sammanfattningsvis förenklar för föräldrar som ansöker om tillfällig föräldrapenning och det minskar Försäkringskassans administration. Mot bakgrund av ovanstående föreslår därför regeringen att anmälningsplikten vid tillfällig föräldrapenning ska tas bort.

Regeringens förslag innebär således att anmälningsskyldighet kvarstår endast i fråga om föräldrapenning. I prop. 1984/85:78 (s. 75 f.) anförts att skilda bestämmelser för anmälningsplikten inom föräldraförsäkringen medför problem bl.a. när det gäller att informera föräldrarna. De skilda reglerna ansågs även innebära administrativa olägenheter bl.a. vid samordning av olika förmåner. Det går visserligen inte att utesluta att det informationsmässigt sett blir mer komplicerat när reglerna inte är desamma för föräldrapenning som för tillfällig föräldrapenning, men eftersom förslaget innebär en lättnad i kraven på vad föräldrar måste göra för att få rätt till tillfällig föräldrapenning får detta anses motiverat.

Rätten till föräldrapenning för tid före ansökan bör begränsas

I praktiken är det enligt Försäkringskassan ovanligt att föräldrar dröjer längre än tre månader med att ansöka om tillfällig föräldrapenning. Enligt statistik hos myndigheten har 97,5 procent av samtliga ansökningar om tillfällig föräldrapenning vid barns sjukdom under 2015 kommit in till Försäkringskassan inom 90 dagar räknat från den sista dagen i den period ansökan avser. När det gäller tillfällig föräldrapenning för ledighet i samband med barns födelse är motsvarande siffra över 98 procent.

Regeringen anser att när kravet på anmälan tas bort bör det införas en gräns avseende för hur lång tid före ansökan som tillfällig föräldrapenning ska lämnas. En begränsning av den tid under vilken en

Prop. 2017/18:270 förälder i efterhand kan ansöka om förmånen medför att Försäkringskassan får bättre möjlighet att kontrollera att föräldern uppfyller villkoren för rätt till ersättning och att samordna olika förmåner.

Regeringen föreslår att denna tid bestäms så att tillfällig föräldrapenning inte lämnas för längre tid tillbaka än 90 dagar före den dag då ansökan om sådan ersättning kom in till Försäkringskassan. Detta överensstämmer med vad som gäller för föräldrapenning enligt 12 kap. 12 a § socialförsäkringsbalken, förkortad SFB. Tillfällig föräldrapenning är en förmån avsedd att täcka inkomstförlust till följd av vård av barn. Det är då rimligt att föräldern ansöker om förmånen inom en närliggande tid i relation till när inkomstbortfallet uppstod. En längre tid än 90 dagar kan inte anses vara motiverad. Med hänsyn till att oförutsedda situationer kan uppstå som kan förhindra eller försvåra en ansökan skulle det vidare enligt regeringens mening vara olämpligt med en kortare tid än den nu föreslagna.

När möjligheten att ansöka om tillfällig föräldrapenning för retroaktiv tid stramas upp kan det finnas ömmande fall där föräldrarna kan ha haft goda skäl till att inte ha ansökt om förmånen i tid. Det bör därför enligt regeringens mening finnas en möjlighet att i undantagsfall bevilja föräldrarna förmånen även för längre tid tillbaka än 90 dagar innan ansökan kom in till Försäkringskassan. I likhet med vad som gäller i fråga om föräldrapenning för tid före ansökan enligt 12 kap. 12 a § SFB bör därför tillfällig föräldrapenning få lämnas för längre tid tillbaka, om det finns synnerliga skäl. Det föreslagna undantaget för synnerliga skäl bör tillämpas på samma sätt som undantaget som avser föräldrapenning (se prop. 2013/14:4 s. 73).

Vidare bör enligt regeringens mening ett särskilt undantag gälla för tillfällig föräldrapenning när ett barn har avlidit. Det krävs ingen anmälan för att en förälder ska kunna få tillfällig föräldrapenning när ett barn under 18 år har avlidit (se 11 kap. 12 § och 13 kap. 31 e § SFB). Avsikten med förslagen är inte att förändra regleringen för tillfällig föräldrapenning som lämnas i samband med att ett barn har avlidit. Dessa situationer bör därför undantas från den föreslagna bestämmelsen om en begränsning av förmånen tillbaka i tiden.

Det stora flertalet ansökningar om tillfällig föräldrapenning inkommer redan i dag till Försäkringskassan inom 90 dagar från den sista dagen i den period ansökan avser. Detta betyder att den absoluta majoriteten av föräldrar utan problem bör kunna ansöka inom den period som förslaget avser. Förslaget innebär emellertid en begränsning avseende tidpunkten för ansökan som inte finns i dag, och i några fall kommer den föreslagna tidsperioden att överskridas om ansökningsmönstret även fortsättningsvis ser ut som i dag. I dessa senare fall skulle sökanden sannolikt inte beviljas ersättningen om en gräns enligt förslaget infördes. Regeringen gör bedömningen att det antal fall där ansökan kommer in efter 90 dagar från anmälan är så pass få att den omständigheten inte bör hindra att en tidsgräns för ansökan införs, speciellt då det enligt förslaget ska finnas en möjlighet att frångå tidsgränsen under vissa förutsättningar. Föräldrar bör utan större bekymmer kunna anpassa sitt beteende till den föreslagna regleringen med tydlig information om vad som gäller. Försäkringskassan ansvarar för att information om vilken tidsgräns som gäller finns

5.2.2 Tillfällig föräldrapenning vid deltagande i kurs för att lära sig vårda barnet

Regeringens förslag: Tillfällig föräldrapenning ska kunna lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid när föräldrarna avstår från förvärsarbete i samband med att de deltar i en kurs som ordnas av en sjukvårdshuvudman i syfte att lära sig vårda barnet.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som berör frågan tillstyrker promemorians förslag eller har inget att invända. Några instanser ställer sig positiva till förslaget med vissa förbehåll alternativt avstyrker helt eller vissa delar av förslaget:

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) och Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare i kommunal tjänst (BUS) tillstyrker förslaget men påpekar att definitionen av kurssamordnaren, ”kurs som anordnas av sjukvårdshuvudman” är alltför snäv och att denna möjlighet även bör omfatta deltagande vid motsvarande kurser som ordnas av andra aktörer.

Arbetsgivarverket har inget att invända mot förslaget men vill poängtera att förslaget medför en utökad personkrets som får rätt till ledighet vilket skulle kunna leda till vissa svårigheter för arbetsgivare vid planering av verksamheter.

Svenskt Näringsliv avstyrker förslaget i avvaktan på att remissvaren i betänkandet Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn (SOU 2017:101) har behandlats och menar att förslagen avseende föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning bör anpassas till och hanteras med utgångspunkt i de förslag som utredningen lämnar för att inte ytterligare komplicera regelverket.

Företagarna menar att de inte har möjlighet att ta ställning för eller emot förslaget då de anser att förslaget saknar konsekvensanalys för företagare och arbetsgivare. De påtalar vidare att det är rimligt att anta att arbetstagare kommer vara borta från arbetsplatsen i större utsträckning då regelverket blir mer generöst.

Skälen för regeringens förslag: Samhällets stöd ska vara flexibelt och anpassas efter att föräldrars och barns situationer kan se olika ut. Barnets bästa ska eftersträvas i stödets utformning. Föräldrar till sjuka barn eller barn med funktionsnedsättning är en grupp som kan ha svårt att få ihop vardagen och kan ha ett stort stödbehov. Det är angeläget att underlätta situationen för dessa föräldrar.

Föräldrar till ett sjukt barn eller ett barn med funktionsnedsättning kan inte få tillfällig föräldrapenning för samma barn samtidigt för att besöka en institution för medverkan i behandling av barnet eller för att lära sig vårda barnet eller för att delta i en kurs som ordnas av sjukvårdshuvudman i samma syfte. Det innebär att föräldrarna kan behöva gå på utbildningar och besök vid olika tillfällen för att båda ska kunna få tillfällig föräldrapenning, om de avstår från förvärsarbete för

Prop. 2017/18:270 detta. Eftersom sådana kurser ofta hålls vid endast ett fåtal tillfällen per år får föräldrarna inte möjlighet att så snart som möjligt kunna ta del av de kunskaper som kursen eller besöket på institutionen medför, vilket är negativt för barnet. Det kan även inverka negativt på jämställdheten mellan föräldrarna då det försvårar för föräldrarna att dela på ansvaret för barnet. För att föräldrarna ska kunna gå på utbildning samtidigt kan en förälder få ersättning från föräldraförsäkringen för detta medan en annan förälder som vill delta i samma kurs måste ta tjänstledigt utan lön eller semester. Detta kan påverka familjens ekonomi negativt.

Regeringen föreslår därför att föräldrar till ett sjukt barn eller ett barn med funktionsnedsättning ska ha rätt till tillfällig föräldrapenning för samma barn och tid när föräldrarna deltar i en kurs som anordnas av en sjukvårdshuvudman för att lära sig vårda barnet. Förslaget gäller enbart rätt till tillfällig föräldrapenning för samma barn och tid för föräldrar när de deltar i kurs för att lära sig vårda barnet. I övriga situationer som ger rätt till tillfällig föräldrapenning, där det inte redan i nuvarande lagstiftning ges rätt till ersättning för samma barn och tid, bedöms det inte finnas samma behov av föräldrarnas rätt att samtidigt avstå från förvärvsarbete. *Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)* och *Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare (BUS)* framför att definitionen på kurssamordnaren, ”kurs som anordnas av sjukvårdshuvudman” är alltför snäv och att denna möjlighet även bör omfatta deltagande vid motsvarande kurser som ordnas av andra aktörer. Regeringen konstaterar i denna del att detta lagstiftningsärende endast rör frågan om huruvida flera föräldrar ska kunna ta ut föräldrapenning för samma barn och tid för deltagande i en sådan kurs som avses i 13 kap. 20 § 2 socialförsäkringsbalken, förkortad SFB. Några överväganden om att utvidga den grundläggande rätten till föräldrapenning till fler kurssituationer än sådana som omfattas av det nuvarande regelverket har inte gjorts i den remitterade promemorian. Det finns därför inte något beredningsunderlag för att nu föreslå en sådan utvidgning.

En ändring enligt förslaget underlättar för föräldrar som kan befinna sig i en utsatt situation. Förslaget gör det möjligt för föräldrarna att snarast möjligt få relevant kunskap om barnets sjukdom eller funktionsnedsättning, något som skapar goda förutsättningar för föräldrarna att kunna tillgodose barnets behov.

Som nämnts ovan kan flera föräldrar som huvudregel inte få föräldrapenningsförmåner för samma barn och tid. Principen har sin grund i att föräldraförsäkringen är tänkt att lämnas till en förälder som vårdar sitt barn och att det som utgångspunkt inte får anses finnas behov av att även en annan förälder samtidigt vårdar samma barn (se t.ex. prop. 1973:47 s. 43). Regeringen anser att det faktum att förslaget innebär att barnets omvårdnadsbehov enklare kan tillgodoses och ett jämställt föräldraskap underlättas motiverar det föreslagna undantaget från huvudregeln. Redan i dag kan båda föräldrarna få föräldrapenningsförmåner enligt SFB för samma barn och samma tid när de deltar i utbildning. Det gäller föräldrapenning vid deltagande i föräldrautbildning (12 kap. 6 § SFB) och tillfällig föräldrapenning för kontaktdagar vid deltagande i föräldrautbildning avseende barn som omfattas av 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa

funktionshindrade (13 kap. 26 § SFB). Dessa situationer får sägas vara likartade med den situation som förslaget tar sikte på.

Den föreslagna ändringen innebär inte någon förändring av förmånstiden, dvs. det antal dagar under vilka tillfällig föräldrapenning kan lämnas. Att fler föräldrar kommer att kunna delta vid sådan utbildning som nu är i fråga med ersättning för förlorad inkomst minskar dock den ekonomiska pressen på barnfamiljer där fler än en förälder vill få kunskaper om vården av sitt sjuka barn eller sitt barn med funktionsnedsättning. Detta får anses bidra till bättre förutsättningar till en trygg situation för barnet. Vidare är det upp till varje förälder att avgöra hur dagarna används inom ramen för vad som är möjligt. Förslaget medför i detta perspektiv större valmöjligheter för föräldrarna. *Arbetsgivarverket* och *Företagarna* framför att förslaget kan ge upphov till en utökad personkrets som får rätt till ledighet vilket kan leda till svårigheter för arbetsgivare vid planering av verksamheter. Regeringen instämmer i att det inte kan uteslutas att förslaget medför vissa sådana svårigheter men regeringen vill samtidigt understryka att de positiva konsekvenserna bedöms väga tyngre.

Svenskt Näringsliv anser att regeringen inte bör gå vidare med förslaget innan förslagen i betänkandet Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn (SOU 2017:101) har behandlats. Regeringens förslag grundar sig emellertid på ett tillkännagivande från riksdagen (bet. 2014/15:SfU3 punkterna 5 och 10, rskr. 2014/15:48). Mot bakgrund av tillkännagivandet anser regeringen att det inte är lämpligt att invänta den fortsatta beredningen av nämnda betänkande.

Personkretsen

Förslaget syftar till att skapa ökad flexibilitet i föräldraförsäkringen med barnets bästa som utgångspunkt. Personer som likställs med föräldrar, t.ex. förälders make som stadigvarande sammanbor med föräldern, kan ha en självständig rätt till tillfällig föräldrapenning. Det är ur ett barnrättsperspektiv viktigt att även dessa personer, som får antas vara en del av barnets liv, får goda möjligheter att gå de kurser som krävs för att lära sig vårda barnet. Kurserna i fråga hålls i regel vid ett fåtal tillfällen per år, varför dessa personer kan ha ett behov av att gå kurserna samtidigt som barnets vårdnadshavare. Regeringen föreslår därför att den nya bestämmelsen om tillfällig föräldrapenning för samma barn och tid ska gälla för "flera" föräldrar i stället för "båda" föräldrarna (jfr 11 kap. 10 § SFB).

5.3 Åtgärder inom barnbidraget

5.3.1 Slopat krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer

Regeringens förslag: Kravet på anmälan för att få flerbarnstillägg ska tas bort i följande fall:

- när en person vill få flerbarnstillägg för barn som har rätt till förlängt barnbidrag eller för barn som bedriver studier som ger rätt till

studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen och sådant bidrag eller sådan studiehjälp lämnas för barnet,

– när en person vill få flerbarnstillägg med stöd av en sammanräkning av barn som någon i hushållet får barnbidrag för, om bidragsmottagarna är gifta med varandra och stadigvarande sammanbor, och

– när en person vill få flerbarnstillägg med stöd av en sammanräkning av barn som någon i hushållet får barnbidrag för, om bidragsmottagarna är sambor och har ett barn gemensamt under förutsättning att det för det gemensamma barnet lämnas allmänt barnbidrag, förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen.

Regeringens bedömning: Kravet på anmälan för att få flerbarnstillägg bör kvarstå i följande fall:

– när en person vill få flerbarnstillägg för barn som har rätt till förlängt barnbidrag eller för barn som bedriver studier som ger rätt till studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen men sådant bidrag eller sådan studiehjälp inte lämnas för barnet,

– när en person vill få flerbarnstillägg med stöd av en sammanräkning av barn som någon i hushållet får barnbidrag för, om bidragsmottagarna är sambor som tidigare har varit gifta med varandra eller har haft ett barn gemensamt, och

– när en person vill få flerbarnstillägg med stöd av en sammanräkning av barn som någon i hushållet får barnbidrag för, om bidragsmottagarna är sambor och har ett barn gemensamt och det för barnet inte lämnas allmänt barnbidrag, förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen.

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: De remissinstanser som berör frågan tillstyrker promemorians förslag eller har inget att invända.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Socialförsäkringen ska så långt som möjligt vara enkel att förstå så att den som berörs vet vad som krävs. Barnbidraget är inget undantag. Genom att i vissa situationer kräva anmälan för att flerbarnstillägg ska lämnas riskerar föräldrar att gå miste om stöd som syftar till att stärka barnfamiljers ekonomi och som de har rätt till. Det innebär också att processen kring bidraget blir omständlig och att Försäkringskassans handläggning av ett ärende riskerar att dra ut på tiden. Ytterst kan det innebära att bidrag lämnas med felaktigt belopp eller inte alls trots att en person har rätt till det. Särskilt omständliga är de nuvarande bestämmelserna om anmälningskrav för föräldrar vars barn fyller 16 år under ett års första kvartal, eftersom anmälan då behöver göras två gånger under en relativt kort tidsperiod: först för den tid när barnet går kvar i grundskola och har rätt till förlängt barnbidrag och sedan när barnet börjar studera på gymnasiet och har rätt till studiehjälp.

När det gäller större andelen av de barn som omfattas av rätten till förlängt barnbidrag får Försäkringskassan i dag direkt av skolhuvudmännen den information som behövs för att kunna avgöra om rätt till sådant bidrag föreligger. Skolhuvudmännens uppgiftsskyldighet framgår av 110 kap. 37 § socialförsäkringsbalken, förkortad SFB och 1 § Försäkringskassans föreskrifter (FKFS 2007:7) om förlängt barnbidrag. När det gäller barn som går i skola utomlands och som kan ha rätt till förlängt barnbidrag (se 15 kap. 6 § SFB) får Försäkringskassan nödvändig information genom att det ställs krav på ansökan om sådant bidrag för dessa barn (se 110 kap. 4 § och 6 § första stycket 1 SFB). Gör ingen sådan ansökan har Försäkringskassan inte den information som krävs för att myndigheten ska kunna bedöma om barnet har rätt till förlängt barnbidrag.

Möjligheten till informationsutbyte mellan Försäkringskassan och Centrala studiestödsnämnden (CSN) har utvecklats under årens lopp. Den sammantagna information som Försäkringskassan kan få från CSN i dag innebär att antalet situationer där information genom en anmälan från enskild är avgörande för att Försäkringskassan ska kunna bedöma rätten till flerbarnstillägg har minskat. Enligt Försäkringskassan kan myndigheten redan i och med informationen från CSN få tillräckliga uppgifter om barn som berättigar till flerbarnstillägg på grund av att de får studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen (1999:1395). Sådan studiehjälp består av studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg. Försäkringskassan har emellertid inte information om ett barn som bedriver studier som ger rätt till studiehjälp men som inte får sådant stöd. Det kan exempelvis handla om personer som bedriver studier som ger rätt till studiehjälp men där sådan hjälp beviljas endast efter ansökan och en sådan ansökan inte har gjorts. Dessa barn kan dock berättiga till flerbarnstillägg.

En anmälan bör ha en faktisk betydelse och inte krävas slentrianmässigt. Eftersom Försäkringskassan har tillgång till information om utbetalning av förlängt barnbidrag och studiehjälp, är det inte motiverat att uppställa något krav på anmälan för flerbarnstillägg i dessa fall. Regeringen föreslår därför att anmälningsskravet ska tas bort om förlängt barnbidrag eller studiehjälp lämnas för barnet. Flerbarnstillägg i dessa situationer kommer således att lämnas per automatik när samtliga förutsättningar för förmånen är uppfyllda. Om förlängt barnbidrag eller studiehjälp inte lämnas för barnet, har Försäkringskassan inte tillgång till den information som krävs för att myndigheten ska kunna bedöma rätten till flerbarnstillägg. Anmälningsskravet bör därför fortsätta att gälla i dessa fall. Det bör med den föreslagna ordningen inte vara förenat med några svårigheter för den enskilde att bedöma om anmälan behöver göras eller inte. Övergångsbestämmelserna till den föreslagna ändringen behandlas i avsnitt 6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.

Även informationsutbytet mellan Försäkringskassan och Skatteverket har utvecklats sedan anmälningskravets införande. Sedan tidigare har anmälningskravet när det gäller dem som vill få flerbarnstillägg grundat på en sammanräkning av barn i hushållet för vilka olika personer får barnbidrag kunnat tas bort för de föräldrar som bor tillsammans med ett eller flera gemensamma barn som någon av dem får helt eller halvt barnbidrag för (se ovan under Bakgrund). Numera är det möjligt att med informationen från Skatteverket rent generellt fånga upp de situationer där två föräldrar genom att vara gifta med varandra och stadigvarande sammanbo uppfyller kraven för att räkna samman sina barn för flerbarnstillägg, oavsett om de har barn gemensamt eller inte. Det är med dagens information hos Försäkringskassan även möjligt att fånga upp de flesta situationer där två föräldrar som är sambor och har ett barn gemensamt uppfyller villkoren för att räkna samman sina barn för flerbarnstillägg, dvs. även barn från tidigare förhållanden, oavsett om någon av dem är mottagare av barnbidrag för det gemensamma barnet eller inte. Det kan t.ex. vara fråga om att det gemensamma barnet själv blivit mottagare av förlänt barnbidrag i och med att han eller hon blivit myndig. För att nödvändiga uppgifter om familjebilden redan ska finnas hos Försäkringskassan måste det dock för det gemensamma barnet lämnas en sådan förmån eller ett sådant stöd som innebär att ett barn berättigar till flerbarnstillägg enligt 15 kap. 9 § SFB, dvs. allmänt barnbidrag, förlänt barnbidrag eller studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen. Övriga förutsättningar för att ett barn ska berättiga till flerbarnstillägg behöver inte vara uppfyllda. Det är alltså inte nödvändigt att det gemensamma barnet är ett av de barn som faktiskt berättigar till flerbarnstillägg för föräldern i fråga för att uppgifterna om familjebilden ska kunna fångas upp i registret. Det kan t.ex. vara så att det gemensamma barnet bor i familjehem (jfr 15 kap. 10 § SFB).

Någon anmälan är således inte längre nödvändig för att flerbarnstillägg ska kunna lämnas i de fall där bidragstagarna har ett barn gemensamt och det för barnet lämnas någon sådan förmån eller något sådant stöd som anges i 15 kap. 9 § SFB. Regeringen föreslår därför att anmälningskravet tas bort i dessa situationer, vilket innebär att flerbarnstillägg omfattande barnen i fråga lämnas per automatik när samtliga förutsättningar för förmånen är uppfyllda.

Anmälningskravet för att få räkna samman barn för flerbarnstillägg måste dock kvarstå i ett fåtal situationer på grund av att Försäkringskassan utan en anmälan inte har tillgång till den information om familjebilden som krävs för att kunna bedöma rätten till flerbarnstillägg. Det gäller situationen där de som vill räkna samman barn är sambor och tidigare *har varit* gifta med varandra eller *har haft* barn gemensamt. Det gäller vidare situationen där de som är sambor har ett gemensamt barn för vilket det inte lämnas någon sådan förmån eller något sådant stöd som berättigar till flerbarnstillägg enligt 15 kap. 9 § SFB. Den senare situationen får antas vara relativt ovanlig.

Övergångsbestämmelserna till den föreslagna ändringen behandlas i avsnitt 6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.

Förslagen medför att föräldrar som uppfyller de relevanta villkoren på ett enklare sätt kommer att få det bidrag som de har rätt till.

Att vissa situationer fortfarande omfattas av ett anmälningsskrav kan medföra att bestämmelserna uppfattas som otydliga och inkonsekventa av berörda föräldrar. Det anmälningsskrav som kvarstår avser dock undantagsfall och de föräldrar som berörs bör inte vara många till antalet. Det är Försäkringskassans ansvar att säkerställa att information om omfattningen av anmälningssplikten finns lättillgänglig på myndighetens hemsida.

5.3.2 Slopad anmälningsskyldighet när ett barn har upphört att bo växelvis

Regeringens bedömning: Det bör inte längre finnas någon skyldighet för den som får allmänt barnbidrag eller förlängt barnbidrag att anmäla till Försäkringskassan när det växelvisa boende upphör som har grundat rätt till delat barnbidrag. Bestämmelsen om sådan anmälningssplikt i barnbidragsförordningen bör därför utgå.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: De remissinstanser som berör frågan tillstyrker promemorians förslag eller har inget att invända.

Skälen för regeringens bedömning: Sedan den 1 mars 2014 är ett barns växelvisa boende hos sina föräldrar inte längre avgörande för att barnbidraget ska kunna delas mellan föräldrar med gemensam vårdnad om barnet. I stället är den nuvarande huvudregeln att barnbidraget delas mellan föräldrarna om de har gemensam vårdnad om barnet, dvs. oavsett om föräldrarna bor tillsammans med varandra eller med barnet. Barnets boende saknar således den betydelse som det tidigare hade för frågan om vem som skulle stå som mottagare av barnbidraget. Bestämmelser om rätt mottagare av barnbidrag vid gemensam vårdnad finns i 16 kap. 5–8 §§ socialförsäkringsbalken, förkortad SFB.

Om barnbidraget delas, måste den förälder som vill få hela barnbidraget på grund av att barnet bor varaktigt tillsammans med endast honom eller henne anmäla detta till Försäkringskassan (jfr 16 kap. 7 § 1 SFB). Om barnbidraget betalas ut till endast en förälder, måste den som vill att barnbidraget ska delas på grund av att barnet bor växelvis anmäla detta (jfr 16 kap. 7 § 2 SFB). Försäkringskassan kan i sådana fall vid sin prövning komma fram till att barnet bor växelvis och att barnbidraget därför ska delas föräldrarna emellan. När det växelvisa boendet upphör, bör man falla tillbaka på huvudregeln att barnbidraget delas mellan föräldrarna. Detta är också hur Försäkringskassan har beskrivit myndighetens tillämpning av bestämmelserna. Den förälder som barnet bor varaktigt med efter att det växelvisa boendet har upphört måste alltså själv ge in en anmälan till Försäkringskassan om att få hela barnbidraget för att bidraget inte ska delas även fortsättningsvis. Enbart den omständigheten att det växelvisa boendet har upphört innebär således

Prop. 2017/18:270 ingen förändring i frågan om vem som ska stå som mottagare av barnbidraget. Vidare skiljer sig inte rättsverkningarna åt när det gäller på vilken grund barnbidraget delas, varför det inte heller ur detta perspektiv finns något behov för Försäkringskassan av att få den information som nu är i fråga.

Regeringen anser att anmälningsplikten i barnbidragsförordningen (1988:386) vid upphörande av ett växelvist boende bör tas bort. Anmälningsplikten fyller inte längre någon funktion och innebär endast att föräldrar tvingas att vidta en omotiverad åtgärd gentemot Försäkringskassan. Den aviserade förordningsändringen är en följd av de ändrade lagbestämmelser om barnbidrag som trädde i kraft den 1 mars 2014 (SFS 2013:1018).

Det är fortfarande många barn som omfattas av äldre bestämmelser om barnbidrag i SFB. Enligt dessa bestämmelser kan delat barnbidrag endast lämnas vid växelvist boende. I sådana fall är det fortfarande motiverat med en anmälningsplikt i den aktuella situationen. En övergångsbestämmelse bör därför införas i barnbidragsförordningen, se vidare avsnitt 6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.

5.4 Åtgärder inom bostadsbidraget

5.4.1 Tidigare avstämning av bostadsbidraget

Regeringens förslag: Slutligt bostadsbidrag ska bestämmas efter det att Skatteverket har meddelat beslut om slutlig skatt för det kalenderår under vilket preliminärt bostadsbidrag har betalats ut.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Majoriteten av de remissinstanser som berör frågan tillstyrker promemorians förslag eller har inget att invända. Några instanser ställer sig positiva till förslaget med vissa förbehåll:

Riksrevisionen tillstyrker förslaget men framhåller att myndigheten för närvarande genomför en granskning av återkrav av bostadsbidrag. Riksrevisionen föreslår att regeringen avvaktar resultatet av granskningen, eftersom den kan utgöra en grund för en konsekvensbedömning av förslaget i promemorian.

Försäkringskassan är positiv till förslaget men förordar att regeringen ska avvakta och i stället överväga myndighetens förslag om ett bostadsbidrag som beviljas utifrån månadsinkomstuppgifter.

Skälen för regeringens förslag: För den enskilde är det viktigt att samhällets stöd är utformat på ett sätt som är begripligt och förutsägbart. En av de stora utmaningarna inom bostadsbidragets regelverk är att preliminärt uppskatta hur mycket en person kan komma att få i inkomst under ett visst år, inte minst när det gäller den som studerar eller är arbetslös under våren och sedan får ett jobb under hösten. För majoriteten av hushållen som får bostadsbidrag skiljer sig inte preliminärt och slutligt bostadsbidrag åt, men andelen som fått antingen ett för högt eller ett för lågt bidrag är inte försumbar. Inkomstavstämningen för 2016 som avser bidragsåret 2014 visar att cirka

48 procent av de 245 000 hushåll som det året fick bostadsbidrag fick ett preliminärt bostadsbidrag som innebär att det inte var aktuellt med återbetalning eller tilläggsutbetalning. Cirka 33 procent av hushållen, dvs. 81 000, fick ett för högt bidrag och skulle betala tillbaka pengar till staten. Ungefär 14 procent av hushållen, dvs. cirka 35 000, fick ett för lågt bidrag utbetalt under bidragsåret och fick en tilläggsutbetalning.

Bidragsmottagaren är skyldig att anmäla ändrade förhållanden som kan påverka det slutliga bostadsbidraget så snart som möjligt efter det att han eller hon fick kännedom om förändringen. Försäkringskassan, som administrerar bidraget, har utvecklat stöd för den enskilde i form av en beräkningssnurra på myndighetens hemsida samt en applikation till mobiltelefon som kan användas för att bevaka om inkomsterna överstiger det man angett på ansökan. Trots detta visar siffrorna ovan att det kan vara svårt för mottagarna av förmånen att beräkna sina inkomster preliminärt på ett korrekt sätt: nästan en tredjedel av de hushåll som fick bostadsbidrag under 2012 fick krav på återbetalning av delar av bidraget.

Avstämningen för det slutliga bostadsbidraget görs av Försäkringskassan och grundar sig framför allt på information från Skatteverket, men även på information från Centrala studiestödsnämnden (CSN) och den enskilde. Enligt nuvarande regelverk kan avstämningen göras först efter den tidpunkt när besked om slutlig skatt senast ska ha skickats från Skatteverket, vilket i dag är i mitten av december året efter beskattningsåret. För de inkomster som en enskild fick under 2017 ska således besked om slutlig skatt skickas senast den 15 december 2018. Först därefter kan Försäkringskassan stämma av Skatteverkets uppgifter mot de uppgifter som det preliminära bostadsbidraget beräknats på, dvs. i början av följande år vilket i exemplet ovan är 2019. I dag kan det således dröja över två år från det att den enskilde söker bostadsbidrag till dess han eller hon får veta om någon del av det preliminärt utbetalade bidraget ska betalas tillbaka, om ytterligare bidrag ska betalas ut eller ingetdera.

Ett eventuellt återkrav eller en extra utbetalning efter så lång tid är svårt att förstå för den som mottagit bidraget. Risken att bli återbetalningskyldig om inkomsterna under året i fråga ökar mer än väntat och den långa tiden innan besked om eventuell återbetalning är något som kan påverka människor att inte söka bostadsbidrag, trots att de skulle ha rätt till bidraget. I längden kan detta påverka förtroendet för socialförsäkringen. Den ekonomiska situationen för den enskilde kan dessutom ha förändrats till det sämre sedan året då det preliminära bostadsbidraget utbetalades och den enskildes möjligheter att betala tillbaka det som betalats ut för mycket kan vara begränsade. Återkrav av bostadsbidrag riskerar då att bli en skuldfälla.

Bestämmelserna om preliminärt bostadsbidrag som bestäms med ledning av uppskattade inkomster för det kalenderår som avses och fastställt underlag för att ta ut skatt för samma år tillkom 1996 (SFS 1996:441, prop. 1995/96:186, bet. 1995/96:BoU11, rskr. 1995/96:229). Av propositionen framgår att en viktig faktor för ett system med preliminära bidrag som sedan stäms av mot taxerade uppgifter var att Försäkringskassan fick tillgång till de bidragssökandes inkomstförhållanden som fanns tillgängliga i skatteregistren (prop. 1995/96:186 s. 24).

Skatteverket har numera de slutliga inkomstuppgifterna färdigställda för cirka 70 000 av de 75 000 skattskyldiga redan under början av sommaren året efter beskattningsåret (Försäkringskassan, Fler förslag för minskat krångel (2012). Försäkringskassan skulle därför, för dessa personer, redan efter den tidpunkten kunna göra de avstämningar som krävs för att fastställa det slutliga bostadsbidraget för det föregående året. En förutsättning är naturligtvis att samtliga inkomstuppgifter som är av betydelse för avstämningen finns tillgängliga för Försäkringskassan, exempelvis avseende studiemedel.

Regeringen föreslår mot den bakgrunden att Försäkringskassan genom en lagändring ges möjlighet att besluta om slutligt bostadsbidrag så snart Skatteverket har meddelat beslut om slutlig skatt i ett enskilt fall. Även om beslut om slutlig skatt inte har fattats för samtliga mottagare av bostadsbidrag i början av sommaren året efter att det preliminära bostadsbidraget betalades ut så innebär ändringen att Försäkringskassan kommer att kunna göra avstämningar allteftersom Skatteverket meddelar beslut om slutlig skatt i stället för att samtliga avstämningar måste göras först efter den 15 december samma år. Det innebär att Försäkringskassan gör avstämningen för mottagare av bostadsbidrag i samband med att Skatteverket skickar ut beslut om slutlig skatt. Flertalet bostadsbidragsmottagare kan då få besked om slutligt bostadsbidrag tidigare än i dag, även om det för några fortfarande kommer att bli aktuellt med ett sådant besked först vid samma tidpunkt som i dag.

I praktiken kan en förändring enligt förslaget innebära att ett beslut om slutligt bostadsbidrag kommer att fattas nästan sex månader tidigare än i dag. En förkortad tid mellan den preliminära utbetalningen och den slutliga avstämningen ökar sannolikheten att den ekonomiska situationen är oförändrad för den som ska betala tillbaka pengar, vilket bör öka sannolikheten för att staten faktiskt återfår det som har betalats ut för mycket i bostadsbidrag och för att antalet som blir skuldsatta på grund av återbetalningskrav avseende bostadsbidraget blir färre. Förslaget innebär även att staten får återbetalningarna av för högt utbetalda bidrag tidigare. Vidare innebär det att den som har rätt till ett högre bidrag får tilläggsutbetalningen närmare i tid till det behov som bidraget är avsett att tillgodose. Att beslutet om slutlig skatt och avstämningen i bostadsbidraget då kommer att ligga närmare varandra i tid kan även göra bidragets utformning mer begriplig för den enskilde.

Riksrevisionen förordar i sitt remissvar att regeringen bör avvakta resultatet av den granskning av återkrav av bostadsbidrag som myndigheten genomför då den kan utgöra en grund för en konsekvensbedömning av förslaget. Regeringen vill framhålla att en tidigare avstämning av utbetalat bostadsbidrag medför att avstämningen i större utsträckning än i dag stäms av i anslutning till den period bostadsbidrag har betalats ut för. För enskilda innebär en tidigare avstämning och möjlig korrigering av det belopp som har betalats ut att koppling till den period bidraget har betalats ut för tydliggörs. På sikt ökar det även de sökandes möjligheter att förstå kopplingen mellan utbetalningen av preliminärt bostadsbidrag och det slutliga bidrag som fastställs vid avstämning. En tidigare avstämning kan även antas medföra att föräldrar snabbare kan ges indikationer på om bidraget utbetalas med rätt belopp även för innevarande år. Detta kan medföra att risken för att

bli återbetalningsskyldig på grund av att ersättning betalas ut med för högt belopp minskar. Av Riksrevisionens granskning av återkrav av bostadsbidrag framkommer dessutom inget som står i strid med, eller som motverkar, det nu aktuella förslaget.

Inför beslut om slutligt bostadsbidrag får Försäkringskassan i dag information om den enskildes inkomster direkt från Skatteverket. Detta sker genom att Försäkringskassan skickar personnummer för de personer som fått preliminärt bostadsbidrag ett visst år till Skatteverket som i sin tur skickar inkomstuppgifterna för dessa personer till Försäkringskassan. Förslaget innebär inte att någon ny sorts information kommer att överföras mellan myndigheterna, utan endast att informationsöverföringen kommer att ske vid fler tillfällen än i dag. Någon ändrad reglering i förhållande till denna informationsöverföring bedöms inte behövas.

Försäkringskassan framhåller även i sitt remissvar att regeringen bör avvakta och i stället överväga Försäkringskassans förslag om ett moderniserat bostadsbidrag som beviljas utifrån månadsinkomstuppgifter. Regeringen bedömer dock att Försäkringskassans förslag inte utgör tillräckliga skäl för att avvakta ytterligare tid och invänta ändringar i bostadsbidraget. Det nu lämnade förslaget utgör dessutom inget hinder för möjligheten att senare återkomma i frågan om bostadsbidrag som baseras på månadsinkomstuppgifter. Regeringen har i Budgetpropositionen för 2018 aviserat sin åsikt att utreda frågan.

5.4.2 En särskild bestämmelse om bostadsbidrag förs in i socialförsäkringsbalken

Regeringens förslag: Lagen om särskild bestämmelse om bostadsbidrag ska upphävas. Bestämmelsen i lagen ska föras in i socialförsäkringsbalken.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans motsätter sig förslaget.

Skälen för regeringens förslag: I den bidragsgrundande inkomsten för bostadsbidrag ingår studiemedel i form av studiebidrag, utom den del som avser tilläggsbidrag. Endast 80 procent av studiebidraget enligt studiestödslagen (1999:1395) ska dock räknas med i den bidragsgrundande inkomsten. Bestämmelsen med denna innebörd infördes år 2001, men inledningsvis i tillfälliga lagar. Sedan den 1 januari 2004 finns bestämmelsen i lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag.

Studiestartsstöd är ett statligt studiestöd. Enligt 1 § lagen (2017:527) om studiestartsstöd är syftet med lagen att öka rekryteringen till studier bland personer med stort utbildningsbehov, för att stärka deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Studiestartsstödet ingår också vid beräkningen av den bidragsgrundande inkomsten för bostadsbidrag, utom den del som avser tilläggsbidrag. I lagen om särskild bestämmelse om bostadsbidrag föreskrivs att studiestartsstödet i likhet

Prop. 2017/18:270 med studiebidraget ska ingå med 80 procent vid beräkningen av den bidragsgrundande inkomsten.

Övriga bestämmelser om bostadsbidrag finns numera i socialförsäkringsbalken. Regeringen föreslår därför att den särskilda bestämmelsen om studiebidrag och studiestartsstöd vid beräkning av den bidragsgrundande inkomsten ska föras in i socialförsäkringsbalken. Som en följd av detta ska lagen om särskild bestämmelse om bostadsbidrag upphävas. Förslaget innebär ingen ändring i sak utan är en regelförenkling av redaktionell karaktär.

Tidpunkten för upphävandet och behovet av övergångsbestämmelser behandlas i avsnitt 6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.

5.5 Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd

5.5.1 Direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen

Regeringens förslag: Försäkringskassan ska få medges direktåtkomst till vissa uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om betalningsskyldighet för en bidragsskyldig förälder enligt 19 kap. socialförsäkringsbalken.

Direktåtkomsten ska endast få omfatta uppgifter per betalningsmottagare i en sådan arbetsgivardeklaration eller förenklad arbetsgivardeklaration som avses i 26 kap. skatteförfarandelagen, identifikationsuppgifter för den uppgiftsskyldige och betalningsmottagaren samt uppgift om den redovisningsperiod som deklarationen avser.

Regeringens bedömning: Förslaget om direktåtkomst är förenligt med EU:s dataskyddsförordning.

Någon ny sekretessbrytande bestämmelse behöver inte införas för att Försäkringskassan ska få ta del av de aktuella uppgifterna genom direktåtkomst.

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna ställer sig positiva till förslaget och bedömningen eller har inget att invända. Dessa är *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Riksrevisionen*, *Skatteverket*, *Försäkringskassan*, *Socialstyrelsen*, *Barnombudsmannen*, *Konsumentverket*, *Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare i kommunal tjänst (BUS)*.

Justitiekanslern (JK) har inga invändningar mot förslaget men framför att grundläggande krav på integritetsskydd måste kunna upprätthållas samt att det finns skäl att tydligare belysa hur avvägningen mellan behovet av att införa direktåtkomst och integritetsskyddet har gjorts. JK efterlyser även tydligare överväganden om behovet av säkerhetsåtgärder

för att minska riskerna för intrång i den personliga integriteten. *Pensionsmyndigheten* tillstyrker förslaget och tillägger att det är viktigt att behörigheten att ta del av uppgifterna begränsas på ett ändamålsenligt sätt. *Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)* tillstyrker förslaget och tillägger att tillgång till månadsaktuella inkomstuppgifter skulle kunna ge en möjlighet till att den bidragsskyldiga föräldern får ett fastställt betalningsbelopp som mer korrekt avspeglar hans eller hennes aktuella ekonomiska situation. Eftersom detta förutsätter ytterligare regeländring i socialförsäkringsbalken föreslår ISF att regeringen överväger en översyn av reglerna om inkomstunderlag för betalningsskyldighet. *Datainspektionen* har inga invändningar mot författningsförslagen men vill påminna om att regleringen måste anpassas till EU:s dataskyddsförordning. *Sveriges advokatsamfund* framför att det är otillfredsställande att det finns ett förslag om direktåtkomst utan att det finns en legaldefinition av begreppet. Enligt advokatsamfundet innebär förslaget vidare risker ur integritetsskyddssynpunkt för den enskilde som inte till fullo kan överblickas.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Vissa allmänna överväganden om ett utökat utlämnande och den personliga integriteten

Automatiserad behandling av stora mängder personuppgifter kan medföra risker från integritetssynpunkt. Myndigheters behandling av stora informationsmängder som är samlade så att uppgifter är enkelt sökbara på elektronisk väg innebär en risk för att enskilda personer ska utsättas för oacceptabla intrång i den personliga sfären. Ett omfattande elektroniskt utlämnande av personuppgifter innebär vidare att uppgifter får en större spridning. Det ger också mottagaren möjligheter att bearbeta information genom att t.ex. samköra den med sina egna register. Uppgifter som samlas tillsammans med andra uppgifter kan skapa en totalbild av en människas enskilda förhållanden och leda till att statens kännedom om personens privata förhållanden ökar, vilket kan innebära ett intrång i den enskildes personliga integritet.

Frågan om elektroniskt informationsutbyte mellan myndigheter har varit föremål för flera olika utredningar som har behandlat de avvägningar som behöver göras vid ett utökat elektroniskt informationsutlämnande. I dessa sammanhang har det bl.a. framhållits att skyddet för den personliga integriteten måste vägas mot de viktiga allmänintressen som kan motivera ett utökat informationsutbyte, såsom att informationsutbytet kan leda till en ökad effektivitet hos myndigheter, ge den enskilde bättre service och behövas för att genom bättre kontrollmöjligheter undvika att välfärdssystemen undergrävs av bidragsbrott och felaktiga utbetalningar (jfr prop. 2007/08:160 s. 48 och prop. 2016/17:58 s. 124).

I EU:s dataskyddsförordning och i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning samt i särskilda registerförfattningar för myndigheter finns bestämmelser som reglerar hur personuppgifter får behandlas. Dessa bestämmelser ger således ett skydd för den enskildes integritet vid ett utbyte av uppgifter.

Prop. 2017/18:270 Även utformningen av sekretessreglerna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ger ett skydd för den personliga integriteten hos mottagaren av uppgifter genom att obefogad spridning av uppgifterna motverkas.

När det gäller handläggningen av vissa ärenden, bl.a. sådana som rör förmåner för enskilda, är uppgifter om inkomster ofta av central betydelse vid handläggningen. Uppgifter om inkomst kan ha direkt koppling till de materiella bestämmelserna i regelverket för den aktuella förmånen. Uppgifter av samma slag som de uppgifter som kan komma i fråga att lämna ut finns i dessa fall redan i stor utsträckning hos mottagaren. Den ökade kartläggning av enskildas personliga förhållanden som utlämnandet medför är då begränsad, vilket enligt regeringens mening talar för att integritetsintrånget blir mindre. Uppgifter i beskattningsdatabasen kan ibland behövas för att kontrollera motsvarande uppgifter som har lämnats av enskilda till den mottagande myndigheten.

Flera myndigheter deltar i dag i elektroniska informationsutbyten med Skatteverket. Det har i dessa fall ansetts vara förenligt med kraven på skydd mot oacceptabla intrång i den personliga integriteten att tillåta dessa utbyten (se bl.a. prop. 2016/17:58 s. 125).

Nuvarande informationsutbyte

Försäkringskassan har i dag ett elektroniskt informationsutbyte med Skatteverket inom olika förmånsslag. Av 7 § förordningen (2001:588) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet framgår att vissa uppgifter ska lämnas ut från beskattningsdatabasen till Försäkringskassan. Uppgiftsskyldigheten omfattar bl.a. uppgifter som behövs för fastställande av underhållsstöd och betalningsskyldighet för sådant stöd enligt socialförsäkringsbalken, förkortad SFB (första stycket 3). Uppgifter som ska lämnas ut avser bl.a. samtliga intäkt- och kostnadsposter i inkomstlagen tjänst och kapital (andra stycket 7) samt uppgifter om överskott eller underskott i inkomstlaget näringsverksamhet (andra stycket 8). Enligt 110 kap. 31 § SFB gäller också att bl.a. myndigheter på begäran från Försäkringskassan ska lämna uppgift som avser en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av SFB. Med stöd av dessa bestämmelser lämnar Skatteverket i dag till Försäkringskassan bl.a. ut uppgifter ur den årliga kontrolluppgiften.

Direktåtkomst i ärenden om sjukpenninggrundande inkomst och bostadsbidrag

Enligt 2 kap. 8 c § lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet ska Försäkringskassan få ha direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst enligt 26 kap. SFB eller beräkning av bostadsbidrag enligt 97 kap. SFB (prop. 2016/17:58). Den aktuella bestämmelsen träder i kraft den 1 januari 2019 (SFS 2017:388).

Direktåtkomsten får endast omfatta uppgifter per betalningsmottagare i en sådan arbetsgivardeklaration eller förenklad arbetsgivardeklaration som avses i 26 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244), förkortad SFL,

identifikationsuppgifter för den uppgiftsskyldige och betalningsmottagaren samt uppgift om den redovisningsperiod som deklarationen avser.

Den 1 januari 2019 träder även en ny lydelse av 7 § förordningen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet i kraft (SFS 2017:391). I ett nytt tredje stycke införs en sekretessbrytande uppgiftsskyldighet för Skatteverket vid Försäkringskassans direktåtkomst till beskattningsdatabasen. Bestämmelsen innebär att Försäkringskassan, vid direktåtkomst till beskattningsdatabasen, har rätt att ta del av de ovan angivna uppgifterna.

Försäkringskassan har behov av inkomstuppgifter i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd

När fullt underhållsstöd lämnas för ett barn ska den bidragsskyldiga föräldern betala ett belopp till Försäkringskassan som helt eller delvis motsvarar det stöd som lämnats till barnet. Bestämmelser om betalningsskyldigheten för underhållsstöd finns i 19 kap. SFB. Betalningsskyldigheten fastställs av Försäkringskassan. Enligt huvudregeln bestäms betalningsskyldigheten för varje barn som har rätt till underhållsstöd till ett visst belopp per år (betalningsbelopp) enligt en schabloniserad metod. Betalningsskyldigheten är beroende av den bidragsskyldiga förälderns inkomst enligt beslut om slutlig skatt till den del inkomsten överstiger ett grundavdrag som den bidragsskyldiga föräldern får förbehålla sig för egna levnadskostnader. Betalningsbeloppet motsvarar en viss procentandel av denna inkomst och är beroende av det totala antalet barn som den bidragsskyldiga föräldern är underhållsskyldig för.

Betalningsskyldigheten kan under vissa förhållanden i stället bestämmas till ett högre belopp genom en skälighetsbedömning. Försäkringskassan kan under vissa förutsättningar bevilja den bidragsskyldiga föräldern anstånd med att fullgöra betalningsskyldigheten eller efterge den bidragsskyldiga förälderns fordran till Försäkringskassan. I dessa situationer behöver Försäkringskassan få tillgång till inkomstuppgifter som är mer aktuella än den beskattade inkomsten.

Försäkringskassan bör få medges direktåtkomst till beskattningsdatabasen i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd

Som framgår ovan behöver Försäkringskassan tillgång till inkomstuppgifter i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd. En möjlighet för Försäkringskassan att i beskattningsdatabasen söka individbaserad information som framöver normalt kommer att lämnas månadsvis i arbetsgivardeklarationerna skulle effektivisera handläggningen hos Försäkringskassan och förbättra besluts kvaliteten i dessa ärenden. Det har redan införts en möjlighet till direktåtkomst för ärenden om sjukpenninggrundande inkomst och bostadsbidrag som kommer att kunna utnyttjas från och med den 1 januari 2019. Försäkringskassans behov av uppgifter i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd avser samma slags uppgifter som Försäkringskassan framöver kommer att få medges direktåtkomst till i ärenden om sjukpenninggrundande inkomst och bostadsbidrag, dvs. uppgifter per betalningsmottagare i arbetsgivardeklarationer och förenklade arbetsgivardeklarationer,

Prop. 2017/18:270 identifikationsuppgifter för den uppgiftsskyldige och betalningsmottagaren samt uppgift om den redovisningsperiod deklARATIONEN avser. Regeringen bedömer att direktåtkomst i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd skulle förbättra handläggnings- och besluts kvaliteten hos Försäkringskassan, öka effektiviteten vid uppgiftslämnandet för både Skatteverket och Försäkringskassan samt förbättra Försäkringskassans kontrollmöjligheter. Regeringen anser därför att det bör införas en bestämmelse som innebär att Försäkringskassan får medges direktåtkomst till de ovan redovisade uppgifterna i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende av aktuellt slag.

Sveriges advokatsamfund invänder att det förefaller tillräckligt effektivt och för den enskilde betydligt mindre integritetskränkande att Skatteverket på förfrågan är skyldig att lämna information till Försäkringskassan. Genom ett sådant uppgiftslämnande kan man dock inte uppnå samma effektivitets- och kvalitetsvinster som vid direktåtkomst. Försäkringskassans behov av de mest aktuella inkomstuppgifterna i aktuella ärenden är enligt regeringens mening av sådant slag att Försäkringskassan behöver ha möjlighet att på egen hand söka i beskattningsdatabasen efter de uppgifter som behövs.

Advokatsamfundet anser även att det är otillfredsställande med en bestämmelse om direktåtkomst utan att det finns en legaldefinition av begreppet. Enligt advokatsamfundet är det inte klarlagt vad direktåtkomst kommer att innebära i praktiken. Regeringen kan i denna del konstatera att bestämmelser om direktåtkomst förekommer inom en rad olika registerförfattningar. Den grundläggande innebörden av direktåtkomst anses vara att någon har direkt tillgång till information hos någon annan och på egen hand kan söka i den, dock utan att själv kunna påverka innehållet. Direktåtkomsten kan ge användaren möjlighet att även hämta hem information till sitt eget system och bearbeta den där (se t.ex. prop. 2007/08:160 s. 57 f. och prop. 2016/17:58 s. 127). I begreppet direktåtkomst ligger att den utlämnande myndigheten i det enskilda fallet inte har någon kontroll över vilka uppgifter mottagaren vid ett visst tillfälle tar del av. Högsta förvaltningsdomstolen har i ett avgörande ansett att gränsdragningen mellan vad som enligt bestämmelsen i 114 kap. 22 § SFB är direktåtkomst och annat utlämnande på medium för automatiserad behandling beror på om den aktuella upptagningen kan anses förvarad hos den mottagande myndigheten enligt 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen (HFD 2015 ref. 61).

Regeringen finner mot bakgrund av det anförda, till skillnad från advokatsamfundet, att det inte är oklart vad begreppet direktåtkomst innebär i praktiken. Lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet innehåller redan ett flertal bestämmelser om direktåtkomst. Den omständigheten att det saknas en legaldefinition av begreppet direktåtkomst innebär enligt regeringens mening inte att det finns något hinder mot att det i nämnda lag införas en bestämmelse om direktåtkomst till beskattningsdatabasen för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd.

Justitiekanslern (JK) och advokatsamfundet uttalar sig om promemorians förslag ur ett integritetsperspektiv. JK framhåller vikten av att tydligt belysa hur avvägningen mellan behovet av att införa direktåtkomst och integritetsskyddet har gjorts. Enligt advokatsamfundet

innebär förslaget risker ur integritetsskyddssynpunkt för den enskilde som inte kan överblickas helt och hållet.

Som framgår ovan syftar förslaget om direktåtkomst till att förbättra besluts kvaliteten och att öka effektiviteten. Direktåtkomsten begränsas enligt förslaget till de uppgifter som behövs i ett ärende om betalningsskyldighet för underhållsstöd. Uppgifterna som omfattas av direktåtkomsten är inte utan integritetskänslighet, men är inte heller av det särskilt känsliga slaget. Samma slags uppgifter finns redan hos Försäkringskassan och myndigheten kommer, som anges ovan, framöver att få medges direktåtkomst till uppgifterna om de behövs i ett ärende om sjukpenninggrundande inkomst eller bostadsbidrag. Regeringen anser därför att den föreslagna rätten till direktåtkomst inte innebär ett otillbörligt eller oproportionerligt ingrepp i enskildas integritetsskydd.

JK och *Pensionsmyndigheten* påtalar vidare behovet av skyddsåtgärder för att minska riskerna för intrång i den personliga integriteten. Som de båda remissinstanserna framhåller förutsätter rätten till direktåtkomst att behörigheten att ta del av uppgifterna begränsas hos den mottagande myndigheten så mycket som möjligt med hänsyn till den aktuella verksamheten och känsligheten hos personuppgifterna. Uppgifter som lämnas ut genom direktåtkomst måste vidare överföras på ett tekniskt säkert sätt.

Regeringen kan konstatera att det åligger myndigheterna att organisera sin verksamhet och sina system på ett sådant sätt att gällande krav på teknisk och administrativ säkerhet upprätthålls. I EU:s dataskyddsförordning finns bestämmelser om krav på säkerhet och lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder för att säkerställa att personuppgiftsbehandling sker i enlighet med förordningen. Grundläggande bestämmelser om den personuppgiftsansvariges ansvar gäller även vid direktåtkomst. Enligt 1 kap. 6 § lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet är Skatteverket personuppgiftsansvarigt för den behandling som verket ska utföra. Den myndighet som lämnar ut uppgifter genom direktåtkomst, i detta fall Skatteverket, har ett principiellt ansvar att förvissa sig om att den myndighet som beviljas direktåtkomst vidtar de åtgärder som bedöms vara nödvändiga från integritetssynpunkt. Försäkringskassans behandling av personuppgifter i egenskap av mottagande myndighet omfattas vidare av integritetsskyddande bestämmelser om behandling av personuppgifter i 114 kap. SFB. Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att det i detta sammanhang inte finns skäl att införa några särskilda bestämmelser om Skatteverkets eller Försäkringskassans ansvar vid direktåtkomsten (jfr prop. 2016/17:58 s. 129).

Sammanfattningsvis innebär regeringens förslag att Försäkringskassan ska få medges direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om betalningsskyldighet för underhållsstöd. Rätten till direktåtkomst ska enligt förslaget endast få omfatta uppgifter per betalningsmottagare i arbetsgivardeklarationer och förenklade arbetsgivardeklarationer, identifikationsuppgifter för den uppgiftsskyldige och betalningsmottagaren samt uppgift om den redovisningsperiod som deklARATIONEN avser. Regeringens förslag innebär att direktåtkomst endast får medges om uppgifterna behövs i ett ärende om betalningsskyldighet för en bidragsskyldig förälder. Uppgifter som inte behövs vid ärendehandläggningen omfattas därmed inte av den

Prop. 2017/18:270 föreslagna bestämmelsen om direktåtkomst. Rätten till direktåtkomst omfattar sådana ändringar eller tillägg av uppgifterna som den uppgiftsskyldige ska göra enligt 26 kap. 40 § SFL. Vidare omfattas Skatteverkets rättelser av felaktiga eller uteblivna identifikationsuppgifter (jfr prop. 2016/17:58 s. 134). Vilka uppgifter som ska redovisas per betalningsmottagare i arbetsgivardeklarationer framgår av bestämmelserna i 26 kap. 19 a–19 e §§ SFL. Det rör sig bl.a. om uppgifter om olika ersättningar som har betalats ut. Av 26 kap. 4 § andra stycket SFL framgår att i de fall en förenklad arbetsgivardeklaration ska lämnas, ska en sådan lämnas för varje betalningsmottagare.

Förslaget om direktåtkomst är förenligt med EU:s dataskyddsförordning

I lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet regleras direktåtkomst till beskattningsdatabasen. Det aktuella förslaget om direktåtkomst innebär att Försäkringskassan ska få medges direktåtkomst till vissa uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om betalningsskyldighet för bidragsskyldig förälder enligt 19 kap. SFB.

I dataskyddsförordningen finns det inga särskilda bestämmelser som direkt rör direktåtkomst utan det krävs i likhet med vad som gäller för all behandling av personuppgifter – att behandlingen uppfyller tillämpliga grundläggande krav i artikel 5 och har rättslig grund enligt artikel 6. Det krävs också att åtgärder enligt artiklarna 24.1 och 32 i dataskyddsförordningen är vidtagna. Om utlämnandet i sig är tillåtet enligt dataskyddsförordningen, får det således ske på vilket sätt som helst så länge föreskrivna skyddsåtgärder vidtas. Artiklarna 24.1 och 32 i dataskyddsförordningen om åtgärder kommer att vara direkt tillämpliga.

Datainspektionen anmärker att den föreslagna regleringen måste anpassas till dataskyddsförordningen. I propositionen Anpassningar av vissa författningar inom skatt, tull och exekution till EU:s dataskyddsförordning (prop. 2017/18:95) bedömer regeringen att den behandling av personuppgifter som får utföras enligt lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet har rättslig grund på det sätt som krävs enligt artikel 6 i EU:s dataskyddsförordning (se s. 40–46). Regeringen bedömer att det inte på grund av dataskyddsförordningen behöver göras några ändringar i nämnda lag i fråga om bestämmelserna om när direktåtkomst får medges. Enligt regeringen är den bestämmelse om utökad direktåtkomst för Försäkringskassan som nu föreslås också förenlig med dataskyddsförordningen. Den personuppgiftsbehandling som föranleds av förslaget bedöms sammanfattningsvis vara förenlig med dataskyddsförordningen.

Någon ny sekretessbrytande bestämmelse behövs inte

Rätten till direktåtkomst till beskattningsdatabasen för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för en bidragsskyldig förälder ska enligt regeringens förslag regleras i 2 kap. 8 c § lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet. Direktåtkomsten enligt lagförslaget avser sådana uppgifter som anges i den sekretessbrytande bestämmelsen om uppgiftsskyldighet vid direktåtkomst i 7 § tredje stycket förordningen om behandling av uppgifter i Skatteverkets

beskattningsverksamhet (i lydelsen från och med den 1 januari 2019, se SFS 2017:391). Regeringen bedömer mot denna bakgrund att någon ny sekretessbrytande bestämmelse inte behöver införas för att Försäkringskassan genom direktåtkomst ska få ta del av de aktuella uppgifterna i ärenden om betalningsskyldighet för en bidragsskyldig förälder.

Prop. 2017/18:270

5.5.2 Sekretessfrågor

Regeringens bedömning: Det behöver inte införas någon bestämmelse om sekretess för uppgifterna hos Försäkringskassan.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: *Justitiekanslern (JK)* är den enda remissinstans som yttrar sig särskilt i frågan. JK ansluter sig till den beskrivning av rättsläget som görs i promemorian vad gäller sekretess.

Skälen för regeringens bedömning: Bestämmelser om skattese sekretess finns i 27 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL. Sekretess gäller enligt 27 kap. 1 § andra stycket 1 OSL bl.a. i verksamhet som avser förande av eller uttag ur beskattningsdatabasen enligt lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden som har tillförts databasen, så kallad databassekretess. Databassekretessen gäller för uppgifter som en myndighet får tillgång till genom direktåtkomst till beskattningsdatabasen.

Eftersom databassekretessen är absolut kommer sekretess att gälla för sådana uppgifter om enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden som bara är tekniskt tillgängliga i beskattningsdatabasen hos mottagarna. När en uppgift i beskattningsdatabasen skrivs ut på papper eller på annat sätt används i den mottagande myndighetens verksamhet upphör dock Skatteverkets databassekretess att vara tillämplig hos den mottagande myndigheten (jfr prop. 2016/17:58 s. 146 och prop. 2010/11:78 s. 23). I sådana situationer kommer i stället de sekretessbestämmelser som gäller hos den mottagande myndigheten att vara tillämpliga på uppgiften. Vad som nu ska bedömas är således om detta sekretesskydd är tillräckligt.

Försäkringskassan har redan i dag rätt att på begäran få ta del av uppgifter av aktuellt slag, om de behövs för handläggningen av ett ärende (se 110 kap. 31 § socialförsäkringsbalken). Genom förslaget om direktåtkomst tydliggörs dock frågan om huruvida uppgifterna har ett tillräckligt sekretesskydd hos Försäkringskassan. Det bör i denna fråga framhållas att Försäkringskassan har en primär sekretessreglering till skydd för enskilds personliga förhållanden i sådana ärenden som avses. Lagstiftaren har således tidigare gjort en avvägning mellan insynsintresset och behovet av skydd för uppgifter av personlig karaktär i dessa ärenden. Frågan blir då om de nu aktuella uppgifterna är av sådan art att de föranleder en annan bedömning.

Enligt 28 kap. 1 § OSL gäller sekretess hos Försäkringskassan för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden,

Prop. 2017/18:270 om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i ett ärende enligt lagstiftningen om allmän försäkring. Det gäller således en presumtion för offentlighet. Uppgifter om en persons ekonomi faller under begreppet personliga förhållanden. Det torde dock mera sällan kunna hävdas att det medför men för den enskilde att lämna ut uppgifter om sin ekonomi. Men för den enskilde ska anses följa på varje åtgärd som typiskt sett upplevs som en påtaglig nackdel för den berörde, även om åtgärden är fullt rättsenlig och i övrigt acceptabel (jfr prop. 1979/80:2 Del A s. 190).

Regeringen har bedömt att sekretesskyddet för uppgifter som Försäkringskassan inhämtar genom direktåtkomst till beskattningsdatabasen i ärenden om sjukpenninggrundande inkomst och bostadsbidrag är tillräckligt starkt enligt nuvarande bestämmelser i OSL. Regeringen ansåg därför att det inte fanns skäl att införa någon ny bestämmelse om sekretess för uppgifterna hos Försäkringskassan (se prop. 2016/17:58 s. 146 f.). Enligt regeringens mening finns det inte skäl att bedöma behovet av sekretesskydd annorlunda för uppgifter av samma slag som förekommer hos Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för en bidragsskyldig förälder. Någon bestämmelse om sekretess hos Försäkringskassan föreslås därför inte.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2019.

Äldre bestämmelser i socialförsäkringsbalken ska fortfarande gälla för föräldrapenningsförmåner och flerbarnstillägg som avser tid före ikraftträdandet.

Lagen om särskild bestämmelse om bostadsbidrag ska upphöra att gälla vid utgången av 2018. Den upphävda lagen ska dock fortfarande gälla i fråga om bostadsbidrag som avser tid före den 1 januari 2019.

Regeringens bedömning: Ändringen i barnbidragsförordningen bör träda i kraft den 1 januari 2019.

Äldre bestämmelser i barnbidragsförordningen om anmälnings-skyldighet vid upphörande av ett växelvist boende bör fortfarande gälla i fråga om barn som omfattas av äldre bestämmelser i socialförsäkringsbalken.

Promemoriornas förslag: Överensstämmer med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt över promemoriornas förslag.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Enligt regeringens mening bör de nya bestämmelserna om föräldrapenningsförmåner, föräldraledighet, barnbidrag och bostads-

bidrag träda i kraft den 1 januari 2019. Ändringarna bör tillämpas från och med samma tidpunkt. Någon särskild bestämmelse om att lagändringar ska tillämpas för tid från och med ikraftträdandet behövs inte. I vissa delar krävs dock övergångsbestämmelser.

Föräldrapenningsförmåner och föräldraledighet

De nya bestämmelserna om föräldrapenningsförmåner i 12 kap. 5 a och 7 a §§ samt 13 kap. 3 § socialförsäkringsbalken, förkortad SFB, bör tillämpas i fråga om sådana mödravårdsbesök, inskolningar och kurser för föräldrar som äger rum efter ikraftträdandet (se avsnitten 5.1.1, 5.1.2 och 5.2.2). Det vore av rättviseskäl olämpligt att låta dessa bestämmelser gälla för tid före ikraftträdandet. Den nya bestämmelsen i 11 kap. 12 § SFB som innebär ett slopat anmälningsskrav för tillfällig föräldrapenning och den sammanhörande bestämmelsen i 13 kap. 9 a § SFB om begränsning av rätten till tillfällig föräldrapenning för tid före ansökan (se avsnitt 5.2.1) bör på motsvarande sätt tillämpas i fråga om tillfällig föräldrapenning för tid efter ikraftträdandet men inte för tid dessförinnan.

Det bör mot denna bakgrund införas en övergångsbestämmelse som klargör att äldre bestämmelser fortfarande gäller för föräldrapenningsförmåner som avser tid före ikraftträdandet.

Den nya bestämmelsen om föräldraledighet i 10 § andra stycket föräldraledighetslagen (1995:584) avser ledighet med föräldrapenning enligt de nya bestämmelserna i 12 kap. 5 a och 7 a §§ SFB och tillämpas därmed på sådana ledigheter efter ikraftträdandet. Någon övergångsbestämmelse till lagen om ändring i föräldraledighetslagen behövs inte.

Flerbarnstillägg

Den nya bestämmelsen i 16 kap. 12 § andra stycket SFB innebär att anmälningssplikten för flerbarnstillägg tas bort när det lämnas förlängt barnbidrag eller studiehjälp för barnet (jfr 15 kap. 9 § 2 och 3 SFB). Den nya bestämmelsen i 16 kap. 12 § tredje stycket SFB innebär en ytterligare begränsning av anmälningssplikten för flerbarnstillägg i situationer när barn som bidragsmottagaren får barnbidrag för ska räknas samman enligt 15 kap. 12 § SFB med barn som en annan bidragsmottagare får barnbidrag för.

De nya bestämmelserna om flerbarnstillägg (se avsnitt 5.3.1) bör tillämpas för tid från och med ikraftträdandet. Enligt uppgifter från Försäkringskassan skulle det medföra svårigheter för ärendehandläggningen om anmälningssplikten tas bort retroaktivt. För tid före ikraftträdandet bör således äldre bestämmelser fortsätta att gälla. En övergångsbestämmelse föreslås därför. Av övergångsbestämmelsen följer att flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 9 § 2 eller 3 SFB för tid före ikraftträdandet alltid kräver en anmälan. Övergångsbestämmelsen innebär vidare att äldre bestämmelser om anmälan ska tillämpas för tid före ikraftträdandet i fråga om flerbarnstillägg efter en sammanräkning enligt 15 kap. 12 § SFB.

Enligt 16 kap. 12 § i dess ursprungliga lydelse gäller att den som vill få flerbarnstillägg efter en sammanräkning enligt 15 kap. 12 § alltid ska anmäla detta till Försäkringskassan. Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 mars 2014 begränsades anmälningssplikten i dessa situationer

Prop. 2017/18:270 (SFS 2013:1018). Lagändringen gäller för barn som är födda efter ikraftträdandet och, vid adoption, när den som adopterat barnet har fått barnet i sin vård efter ikraftträdandet. Regleringen ska vidare tillämpas på barn som har blivit försäkrade för barnbidrag efter ikraftträdandet samt om det efter ikraftträdandet har gjorts en anmälan om till vem barnbidrag ska lämnas. Av det sagda följer att det för tid före ikraftträdandet (den 1 januari 2019) finns två parallella system i fråga om anmälningsplikt för flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 §. Det bör dock framhållas att det för tillämpning av 15 kap. 12 § är tillräckligt att *något* av barnen i beräkningsunderlaget för flerbarnstillägg har anmälts eller beaktats ex officio av Försäkringskassan. I sådana fall kommer även övriga barn i beräkningsunderlaget att omfattas av beräkningen för flerbarnstillägg.

Den nya bestämmelsen om ytterligare begränsad anmälningskyldighet i 16 kap. 12 § grundar sig på att Försäkringskassan kan få kännedom om vissa förhållanden på annat sätt än genom anmälan. Försäkringskassans möjlighet att skaffa sig sådan kännedom gäller även barn som är födda före ikraftträdandet. Det finns enligt regeringens mening inte något skäl att knyta tillämpningen av den nya bestämmelsen till att barnet ska ha fötts efter ikraftträdandet eller omfattas av de lagändringar som trädde i kraft den 1 mars 2014 (SFS 2013:1018). Någon särskild tillämpningsbestämmelse avseende den nya bestämmelsen i 16 kap. 12 § kan därför inte anses vara nödvändig.

Bostadsbidrag

Lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag bör upphöra att gälla vid utgången av 2018 (jfr avsnitt 5.4.2). En övergångsbestämmelse bör klargöra att den upphävda lagen fortfarande gäller i fråga om bostadsbidrag för tid före den 1 januari 2019. Den materiella regleringen i den upphävda lagen tas enligt förslaget in i 97 kap. 2 § SFB.

Den nya bestämmelsen i 98 kap. 5 § SFB innebär endast en förändring av tidpunkten för när slutligt bostadsbidrag ska bestämmas (se avsnitt 5.4.1). Liksom tidigare gäller att det slutliga bostadsbidraget ska beräknas med ledning av uppgifter i beslutet om slutlig skatt. Någon övergångsbestämmelse bedöms inte vara nödvändig med anledning av denna lagändring.

Slopad anmälningskyldighet enligt barnbidragsförordningen

Ändringarna i barnbidragsförordningen (1986:386) innebär att anmälningsplikten tas bort vid upphörande av ett växelvist boende som har grundat rätt till delat barnbidrag (se avsnitt 5.3.2). Ändringarna är en följd av de ändringar i SFB som trädde i kraft den 1 mars 2014 och som innebär att barnbidrag som huvudregel ska delas mellan föräldrarna (SFS 2013:1018). För barn som omfattas av de nya bestämmelserna saknar det självständig betydelse om ett växelvist boende upphör, eftersom barnbidraget som utgångspunkt ändå ska delas mellan föräldrarna. Den förälder som barnet bor varaktigt med efter det att det växelvisa boendet har upphört måste numera enligt 15 kap. 7 § 1 SFB

anmäla till Försäkringskassan att föräldern önskar få hela barnbidraget för att bidraget inte ska delas även fortsättningsvis.

Det är fortfarande många barn som omfattas av regelverket i dess lydelse före den 1 mars 2014. Enligt det regelverket kan ett barnbidrag endast delas mellan föräldrarna om barnet har ett växelvist boende. I fråga om sådana barn behövs därför fortfarande bestämmelser om anmälningsplikt vid upphörande av ett växelvist boende som har grundat rätt till delat barnbidrag. Enligt regeringens bedömning behövs därför övergångsbestämmelser till ändringarna i barnbidragsförordningen. Av övergångsbestämmelserna bör det framgå att den som får allmänt barnbidrag eller förlängt barnbidrag för ett barn som omfattas av det äldre regelverket fortfarande ska anmäla när ett växelvist boende som grundat rätt till delat barnbidrag har upphört.

Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd

Den nya bestämmelsen i 2 kap. 8 c § lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet träder i kraft den 1 januari 2019 (se prop. 2016/17:58). Genom bestämmelsen ges Försäkringskassan möjlighet att få direktåtkomst till beskattningsdatabasen i ärenden om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst och beräkning av bostadsbidrag. Den nu föreslagna ändringen av bestämmelsen innebär att Försäkringskassan även ska få medges direktåtkomst till beskattningsdatabasen i ärenden om betalningsskyldighet för en bidragsskyldig förälder enligt 19 kap. socialförsäkringsbalken (se avsnitt 5.5.1). Denna lagändring bör träda i kraft vid samma tidpunkt som bestämmelsen i övrigt.

7 Konsekvenser

7.1 Inledning

I detta avsnitt redovisas konsekvenserna av regeringens förslag i enlighet med 14 och 15 §§ kommittéförordningen (1998:1474). Regeringens förslag har dessutom bedömts och analyserats utifrån ett jämställdhetsperspektiv och ett barnrättsperspektiv.

Förslagen syftar till att förenkla för föräldrar som ansöker om familjeekonomiska stöd. Förutsättningarna för rätt till stöden ska vara begripliga för föräldrarna. Ett förenklat ansökningsförfarande och en förutsägbar och enkel hantering av stöden ökar begripligheten och möjliggör för föräldrar att få de stöd de har rätt till och med rätt belopp.

De familjeekonomiska stöden är alltmer inriktade på att tydliggöra jämställdheten mellan föräldrarna och deras gemensamma ansvar för barnet. Både kvinnor och män ska ges möjligheter till ett aktivt föräldraskap och vara del i barnets utveckling. Barnet har rätt till sina föräldrar, vilket ska speglas i den ekonomiska familjepolitiken.

7.2.1 Möjlighet för den andra föräldern att få föräldrapenning för att följa med till mödravården

Den andra föräldern ges en möjlighet att närvara vid besöken i mödravården, genom rätten till föräldrapenning. Rätten till föräldrapenning ger förutsättningar för föräldrar att tidigt lägga grunden till ett jämställt föräldraskap. Att inte bara kvinnan eller modern till barnet har rätt till föräldrapenning ger redan före barnets födelse en signal om att ansvaret för barnet är delat. Det kan också i förlängningen bidra till att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet, som bl.a. omfattar att ge och få omsorg på lika villkor.

7.2.2 Rätt till föräldrapenning vid inskolning

Möjligheten till föräldrapenning vid inskolning är i dag begränsad för föräldrar. Den nya bestämmelsen om rätt till föräldrapenning vid inskolning, trots att föräldern inte har barnet i sin vård, möjliggör för fler föräldrar att skola in barnen och i ökad utsträckning få ekonomisk kompensation. För närvarande använder kvinnor en större andel av föräldrapenningen än män. En utökad möjlighet till ersättning kan på kort sikt öka de ekonomiska förutsättningarna för kvinnor som skolar in barn och är föräldralediga. På längre sikt kan den utökade möjligheten bidra till att fler män använder föräldraförsäkringen vid t.ex. inskolning. Den utökade möjligheten kan därmed även bidra till att uppnå en mer jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Att ge föräldrar bättre förutsättningar för inskolning av sina barn gynnar även det jämställda föräldraskapet och barnets rätt till båda sina föräldrar.

7.2.3 Slopas anmälningsskrav för tillfällig föräldrapenning

Kravet på anmälan för rätt till tillfällig föräldrapenning fyller i dag inte någon egentlig funktion. Att anmälan slopas innebär att ansökningsförfarandet för tillfällig föräldrapenning förenklas för föräldrar. Förenklingar för föräldrar vid ansökan om ersättning är ett sätt att få både kvinnor och män att inte på grund av administrativa hinder begränsa möjligheterna till att ansöka om ersättning.

7.2.4 Rätt till tillfällig föräldrapenning vid deltagande i en kurs för att lära sig vårda barnet

Föräldrar ges en utökad samtidig rätt till tillfällig föräldrapenning för ett sjukt barn eller ett barn med funktionsnedsättning, som inte har fyllt 12 år, om de deltar i en kurs som anordnas av en sjukvårdshuvudman i syfte att lära sig vårda barnet. Den utökade rätten till deltagande innebär

att barnet gynnas på sikt genom att båda föräldrarna ges möjligheten att samtidigt få ta del av samma kunskap om barnets behov i samband med sjukdom eller vid en funktionsnedsättning. Det innebär även att både kvinnor och män ges möjligheter att på ett likvärdigt sätt ge barnet den vård barnet har behov av, vilket betonar att ansvaret för omvårdnaden av barnet är delat. Även denna förändring kan förväntas bidra till en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet liksom ett jämställt föräldraskap.

7.2.5 Slopade krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer

Det slopade kravet på anmälan för att få flerbarnstillägg i en rad situationer är ett sätt att förenkla regelverket och möjliggöra för föräldrar att på ett enklare sätt kunna uppfylla de krav som ställs för att få rätt till flerbarnstillägg. Det innebär också att föräldrar inte längre riskerar att gå miste om flerbarnstillägg trots att de har rätt till det. Kvinnor är för närvarande i större utsträckning än män mottagare av barnbidrag och flerbarnstillägg och berörs därmed i större utsträckning av förslaget. Genom att barnbidrag och flerbarnstillägg som huvudregel vid gemensam vårdnad betalas ut med hälften var till båda föräldrarna, kommer dock med tiden fler män att vara mottagare.

7.2.6 Slopade anmälningsskyldighet när ett barn har upphört att bo växelvis

Skyldigheten för den som får barnbidrag att anmäla till Försäkringskassan att ett barn har upphört att bo växelvis fyller inte längre någon funktion. Sedan den 1 mars 2014 är ett barns växelvisa boende hos sina föräldrar inte längre avgörande för att barnbidraget ska kunna delas mellan föräldrar med gemensam vårdnad om barnet. En slopad skyldighet att anmäla innebär således att föräldrar inte längre tvingas att vidta en omotiverad åtgärd gentemot Försäkringskassan.

7.2.7 Tidigare avstämning av bostadsbidraget

En tidigare avstämning av utbetalat bostadsbidrag medför att avstämningen i större utsträckning än i dag sker i anslutning till den period bostadsbidrag har betalats ut för. För enskilda innebär en tidigare avstämning och möjlig korrigerings av det belopp som har betalats ut att koppling till den period bidraget har betalats ut för tydliggörs. På sikt ökar det även de sökandes möjligheter att förstå kopplingen mellan utbetalningen av preliminärt bostadsbidrag och det slutliga bidrag som fastställs vid avstämning. En tidigare avstämning kan även antas medföra att föräldrar snabbare kan ges indikationer på om bidraget betalats ut med rätt belopp även för innevarande år. Detta kan medföra att risken för att bli återbetalningsskyldig på grund av att ersättning betalas ut med för högt belopp minskar.

Prop. 2017/18:270 Av de barnhushåll som får bostadsbidrag lämnas ca 30 procent till två sökande. Av de ensamhushåll som får bostadsbidrag är över 80 procent kvinnor, och det är därmed främst kvinnor som kommer att beröras av förslaget och få minskad risk att bli återbetalningsskyldiga för bostadsbidrag.

7.2.8 En särskild bestämmelse om bostadsbidrag förs in i socialförsäkringsbalken

Förslaget är en förenkling av lagteknisk karaktär och får inte någon konsekvens för kvinnor eller män som ansöker om bostadsbidrag.

7.2.9 Konsekvenser för företagare och arbetsgivare

Förslaget beräknas inte nämnvärt påverka företagare och arbetsgivare negativt. *Företagarna* påpekar i sitt remissvar att det saknas en konsekvensanalys för hur förslaget kan komma att påverka företagare och arbetsgivare. Företagarna lyfter även fram risker för bemanningsproblem om rätten till föräldrapenning blir mer generös. Eftersom ledigheten avseende mödravårdsbesök, inskolning samt vid deltagande i kurs för att lära sig vårda barnet endast avser begränsade perioder, endast aktualiseras ett fåtal gånger per barn samt eftersom arbetstagaren är skyldig att anmäla den planerade ledigheten till arbetsgivaren senast två månader i förväg eller så snart det är möjligt före ledigheten, är regeringens bedömning att företag och övriga anställda inte torde påverkas nämnvärt om rätten till föräldrapenning blir mer generös.

7.2.10 Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd

Regeringen lämnar förslag om att Försäkringskassan ska få ta del av vissa inkomstuppgifter genom direktåtkomst till Skatteverkets beskattningsdatabas, om uppgifterna behövs i ett ärende om betalningsskyldighet för utgivet underhållsstöd. Förslaget syftar bl.a. till att handläggningen hos Försäkringskassan ska bli enklare och snabbare samt att besluts kvaliteten ska bli högre, vilket kan antas vara positivt även för de berörda föräldrarna.

Uppgifter per betalningsmottagare som ska lämnas månadsvis i en arbetsgivardeklaration kommer att kunna användas för kontroll av inkomstuppgifter, till exempel vid skälighetsbedömning av betalningsbeloppet eller vid prövning av anstånd och eftergift. Ungefär 115 800 bidragsskyldiga föräldrar var i december 2017 betalningsskyldiga för underhållsstöd som lämnats för deras barn. I cirka tre procent av ärendena skälighetsbedöms betalningsskyldigheten varje år, cirka 10 000 bidragsskyldiga föräldrar ansöker årligen om anstånd och ungefär 400 föräldrar ansöker om eftergift varje år. En förälder som vill ha förlängt anstånd med betalningen efter ett år måste lämna in en ny ansökan.

Uppgifter om inkomster för den bidragsskyldiga föräldern i en arbetsgivardeklaration är inte utan integritetskänslighet, men är inte heller av det särskilt känsliga slaget. Det är endast uppgifter som behövs för det avsedda ändamålet som ska omfattas av direktåtkomsten. På så sätt begränsas otillbörliga intrång i den enskildes integritet.

7.3 Ekonomiska och administrativa konsekvenser

Förslagen bedöms inte medföra någon nämnvärd förändring i antalet omprövningar eller något ökat antal överklaganden av Försäkringskassans beslut. Förslaget innebär därmed inte heller någon ökning av antalet mål i de allmänna förvaltningsdomstolarna.

7.3.1 Möjlighet för den andra föräldern att få föräldrapenning för att följa med till mödravården

Förslaget innebär en initial kostnad på cirka 2 miljoner kronor för Försäkringskassan för utveckling av it-systemet. Kostnaden för ökad administration bedöms uppgå till cirka 2 miljoner kronor per år. Utgifterna för anslaget påverkas inte då utgifterna enbart förskjuts i tiden. I och med att det kan vara svårt att kontrollera om den andra föräldern eller andra försäkrade personen varit med på mödravården finns en risk för en viss ökning av felaktiga utbetalningar. Den bedöms dock som liten.

Arbetsgivarna påverkas av förslaget på så sätt att den andra föräldern får utökad rätt att vara ledig även före barnets födelse. Det handlar dock i de flesta fall om kortare tider vid ett begränsat antal tillfällen samt inom 60 dagar närmast det beräknade datumet för barnets födelse.

7.3.2 Rätt till föräldrapenning vid inskolning

Förslaget innebär en initial kostnad på cirka 1,5 miljoner vid införandet för utveckling av it-systemet. Förslaget bedöms däremot inte innebära några kostnadsökningar vad gäller löpande administration för Försäkringskassan. En viss kostnad för information om regeländringen kan tillkomma men ryms inom anslaget. Förslaget kan medföra att de föräldrar som i dag inte använder föräldrapenning för detta ändamål ökar sitt uttag. Försäkringskassan bedömer dock att det i dag finns ett visst felaktigt utnyttjande av föräldrapenning under tiden för inskolning, då föräldrar använder föräldrapenning för tid då de inte har barnet i sin vård. Orsaken är att föräldrarna inte känner till de nuvarande begränsningarna i rätten till föräldrapenning. Förslaget minskar därför risken för felaktiga utbetalningar.

Arbetsgivare bedöms inte påverkas av förslaget i någon nämnvärd omfattning. Redan med nuvarande lagstiftning har föräldern rätt till föräldraledighet medan föräldern får föräldrapenning, oavsett om föräldern en del av dagen endast får ersättning på en lägre nivå. Jämfört

Prop. 2017/18:270 med den situationen innebär förslaget inte någon utökad rätt till ledighet. Förslaget ger i stället ökade ekonomiska möjligheter för föräldrar att vara lediga med en högre ersättning hela dagen vid inskolning av barn i en ny verksamhet. Förslaget bedöms samtidigt innebära att fler föräldrar, genom möjligheten till en högre ersättning ges utökade reella möjligheter att vara lediga vid inskolning. I de flesta fall rör det sig dock om ett begränsat antal dagar vid ett enstaka eller ett fåtal tillfällen under ett barns uppväxt.

Försäkringskassan tillstyrker förslaget men påpekar att införandekostnaden uppgår till 2 miljoner kronor. Regeringens vidhåller beräkningen för initiala kostnader vid införandet och utveckling av it-systemet samt viss ökad kostnad för information om regeländringen. Mot bakgrund av ovanstående bedömer regeringen att en eventuell ökad kostnad bör rymmas inom befintligt anslag.

7.3.3 Slopade anmälningsskyldigheter för tillfällig föräldrapenning

En konsekvens av förslaget kan möjligen bli en viss ökning av begäran om ersättning eftersom föräldrar har angivit i Försäkringskassans undersökningar att anmälningsskyldigheten ibland medfört att föräldrar inte begärt ersättning när de har missat att anmäla. Försäkringskostnaderna kan i och med detta öka något.

Förslaget innebär en besparing på löpande administrationen på 1 miljon kronor per år.

Försäkringskassan tillstyrker förslaget men påpekar att införandekostnaden för anpassningar i it-systemet uppgår till 16 miljoner kronor i stället för tidigare beräknade 10 miljoner kronor. Regeringen gör bedömningen att den ökade kostnaden ryms inom befintligt anslag. Försäkringskassan har inte identifierat anmälningsskyldigheten som betydelsefull ur kontrollsynpunkt och ett slopande av anmälningsskyldigheten bedöms därför inte öka risken för felaktiga utbetalningar. Se mer om propositionens ekonomiska konsekvenser nedan i tabell 7.3.11.

7.3.4 Rätt till tillfällig föräldrapenning vid deltagande i kurs för att lära sig vårda barnet

En konsekvens av förslaget kan bli att fler föräldrar än i dag väljer att gå de kurser och utbildningar eller genomför de besök som här avses eftersom de kan göra detta tillsammans. Det skulle kunna medföra en marginell ökning av försäkringskostnaderna.

Vidare kan förslaget, om barnet normalt vårdas i hemmet av en förälder, och föräldrarna medverkar i en viss utbildning samtidigt, innebära är att en tredje person måste ta över ansvaret för vården av barnet under kurstillfället eller besöket på institutionen. Detta innebär att en ytterligare person då kan få rätt till tillfällig föräldrapenning, något som skulle kunna öka kostnaderna för försäkringen. Försäkringskassan gör dock bedömningen att kostnaderna inte kommer att öka nämnvärt på grund av denna förändring.

Förslaget innebär inga kostnadsökningar vad gäller löpande administration. En mindre kostnad kan uppkomma för Försäkringskassan vid införandet då vissa anpassningar av it-systemet kan behöva göras. Förslaget bedöms inte öka risken för felaktiga utbetalningar.

Försäkringskassan tillstyrker förslaget men påtalar att förslaget kräver en ändring i it-systemet och beräknar att införandekostnaden blir 110 000 kronor. Regeringen vidhåller att förslaget inte innebär några kostnadsökningar vad gäller löpande administration och att en mindre kostnad kan uppkomma vid införande för vissa anpassningar av it-systemet. Införandet bedöms rymmas inom befintligt anslag.

7.3.5 Slopade krav på anmälan för flerbarnstillägg i vissa situationer

Personkretsen samt antalet bidragsberättigade barn är oförändrat. Förslaget kommer därmed inte att innebära ökade försäkringskostnader. En besparing på cirka 10 miljoner kronor per år bedöms kunna göras avseende Försäkringskassans löpande administration när antalet situationer för vilka anmälan krävs minskar. Delar av det it-stöd som behövs för att realisera förslaget finns redan hos Försäkringskassan. En viss utveckling kommer dock att behöva ske och informationen till både enskilda samt handläggare måste uppdateras. Kostnaden beräknas till cirka 2 miljoner kronor. Förslaget bedöms inte öka risken för felaktiga utbetalningar. I och med att förslaget innebär en kostnadsbesparing inryms utvecklingskostnaden inom besparingen.

7.3.6 Slopade anmälningsskyldighet när ett barn har upphört att bo växelvis

Den slopade anmälningsskyldigheten kommer inte att innebära ökade försäkringskostnader eller ökade kostnader för administration hos Försäkringskassan. Ändringen bedöms inte heller öka risken för felaktiga utbetalningar.

7.3.7 Tidigare avstämning av bostadsbidraget

Ändringen ger inte stora effekter i form av besparing i administrationen utan kommer främst att bidra till att de som fått bostadsbidrag lättare ser sambandet mellan utbetalningen av bidraget och en eventuell återbetalning om de har fått för mycket i ersättning. En sådan förändring kan dock på sikt bidra till att antalet återkrav minskar, och att kostnaderna för både administration och försäkring därigenom minskar något.

Förslaget bedöms i övrigt inte ha någon större påverkan på försäkringskostnaderna eftersom det enbart handlar om en ändring i tidpunkten för när avstämningen tidigast kan göras.

Andra myndigheter som berörs av förslaget är Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Skatteverket eftersom det sker informationsutbyte mellan myndigheterna avseende studiebidragsutbetalningar och uppgifter om slutlig skatt. Varken CSN eller Skatteverket har haft något att invända mot förslaget.

Prop. 2017/18:270 Förslaget medför initiala kostnader på cirka 1,6 miljoner kronor för utveckling av it-systemet och information till försäkrade och handläggare om förändringen.

Försäkringskassan tillstyrker förslaget men påpekar att införandekostnaden nu uppgår till cirka 2 miljoner kronor. Försäkringskassan påpekar även att det förväntas tillkomma en kostnad på 150 000 kronor för informationsinsatser. Regeringens hävdar fortsatt beräkningen enligt ovan för initiala kostnader och utveckling av it-system och information till försäkrade och handläggare om förändringen.

7.3.8 Särskild bestämmelse om bostadsbidrag förs in i socialförsäkringsbalken

Förslaget innebär en förenkling av lagteknisk karaktär och bedöms inte ha några ekonomiska eller administrativa konsekvenser för försäkringskostnaderna eller administrationen av bostadsbidraget.

7.3.9 Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd

Den 1 januari 2019 kommer Försäkringskassan att få medges direktåtkomst till beskattningsdatabasen i ärenden om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst och beräkning av bostadsbidrag. Förslaget innebär att Försäkringskassan får medges direktåtkomst till vissa uppgifter i beskattningsdatabasen även i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd.

Sådan direktåtkomst till vissa inkomstuppgifter bedöms kunna förbättra kvaliteten i Försäkringskassans beslut om betalningsskyldighet för underhållsstöd. Myndighetens kontrollmöjligheter ökar genom tillgången till inkomstuppgifter genom direktåtkomst. Förslaget om direktåtkomst bedöms även leda till enklare och snabbare handläggning genom ett effektivare informationsutbyte mellan de aktuella myndigheterna.

De ekonomiska konsekvenserna för underhållsstödet specifikt är det svårt att uttala sig om i dagsläget. Det hänger ihop med Försäkringskassans direktåtkomst i ärenden om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst och beräkning av bostadsbidrag. Handläggningen kan förvisso bli mer effektiv vid direktåtkomst men den kan också leda till att fler ärenden skälighetsbedöms. Förslaget om direktåtkomst i ärenden om betalningsskyldighet inom underhållsstöd torde därför sammantaget inte påverka handläggningkostnaderna.

7.3.10 Sammanfattning av förslagets ekonomiska konsekvenser

Utifrån ovanstående redovisning bedöms de sammantagna ekonomiska konsekvenserna av förslagen innebära en besparing enligt följande:

Tabell 7.3.11 Ekonomiska konsekvenser av förslagen per år, miljoner kronor

Prop. 2017/18:270

	2019	2020	2021	2022	2023
It-stöd	4,62	4,62	4,62	4,62	4,62
Besparing	-9	-9	-9	-9	-9
Totalt	-4,38	-4,38	-4,38	-4,38	-4,38

Källa: Socialdepartementet

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

11 kap.

10 § Föräldrapenningsförmåner får inte lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid i annat fall än som anges i 12 kap. 4 a § och 5 a–7 §§ samt 13 kap. 10, 11, 13, 26 och 30 §§.

Tillfällig föräldrapenning enligt 13 kap. 31 e § får lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid.

För tillfällig föräldrapenning gäller även 13 kap. 3 §.

I paragrafen regleras hur många föräldrar som kan få föräldrapenningsförmåner för samma barn och tid. Huvudregeln är att sådana förmåner lämnas till endast en förälder åt gången. Bestämmelser om föräldrabegreppet finns i 11 kap. 4–6 §§. Bestämmelserna innebär att fler än två personer ska anses vara föräldrar till barnet i vissa fall. Med föräldrapenningsförmåner avses föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning.

I *första stycket* införs ytterligare ett undantag från huvudregeln. Även när det gäller besök hos mödravården enligt den nya 12 kap. 5 a § kan *båda* föräldrarna få föräldrapenning för samma barn och tid. Vidare flyttas av lagtekniska skäl den sista meningen i stycket till ett nytt *tredje stycke*. Ytterligare bestämmelser om tillfällig föräldrapenning till båda föräldrarna för samma barn och tid finns i 13 kap. 3 § första stycket.

Av det oförändrade *andra stycket* följer att tillfällig föräldrapenning kan lämnas till *flera* föräldrar för samma barn och tid i samband med att barnet har avlidit. En ytterligare bestämmelse om tillfällig föräldrapenning till flera föräldrar för samma barn och tid finns i 13 kap. 3 § andra stycket (jfr upplysningen i det nya tredje stycket). Se vidare kommentaren till 13 kap. 3 §.

Övervägandena finns i avsnitt 5.1.1.

12 § *Föräldrapenning* får inte lämnas för tid innan anmälan gjorts till Försäkringskassan. Detta gäller dock inte om det har funnits hinder för en sådan anmälan eller det finns särskilda skäl för att *föräldrapenning* ändå bör lämnas.

Enligt paragrafen krävs det en anmälan för rätt till föräldrapenning.

Ändringen av bestämmelsen innebär att anmälningsskravet för tillfällig föräldrapenning tas bort. Uttag av tillfällig föräldrapenning kräver dock även fortsättningsvis en ansökan (se 110 kap. 4 §). Med anledning av att kravet på anmälan tas bort införs i 13 kap. 9 a § en ny bestämmelse om begränsning av rätten till tillfällig föräldrapenning för tid före ansökan. Av övergångsbestämmelsen framgår att kravet på anmälan fortfarande gäller i fråga om tillfällig föräldrapenning som avser tid före ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 5.2.1.

12 kap.

4 § I andra fall än som avses i 5–6 och 7 a §§ har en förälder som inte har barnet i sin vård rätt till föräldrapenning endast om det finns särskilda skäl.

I paragrafen finns en generell bestämmelse om rätt till föräldrapenning för en förälder som inte har barnet i sin vård. Av 2 och 3 §§ framgår att rätten till föräldrapenning som huvudregel förutsätter att föräldern faktiskt vårdar barnet (jfr prop. 2008/09:200 s. 417).

Utgångspunkten enligt bestämmelsen är att föräldrapenning för en förälder som inte har barnet i sin vård endast får lämnas om det finns särskilda skäl. I de fall som anges i paragrafen gäller dock inte kravet på särskilda skäl. Ändringen av bestämmelsen innebär att föräldrapenning i samband med mödravårdsbesök och skolintroduktion enligt de nya 5 a och 7 a §§ också undantas från kravet på särskilda skäl. Sedan tidigare gäller att föräldrapenning utan något krav på särskilda skäl ska lämnas till en förälder som inte har barnet i sin vård i de situationer som avses i 5 och 6 §§.

Övervägandena finns i avsnitten 5.1.1 och 5.1.2.

5 a § En förälder som besöker mödravården när det gäller ett ofött barn eller en graviditet har rätt till föräldrapenning i samband med besöket.

Föräldrapenning i samband med besök hos mödravården kan lämnas för tid från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse fram till och med förlösningsdagen.

Paragrafen är ny. Enligt *första stycket* har en förälder som besöker mödravården när det gäller ett ofött barn eller en graviditet rätt till föräldrapenning i samband med besöket. Sådan föräldrapenning kan enligt 11 kap. 10 § första stycket lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid.

Med förälder avses i detta sammanhang modern (den gravida kvinnan) samt sådana personer som enligt 11 kap. 4 § 1 eller 2 ska likställas med en förälder. Det ligger i sakens natur att de personkategorier som avses i 11 kap. 4 § 3 och 4 (särskilt förordnad vårdnadshavare som har vård om barnet respektive blivande adoptivförälder enligt definitionen i 2 kap. 15 §) inte kan likställas med modern i fråga om rätt till föräldrapenning i detta fall.

Modern har möjlighet att avstå från föräldrapenning till förmån för den andra föräldern enligt 17 §. Föräldrapenning för tid före barnets födelse kan efter ett sådant avstående lämnas till en blivande förälder som inte omfattas av 11 kap. 4 §. Avståendet kan göras antingen till en blivande

far (1 kap. 1 och 3 §§ föräldrabalken) eller en blivande förälder enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken. Sådana dagar med föräldrapenning som modern avstår till exempelvis den blivande fadern kommer att räknas av från hans andel av dagar med föräldrapenning när hans faderskap har fastställts enligt bestämmelserna i 1 kap. föräldrabalken och han har fått vårdnad om barnet. Denna ordning tillämpas i fråga om föräldrapenning i samband med föräldrautbildning före barnets födelse enligt 6 §.

Mödravårdsbesöket ska avse det ofödda barnets utveckling och hälsa, kontroll av och information kring moderns graviditet eller information om förlossningen. Besök hos mödravården i något annat syfte än när det gäller det ofödda barnet eller graviditeten omfattas inte av bestämmelsen.

Föräldrapenning för mödravårdsbesök kan enligt *andra stycket* lämnas för tid från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse fram till och med förlossningsdagen. Starttidpunkten motsvarar den som gäller för föräldrapenning till barnets mor i samband med graviditet enligt 5 §.

Övervägandena finns i avsnitt 5.1.1.

7 a § En förälder som har ett barn som deltar i en introduktion till en verksamhet enligt skollagen (2010:800) har rätt till föräldrapenning för att delta i introduktionen, om den avser

1. förskola,
2. förskoleklass,
3. grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola eller internationell skola på grundskolenivå,
4. fritidshem som kompletterar utbildningen i en skolform enligt 2 eller 3, eller
5. verksamhet enligt 25 kap. 2, 4 eller 5 § skollagen.

Föräldrapenning i samband med ett barns introduktion kan lämnas till en förälder som inte har barnet i sin vård.

Paragrafen är ny. Enligt *första stycket* har en förälder som har ett barn som deltar i en introduktion till en verksamhet enligt skollagen (2010:800) rätt till föräldrapenning för att delta i introduktionen, om den avser

1. förskola enligt 8 kap. skollagen,
2. förskoleklass enligt 9 kap. skollagen,
3. grundskola enligt 10 kap. skollagen, grundsärskola enligt 11 kap. skollagen, specialskola enligt 12 kap. skollagen, sameskola enligt 13 kap. skollagen eller internationell skola på grundskolenivå enligt 24 kap. 2–4 a §§ skollagen,
4. fritidshem enligt 14 kap. skollagen som kompletterar utbildningen i skolformer enligt punkten 2 eller 3, och
5. verksamhet enligt 25 kap. 2, 4 eller 5 § skollagen.

Samtliga skolformer i *tredje punkten* avser grundskolenivå. Av 14 kap. 3 § skollagen framgår att utbildning i ett fritidshem som avses i *fjärde punkten* erbjuds av kommunen, staten eller en fristående huvudman beroende på vilken skolform som fritidshemmet kompletterar. I *femte punkten* avses pedagogisk omsorg som erbjuds i stället för förskola eller fritidshem (25 kap. 2 § skollagen), öppen fritidsverksamhet (25 kap. 4 § skollagen) eller omsorg under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds (25 kap. 5 § skollagen). Enligt 25 kap. 2 § skollagen ska kommunen sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda ett barn

Prop. 2017/18:270 pedagogisk omsorg, om barnets vårdnadshavare önskar det. Det kan exempelvis handla om familjedaghem. Av 25 kap. 4 § skollagen framgår att öppen fritidsverksamhet under vissa förutsättningar får erbjudas i stället för fritidshem. Enligt bestämmelsen ska den öppna fritidsverksamheten genom pedagogisk verksamhet komplettera utbildningen i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och andra särskilda utbildningsformer i vilka skolplikt kan fullgöras. Enligt 25 kap. 5 § skollagen ska kommunen sträva efter att erbjuda omsorg för barn under tid då förskola eller fritidshem inte erbjuds i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrars förvärvsarbete och familjens situation i övrigt, dvs. på kvällar, nätter och helger.

Det finns inte några bestämmelser om introduktion eller inskolning i skollagen. Introduktion enligt bestämmelsen syftar till att barnet ska få lära känna och vänja sig vid verksamheten. Även personalen ska genom introduktionen få möjlighet att lära känna barnet och dess behov. Det kan handla om en helt ny verksamhet för barnet eller en verksamhet från vilken barnet har varit frånvarande en längre tid. Barnets behov av introduktion bör i första hand bedömas av personalen inom verksamheten i samråd med barnets föräldrar.

Av 2–4 §§ framgår att en förälder som huvudregel ska vårda barnet för att ha rätt till föräldrapenning. I *andra stycket* anges emellertid att föräldrapenning i samband med ett barns introduktion kan lämnas även om föräldern inte har barnet i sin vård. Detta innebär att föräldern inte behöver ha rumslig kontakt med barnet. En introduktion i den mening som avses i denna bestämmelse förutsätter dock att föräldern hela tiden har möjlighet att snabbt kunna inställa sig om det inte fungerar för barnet att vara ensamt i verksamheten. I annat fall kan föräldern inte anses delta i introduktionen på det sätt som krävs för rätt till föräldrapenning enligt första stycket.

Det är endast en förälder i taget som kan få föräldrapenning i samband med introduktion (jfr 11 kap. 10 §). Av 13 § framgår att föräldrapenning lämnas längst till dess att barnet har fyllt tolv år eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det femte skolåret i grundskolan.

Övervägandena finns i avsnitt 5.1.2.

13 kap.

1 § I detta kapitel finns allmänna bestämmelser om rätten till tillfällig föräldrapenning i 2–9 §§.

Vidare finns bestämmelser om

- tillfällig föräldrapenning för tid före ansökan i 9 a §,
- tillfällig föräldrapenning vid barns födelse eller adoption i 10–15 §§,
- vård av barn som inte har fyllt 12 år i 16–21 §§,
- vård av barn som har fyllt 12 år i 22–25 §§,
- vård av barn som omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade i 26–29 §§,
- vård av allvarligt sjukt barn i 30 och 31 §§,
- utvidgad rätt till tillfällig föräldrapenning vid förälders sjukdom eller smitta i 31 a–31 d §§,
- tillfällig föräldrapenning i samband med att ett barn har avlidit i 31 e och 31 f §§,
- beräkning av antalet dagar med rätt till tillfällig föräldrapenning i 32 §, och
- beräkning av tillfällig föräldrapenning i 33–38 §§.

Paragrafen anger innehållet i 13 kap.

I *andra stycket* införs en ny strecksats med anledning av den nya 9 a §.

3 § Tillfällig föräldrapenning får förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § *första stycket* lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid:

1. om föräldrarna följer med sitt barn till läkare när barnet lider av allvarlig sjukdom, och

2. om föräldrarna, som en del i behandlingen av sitt barn, behöver delta i läkarbesök eller i behandling som ordinerats av läkare.

Tillfällig föräldrapenning får förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § andra stycket lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid, om föräldrarna deltar i en kurs som ordnas av en sjukvårdshuvudman för att lära sig vårda barnet.

I paragrafen anges i vilka fall utöver sådana som framgår av 11 kap. 10 § som båda föräldrarna eller flera föräldrar kan få tillfällig föräldrapenning för samma barn och tid. Bestämmelser om föräldrabegreppet finns i 11 kap. 4–6 §§.

I *första stycket* regleras tillfällig föräldrapenning till *båda* föräldrarna för samma barn och tid. Ändringen i stycket är en följdändring och innebär endast att hänvisningen till 11 kap. 10 § förtydligas till att avse bestämmelsens första stycke.

Andra stycket är nytt och reglerar tillfällig föräldrapenning till *flera* föräldrar för samma barn och tid. Av bestämmelsen framgår att tillfällig föräldrapenning, förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § *andra stycket*, får lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid, om föräldrarna deltar i en kurs som ordnas av en sjukvårdshuvudman för att lära sig vårda barnet. Att tillfällig föräldrapenning över huvud taget kan lämnas till *en* förälder i den aktuella situationen framgår av 20 § 2 (se även 23 § och 29 § *andra stycket*). Den grundläggande rätten till föräldrapenning i den aktuella situationen följer således av *andra* bestämmelser. Det nya *andra stycket* innebär därför endast att flera föräldrar kan ta ut föräldrapenningen i dessa fall för samma barn och tid.

Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

9 a § *Tillfällig föräldrapenning lämnas inte för längre tid tillbaka än 90 dagar före den dag ansökan kom in till Försäkringskassan.*

Detta gäller dock inte om det finns synnerliga skäl för att tillfällig föräldrapenning ändå bör lämnas. Tidsbegränsningen gäller inte heller i fråga om sådan tillfällig föräldrapenning som avses i 31 e §.

Paragrafen är ny och reglerar rätten till tillfällig föräldrapenning för tid före ansökan. Bestämmelsen har tillkommit med anledning av att anmälningskravet för tillfällig föräldrapenning har tagits bort i 11 kap. 12 §.

Enligt bestämmelsen får tillfällig föräldrapenning som huvudregel inte lämnas för längre tid tillbaka än 90 dagar före den dag ansökan om sådan föräldrapenning kom in till Försäkringskassan. Det finns två undantag från tidsbegränsningen. Det första undantaget innebär att tillfällig föräldrapenning kan lämnas för längre tid tillbaka, om det finns synnerliga skäl. Detta undantag bör tillämpas på samma sätt som motsvarande undantag i fråga om föräldrapenning enligt 12 kap. 12 a §

Prop. 2017/18:270 (se prop. 2013/14:4 s.73). Det andra undantaget gäller tillfällig föräldrapenning enligt 31 e § i samband med att ett barn har avlidit.

Av övergångsbestämmelsen följer att paragrafen inte ska tillämpas i fråga om tillfällig föräldrapenning som avser tid före ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 5.2.1.

16 kap.

12 § Den som får allmänt barnbidrag för de barn som omfattas av flerbarnstillägget får också flerbarnstillägg för dessa barn.

Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 9 § 2 eller 3 ska anmäla detta till Försäkringskassan. *Detta gäller dock inte om förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen (1999:1395) lämnas för barnet.*

Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 § 1 behöver inte anmäla det. Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 § 2 ska anmäla det till Försäkringskassan, utom i de fall där två föräldrar har ett gemensamt barn och det för barnet lämnas någon sådan förmån eller något sådant stöd som anges i 15 kap. 9 §.

I paragrafen regleras utbetalning av flerbarnstillägg. För utbetalning krävs enligt paragrafen i vissa fall en anmälan av den som vill få flerbarnstillägg. Någon ansökan behöver dock inte göras i fråga om flerbarnstillägg, som är en form av barnbidrag (se 110 kap. 6 § första stycket 1 och 15 kap. 2 §).

Av det oförändrade *första stycket* framgår att den som får allmänt barnbidrag för de barn som omfattas av flerbarnstillägget också ska få flerbarnstillägg för dessa barn. Någon anmälan krävs alltså inte i dessa fall. Det är fråga om sådant flerbarnstillägg som avses i 15 kap. 9 § 1.

I *andra stycket* regleras utbetalning av flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 9 § 2 eller 3. Enligt nuvarande lydelse krävs anmälan för utbetalning av flerbarnstillägg i dessa fall. Det rör sig om barn för vilka rätt till förlängt barnbidrag föreligger (15 kap. 9 § 2) eller som bedriver studier som ger rätt till studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen (1999:1395) om barnet, bortsett från åldern, uppfyller kraven för allmänt barnbidrag (15 kap. 9 § 3). Genom en ändring i andra stycket slopas kravet på anmälan för flerbarnstillägg i fråga om barn för vilka det lämnas förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen. Anmälan krävs således endast om barnet uppfyller förutsättningarna enligt 15 kap. 9 § 2 eller 3 men förlängt barnbidrag eller studiehjälp av någon anledning inte lämnas för barnet.

Den nuvarande bestämmelsen i andra stycket andra meningen om anmälningskrav för flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 § flyttas i något modifierad form till ett nytt *tredje stycke*. Beräkningsbestämmelsen i 15 kap. 12 § anger i vilka fall barn som en person får barnbidrag för ska räknas samman med barn som en annan person i samma hushåll får barnbidrag för. Tredje stycket innebär att kravet på anmälan helt tas bort i de fall som avses i 15 kap. 12 § 1 (om bidragsmottagarna är gifta med varandra och stadigvarande sammanbor) och begränsas ytterligare i de fall som avses i 15 kap. 12 § 2 (om bidragsmottagarna är sambor och tidigare har varit gifta med varandra eller har eller har haft barn gemensamt). I den senare situationen krävs det inte någon anmälan om samborna har ett barn gemensamt och det för barnet lämnas någon sådan förmån eller något sådant stöd som anges i 15 kap. 9 §, dvs. allmänt

barnbidrag, förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen. Undantaget från anmälningsplikten i denna situation innebär att det inte heller krävs någon anmälan för att andra barn, som inte är gemensamma men som en av samborna får barnbidrag för, ska omfattas av beräkningen av flerbarnstillägg (jfr prop. 2013/14:6 s. 50 f.).

De nya bestämmelserna i andra och tredje styckena innebär sammanfattningsvis ytterligare begränsningar av den anmälningsplikt som tidigare har begränsats genom SFS 2013:1018.

Av 15 kap. 14 § framgår att rätten till barnbidrag går förlorad om bidraget ännu inte har betalats ut under året efter det år som det hänförs sig till. Detta gäller dock inte om den bidragsberättigade inom den tiden gör gällande sin rätt till bidraget hos Försäkringskassan, t.ex. genom en anmälan (jfr även 107 kap. 13 §).

Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1.

97 kap.

2 § Den försäkrades bidragsgrundande inkomst är summan av

1. överskott i inkomstslaget tjänst enligt 10 kap. 16 § inkomstskattelagen (1999:1229),
2. överskott i inkomstslaget näringsverksamhet beräknat enligt 4 §,
3. överskott i inkomstslaget kapital beräknat enligt 5 §,
4. del av egen och barns förmögenhet enligt 6–10 §§,
5. del av barns inkomst av kapital enligt 11 och 12 §§ och
6. vissa andra inkomster enligt 13 §.

Vid beräkning av inkomster som avses i första stycket 6 ska studiebidrag enligt 3 kap. studiestödslagen (1999:1395) och studiestartsstöd enligt lagen (2017:527) om studiestartsstöd ingå med 80 procent.

I paragrafen anges vilka inkomster som ingår i den bidragsgrundande inkomsten vid beräkning av bostadsbidrag.

Ett nytt *andra stycke* införs i paragrafen. Av stycket framgår att studiebidrag enligt 3 kap. studiestödslagen (1999:1395) och studiestartsstöd enligt lagen (2017:527) om studiestartsstöd ska ingå med 80 procent vid beräkningen av den bidragsgrundande inkomsten. En bestämmelse med denna innebörd har tidigare funnits i lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag. Det nya *andra stycket* är en följd av att nämnda lag upphävs.

Att studiebidrag och studiestartsstöd ingår i den bidragsgrundande inkomsten följer av första stycket 6 och 13 § första stycket 2. Studiemedel i form av studielån eller tilläggsbidrag och studiestartsstöd i form av tilläggsbidrag ingår dock inte i den bidragsgrundande inkomsten.

Övervägandena finns i avsnitt 5.4.2.

13 § Med vissa andra inkomster enligt 2 § *första stycket* 6 avses följande:

1. inkomst som på grund av 3 kap. 9–13 §§ inkomstskattelagen (1999:1229) eller skatteavtal inte ska tas upp som intäkt i inkomstslaget näringsverksamhet, tjänst eller kapital,
2. studiemedel i form av studiebidrag enligt 3 kap. studiestödslagen (1999:1395) och studiestartsstöd enligt lagen (2017:527) om studiestartsstöd, utom de delar som avser tilläggsbidrag,
3. skattefria stipendier över 3 000 kronor per månad,
4. skattepliktiga inkomster enligt 5 § lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta, och

5. etableringsersättning för vissa nyanlända invandrare.

Inkomster som avses i första stycket 2 och 3 och som i slutet av ett år betalas ut i förskott som hänförliga till nästföljande år ska beaktas för det senare året.

Paragrafen anger de inkomster som enligt 2 § första stycket 6 ska ingå i den bidragsgrundande inkomsten för bostadsbidrag.

I *första stycket* görs en följdändring med anledning av att det införs ett nytt andra stycke i 2 §.

98 kap.

5 § Slutligt bostadsbidrag bestäms för varje kalenderår under vilket preliminärt bidrag har betalats ut. Slutligt bostadsbidrag bestäms efter *det att beslut* om slutlig skatt enligt 56 kap. 2 § skatteförfarandelagen (2011:1244) *har meddelats*.

I paragrafen regleras fastställande av slutligt bostadsbidrag.

Av den oförändrade *första meningen* framgår att bostadsbidraget fastställs slutligt för varje kalenderår under vilket preliminärt bidrag har betalats ut. Genom en ändring i bestämmelsens *andra mening* föreskrivs att slutligt bostadsbidrag för ett kalenderår ska bestämmas efter det att beslut om slutlig skatt har meddelats. Ändringen innebär att det slutliga bostadsbidraget i flertalet fall kan bestämmas tidigare under året än vad som är fallet i dag. Enligt nuvarande reglering ska slutligt bostadsbidrag bestämmas efter den tidpunkt när besked om slutlig skatt senast ska ha skickats.

Övervägandena finns i avsnitt 5.4.1.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för föräldrapenningsförmåner och flerbarnstillägg som avser tid före ikraftträdandet.

Enligt *första punkten* ska lagen träda i kraft den 1 januari 2019. Om inget annat föreskrivs, tillämpas lagen för tid från och med ikraftträdandet. Det innebär att de nya bestämmelserna om föräldrapenningsförmåner i 12 kap. 5 a och 7 a §§ samt 13 kap. 3 § ska tillämpas i fråga om mödravårdsbesök, inskolningar och kurser för föräldrar som äger rum efter ikraftträdandet. Det innebär vidare att de nya bestämmelserna om flerbarnstillägg i 16 kap. 12 § ska tillämpas för tid från och med ikraftträdandet oavsett om barnet har fötts före eller efter ikraftträdandet. Slutligen ska den nya bestämmelsen om tidpunkten för fastställande av slutligt bostadsbidrag i 98 kap. 5 § tillämpas första gången efter det att beslut om slutlig skatt har meddelats under 2019.

Enligt *andra punkten* ska äldre bestämmelser fortfarande gälla i fråga om föräldrapenningsförmåner och flerbarnstillägg som avser tid före ikraftträdandet. Övergångsbestämmelsen innebär att den äldre bestämmelsen om anmälan i 11 kap. 12 § fortfarande gäller i fråga om tillfällig föräldrapenning för tid före ikraftträdandet. Den nya bestämmelsen i 13 kap. 9 a § om begränsning av rätten till tillfällig föräldrapenning för tid före ansökan ska inte tillämpas på tillfällig föräldrapenning för tid före ikraftträdandet.

Av andra punkten följer vidare att äldre bestämmelser om anmälan i 16 kap. 12 § andra stycket fortfarande ska gälla för flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 9 § 2 eller 3 som avser tid före ikraftträdandet. Det krävs således alltid en anmälan för flerbarnstillägg i dessa fall.

Slutligen innebär andra punkten att äldre bestämmelser i 16 kap. 12 § andra stycket om anmälan för flerbarnstillägg i sammanräknings-situationer enligt 15 kap. 12 § fortfarande ska gälla för tid före ikraftträdandet. Det är fråga om barn som omfattas av den ursprungliga lydelsen av 16 kap. 12 § (SFS 2010:110) eller av denna bestämmelse i dess lydelse från och med den 1 mars 2014 (SFS 2013:1018). Det är alltså fråga om två parallella system i fråga om anmälan för flerbarnstillägg för tid före ikraftträdandet. Avgörande för vilket system som ska tillämpas är i huvudsak när barnet har fötts (se tillämpningsbestämmelserna till SFS 2013:1018). I fråga om barn som omfattas av 16 kap. 12 § i dess ursprungliga lydelse gäller en anmälningsplikt för flerbarnstillägg i samtliga sammanräknings-situationer som avses i 15 kap. 12 §. Genom SFS 2013:1018 infördes en begränsning av anmälningsplikten. Enligt bestämmelsen krävs det inte någon anmälan när två föräldrar bor tillsammans med ett barn som de har gemensamt, om någon av dem får barnbidrag för barnet.

Av det anförda framgår att det i beräkningsunderlaget för flerbarnstillägg enligt 15 kap. 12 § kan ingå barn som omfattas av olika lydelse av bestämmelsen om anmälningsplikt i 16 kap. 12 §. För en tillämpning av 15 kap. 12 § är det dock tillräckligt att *något* av barnen i beräkningsunderlaget ska beaktas vid en tillämpning enligt 16 kap. 12 § (antingen ex officio av Försäkringskassan eller efter en anmälan i enlighet med bestämmelsen). I sådana fall kommer även övriga barn som avses i 15 kap. 12 § att ingå i beräkningen för flerbarnstillägg. Något särskilt krav på anmälan gäller alltså inte i fråga om dessa barn även om de i sig skulle omfattas av bestämmelser om anmälningsplikt i 16 kap. 12 §.

Övervägandena finns i avsnitt 6.

8.2 Förslaget till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584)

10 § Ledigheten får delas upp på högst tre perioder för varje kalenderår. Om en ledighetsperiod löper över ett årsskifte, ska den anses höra till det kalenderår då ledigheten påbörjades.

Trots denna begränsning får en ledighet delas upp när det gäller antingen ledighet med tillfällig föräldrapenning m.m. enligt 8 § eller ledighet med föräldrapenning enligt 12 kap. 5 a–7 a §§ socialförsäkringsbalken.

Paragrafen reglerar uppdelning av föräldraledighet i perioder.

Enligt det oförändrade *första stycket* är huvudregeln att föräldraledighet får delas upp i högst tre perioder för varje kalenderår. Av *andra stycket* framgår dock att ledighet i vissa fall inte omfattas av denna begränsning. Den befintliga hänvisningen till 8 § innebär bl.a. att ledighet med tillfällig föräldrapenning enligt bestämmelserna i 13 kap. socialförsäkringsbalken är undantagna från begränsningen. Vidare

Prop. 2017/18:270 framgår av andra stycket att ledighet med föräldrapenning enligt 12 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken är undantagna från begränsningsregeln. Genom en ändring i andra stycket undantas även ledighet med föräldrapenning enligt de nya bestämmelserna i 12 kap. 5 a och 7 a §§ socialförsäkringsbalken.

Övervägandena finns i avsnitten 5.1.1 och 5.1.2.

Ikraftträdandebestämmelse

Av bestämmelsen framgår att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2019. Den nya bestämmelsen tillämpas därmed på ledigheter med föräldrapenning enligt 12 kap. 5 a och 7 a §§ socialförsäkringsbalken som äger rum efter ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.

8.3 Förslaget till lag om upphävande av lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag

Lagförslaget innebär att lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag ska upphöra att gälla vid utgången av 2018. Av en övergångsbestämmelse framgår att den upphävda lagen fortfarande ska gälla för bostadsbidrag för tid före den 1 januari 2019. Den materiella regleringen i den upphävda lagen förs in i 97 kap. 2 § socialförsäkringsbalken (se kommentaren i avsnitt 8.1).

Övervägandena finns i avsnitten 5.4.2 och 6.

8.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:388) om ändring i lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet

2 kap.

8 c § Försäkringskassan får ha direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om

1. *betalningsskyldighet för en bidragsskyldig förälder enligt 19 kap. socialförsäkringsbalken,*

2. bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst enligt 26 kap. socialförsäkringsbalken, eller

3. beräkning av bostadsbidrag enligt 97 kap. socialförsäkringsbalken.

Direktåtkomsten får endast omfatta

1. uppgifter per betalningsmottagare i en sådan arbetsgivardeklaration eller förenklad arbetsgivardeklaration som avses i 26 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244),

2. identifikationsuppgifter för den uppgiftsskyldige och betalningsmottagaren, och

3. uppgift om den redovisningsperiod som deklarationen avser.

Paragrafen är ny och träder i kraft den 1 januari 2019 (SFS 2017:388). Bestämmelsen reglerar Försäkringskassans direktåtkomst till vissa

uppgifter i beskattningsdatabasen hos Skatteverket (se prop. 2016/17:58 s. 198 f.). Enligt bestämmelsen får Försäkringskassan ha sådan direktåtkomst, om uppgifterna behövs i ett ärende om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst enligt 26 kap. socialförsäkringsbalken eller beräkning av bostadsbidrag enligt 97 kap. socialförsäkringsbalken.

Ändringen i *första stycket* innebär att Försäkringskassan även får ha direktåtkomst till beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om en bidragsskyldig förälders betalningsskyldighet för underhållsstöd enligt 19 kap. socialförsäkringsbalken. Av det oförändrade *andra stycket* framgår vilka uppgifter i beskattningsdatabasen som direktåtkomsten får omfatta.

Övervägandena finns i avsnitten 5.5.1 och 6.

Sammanfattning av promemorian Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik (Ds 2017:59)

Den ekonomiska familjepolitiken syftar till att bidra till en god levnadsstandard för barnfamiljer och ge föräldrar förutsättningar för ett jämställt föräldraskap. För att stödja barnfamiljer och ge dem möjligheter att förstå och förutse sina rättigheter behöver stödets regelverk vara enkla och förutsägbara. Huvuddelen av förmånerna inom den ekonomiska familjepolitiken administreras av Försäkringskassan. Som ett led i arbetet med att förenkla regelverket och öka möjligheterna för föräldrar att göra rätt har Försäkringskassan getts i uppdrag att föreslå ändringar av regelverket. Försäkringskassans förslag på förändringar av regelverket inom barnbidraget, föräldrapenningen och tillfällig föräldrapenning samt bostadsbidraget syftar till att förenkla för föräldrar och bidrar även till att administrationen av förmåner till familjer ska bli mer kostnadseffektiv.

Inom föräldraförsäkringen föreslås att den andra föräldern ska få rätt till föräldrapenning för att följa med till mödravården. Föräldrar föreslås även få rätt till föräldrapenning vid inskolning även när föräldern inte har barnet i sin vård. För tillfällig föräldrapenning föreslås anmälningskravet slopas. Föräldrar ska också ges rätt till tillfällig föräldrapenning vid föräldrarnas gemensamma deltagande i kurs för att lära sig vårda barnet.

Inom barnbidraget föreslås anmälningskyldighet en slopas för ett barn har upphört att bo växelvis. Kravet på anmälan för flerbarnstillägg slopas också i flera olika situationer.

Inom bostadsbidraget föreslås en tidigareläggning av avstämningen av bidragsgrundande inkomster. För att förenkla regelverket ska även en bestämmelse om bostadsbidrag som anger hur stor del av studiebidrag eller studiestartsstöd som ska räknas med vid beräkning av bidragsgrundande inkomst, som nu finns i en särskild lag, föras in i socialförsäkringsbalken.

Vissa av dessa förändringar innebär vissa initiala kostnader för införande men på ett par års sikt bedöms förslagen medföra en minskning av administrationskostnaderna för Försäkringskassan. Förslagen bedöms inte öka försäkringskostnaderna för förmånerna.

Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken¹
dels att 11 kap. 10 och 12 §§, 12 kap. 4 §, 13 kap. 1 och 3 §§, 16 kap. 12 §, 97 kap. 2 och 13 §§ samt 98 kap. 5 § ska ha följande lydelse,
dels att rubriken närmast före 12 kap. 7 § ska lyda ”Förskola, skola och viss annan pedagogisk verksamhet”,
dels att det ska införas tre nya paragrafer, 12 kap. 5 a och 7 a §§ samt 13 kap. 9 a §, och närmast före 12 kap. 5 a § samt 13 kap. 9 a § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

10 §²

Föräldrapenningsförmåner får inte lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid i annat fall än som anges i 12 kap. 4 a, 6 och 7 §§ samt 13 kap. 10, 11, 13, 26 och 30 §§. *För tillfällig föräldrapenning gäller även 13 kap. 3 §.*

Föräldrapenningsförmåner får inte lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid i annat fall än som anges i 12 kap. 4 a § och 5 a–7 §§ samt 13 kap. 10, 11, 13, 26 och 30 §§.

Tillfällig föräldrapenning enligt 13 kap. 31 e § får lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid.

För tillfällig föräldrapenning gäller även 13 kap. 3 §.

12 §³

Föräldrapenningsförmåner får inte lämnas för tid innan anmälan gjorts till Försäkringskassan. Detta gäller dock inte om det har funnits hinder för en sådan anmälan eller det finns särskilda skäl för att *förmånen* ändå bör lämnas. *Vidare gäller detta inte i fråga om sådan tillfällig föräldrapenning som avses i 13 kap. 31 e §.*

Föräldrapenning får inte lämnas för tid innan anmälan gjorts till Försäkringskassan. Detta gäller dock inte om det har funnits hinder för en sådan anmälan eller det finns särskilda skäl för att *föräldrapenning* ändå bör lämnas.

¹ Senaste lydelse av rubriken närmast före 12 kap. 7 § 2010:870.

² Senaste lydelse 2011:1082.

³ Senaste lydelse 2010:2005.

12 kap.
4 §

I andra fall än som avses i 5 och 6 §§ har en förälder som inte har barnet i sin vård rätt till föräldrapenning endast om det finns särskilda skäl.

I andra fall än som avses i 5–6 och 7 a §§ har en förälder som inte har barnet i sin vård rätt till föräldrapenning endast om det finns särskilda skäl.

Mödravårdsbesök

5 a §

En förälder som besöker mödravården när det gäller ett ofött barn eller graviditet har rätt till föräldrapenning i samband med besöket.

Föräldrapenning i samband med besök hos mödravården kan lämnas för tid från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse fram till och med förlossningsdagen.

7 a §

En förälder som har ett barn som genomgår introduktion för att delta i en verksamhet enligt skollagen (2010:800) har rätt till föräldrapenning i samband med introduktionen, om den avser

- 1. förskola,*
- 2. förskoleklass,*
- 3. grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola eller internationell skola på grundskolenivå,*
- 4. fritidshem som kompletterar utbildningen i en skolform enligt 2 eller 3, eller*
- 5. verksamhet enligt 25 kap. 2, 4 eller 5 § skollagen.*

Föräldrapenning i samband med ett barns introduktion kan lämnas till en förälder som inte har barnet i sin vård.

13 kap.
1 §⁴

I detta kapitel finns allmänna bestämmelser om rätten till tillfällig föräldrapenning i 2–9 §§.

I detta kapitel finns allmänna bestämmelser om rätten till tillfällig föräldrapenning i 2–9 §§ och om förmånstiden i 9 a §.

Vidare finns bestämmelser om

- tillfällig föräldrapenning vid barns födelse eller adoption i 10–15 §§,
- vård av barn som inte har fyllt 12 år i 16–21 §§,
- vård av barn som har fyllt 12 år i 22–25 §§,
- vård av barn som omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade i 26–29 §§,
- vård av allvarligt sjukt barn i 30 och 31 §§,
- utvidgad rätt till tillfällig föräldrapenning vid förälders sjukdom eller smitta i 31 a–31 d §§,
- tillfällig föräldrapenning i samband med att ett barn har avlidit i 31 e och 31 f §§,
- beräkning av antalet dagar med rätt till tillfällig föräldrapenning i 32 §, och
- beräkning av tillfällig föräldrapenning i 33–38 §§.

3 §

Tillfällig föräldrapenning får förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid:

Tillfällig föräldrapenning får förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § första stycket lämnas till båda föräldrarna för samma barn och tid:

1. om föräldrarna följer med sitt barn till läkare när barnet lider av allvarlig sjukdom, och
2. om föräldrarna, som en del i behandlingen av sitt barn, behöver delta i läkarbesök eller behandling som ordinerats av läkare.

Tillfällig föräldrapenning får förutom i de fall som anges i 11 kap. 10 § andra stycket lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid, om föräldrarna deltar i en kurs som ordnas av sjukvårdshuvudman för att lära sig vårda barnet.

Allmänna bestämmelser om förmånstiden

9 a §

Tillfällig föräldrapenning lämnas inte för längre tid tillbaka än 90 dagar före den dag ansökan kom in till Försäkringskassan.

⁴ Senaste lydelse 2010:2005.

Detta gäller dock inte om det finns synnerliga skäl för att tillfällig föräldrapenning ändå bör lämnas. Tidsbegränsningen gäller inte heller i fråga om sådan tillfällig föräldrapenning som avses i 31 e §.

16 kap.

12 §⁵

Den som får allmänt barnbidrag för de barn som omfattas av flerbarnstillägget får också flerbarnstillägg för dessa barn.

Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 9 § 2 eller 3 ska anmäla detta till Försäkringskassan. *Detsamma gäller den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 §, utom i de fall där två föräldrar bor tillsammans med ett barn som de har gemensamt, om någon av dem får barnbidrag för barnet.*

Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 9 § 2 eller 3 ska anmäla detta till Försäkringskassan. *Detta gäller dock inte om förlängt barnbidrag eller studiehjälp enligt 2 kap. studiestödslagen (1999:1395) lämnas för barnet.*

Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 § 1 behöver inte anmäla detta. Den som vill få flerbarnstillägg med stöd av 15 kap. 12 § 2 ska anmäla detta till Försäkringskassan, utom i de fall där två föräldrar har ett gemensamt barn och det för barnet lämnas någon sådan förmån eller något sådant stöd som anges i 15 kap. 9 §.

97 kap.

2 §

Den försäkrades bidragsgrundande inkomst är summan av

1. överskott i inkomstslaget tjänst enligt 10 kap. 16 § inkomstskattelagen (1999:1229),
2. överskott i inkomstslaget näringsverksamhet beräknat enligt 4 §,
3. överskott i inkomstslaget kapital beräknat enligt 5 §,
4. del av egen och barns förmögenhet enligt 6–10 §§,
5. del av barns inkomst av kapital enligt 11 och 12 §§ och
6. vissa andra inkomster enligt 13 §.

Vid beräkning av inkomster som avses i första stycket 6 ska studiebidrag enligt 3 kap.

⁵ Senaste lydelse 2013:1018.

13 §⁶

Med vissa andra inkomster enligt 2 § 6 avses följande: Med vissa andra inkomster enligt 2 § första stycket 6 avses följande:

1. inkomst som på grund av 3 kap. 9–13 §§ inkomstskattelagen (1999:1229) eller skatteavtal inte ska tas upp som intäkt i inkomstslaget näringsverksamhet, tjänst eller kapital,

2. studiemedel i form av studiebidrag enligt 3 kap. studiestödslagen (1999:1395) och studiestartsstöd enligt lagen (2017:527) om studiestartsstöd, utom de delar som avser tilläggsbidrag,

3. skattefria stipendier över 3 000 kronor per månad,

4. skattepliktiga inkomster enligt 5 § lagen (1991:586) om särskild inkomstskatt för utomlands bosatta, och

5. etableringsersättning enligt lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Inkomster som avses i första stycket 2 och 3 och som i slutet av ett år betalas ut i förskott som hänförliga till nästföljande år ska beaktas för det senare året.

98 kap.

5 §⁷

Slutligt bostadsbidrag bestäms för varje kalenderår under vilket preliminärt bidrag har betalats ut. Slutligt bostadsbidrag bestäms efter *den tidpunkt när besked* om slutlig skatt enligt 56 kap. 10 § första stycket skatteförfarandelagen (2011:1244) *senast ska ha skickats.*

Slutligt bostadsbidrag bestäms för varje kalenderår under vilket preliminärt bidrag har betalats ut. Slutligt bostadsbidrag bestäms efter *det att beslut* om slutlig skatt enligt 56 kap. 2 § skatteförfarandelagen (2011:1244) *har meddelats.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för föräldrapenningsförmåner och flerbarnstillägg som avser tid före ikraftträdandet.

⁶ Senaste lydelse 2017:528.

⁷ Senaste lydelse 2011:1434.

Förslag till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584)

Häri genom föreskrivs att 10 § föräldraledighetslagen (1995:584) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

Ledigheten får delas upp på högst tre perioder för varje kalenderår. Om en ledighetsperiod löper över ett årsskifte, ska den anses höra till det kalenderår då ledigheten påbörjades.

Trots denna begränsning får en ledighet delas upp när det gäller antingen ledighet med tillfällig föräldrapenning m.m. enligt 8 § eller ledighet för föräldrautbildning m.m. enligt 12 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Trots denna begränsning får en ledighet delas upp när det gäller antingen ledighet med tillfällig föräldrapenning m.m. enligt 8 § eller ledighet med föräldrapenning enligt 12 kap. 5 a–7 a §§ socialförsäkringsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

¹ Senaste lydelse 2010:1263.

Förslag till lag om upphävande av lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag

Härigenom föreskrivs att lagen (2003:1067) om särskild bestämmelse om bostadsbidrag¹ ska upphöra att gälla vid utgången av 2018.

Den upphävda lagen gäller dock fortfarande för bostadsbidrag som avser tid före den 1 januari 2019.

¹ Senaste lydelse 2017:531.

Förteckning över remissinstanserna till promemorian Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik (Ds 2017:59)

Promemorian Regelförenklingar inom ekonomisk familjepolitik (Ds 2017:59) remitterades till följande instanser:

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Härnösand, Förvaltningsrätten i Linköping, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF), Barnombudsmannen, Inspektionen för socialförsäkringen (ISF), Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Arbetsgivarverket, Skolverket, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet, Centrala studiestödsnämnden (CSN), Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), Sveriges kommuner och landsting (SKL), LO, TCO, SACO, Svenskt Näringsliv, Företagarna, Landstinget Dalarna, Landstinget i Kalmar län, Landstinget Västernorrland, Region Skåne, Region Västmanland, Alvesta kommun, Bjuvs kommun, Bräcke kommun, Degerfors kommun, Ekerö kommun, Fagersta kommun, Götene kommun, Göteborgs stad, Helsingborgs stad, Jokkmokks kommun, Karlstads kommun, Kävlinge kommun, Linköpings kommun, Luleå kommun, Lysekils kommun, Marks kommun, Mörbylånga kommun, Nässjö kommun, Ronneby kommun, Sandvikens kommun, Simrishamns kommun, Sätters kommun, Trosa kommun, Tyresö kommun, Uppsala kommun, Vaxholms stad, Ånge kommun, Ängelholms kommun, Älvkarleby kommun, Ödeshögs kommun, Barnens rätt i samhället (BRIS), Sveriges Makalösa föräldrar, Sveriges Kvinnolobby, Föreningen MÄN, Insolvens Riksförbundet för överskuldsetta, Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare i kommunal tjänst (BUS).

Sammanfattning av promemorian Nytt åldersdifferentierat underhållsstöd och direktåtkomst för Försäkringskassan i den del som avser direktåtkomst

I propositionen 2016/17:58 föreslås att Försäkringskassan ska få direktåtkomst till vissa uppgifter i Skatteverkets beskattningsdatabas om uppgifterna behövs i ett ärende om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst eller beräkning av bostadsbidrag.

I promemorian föreslås att Försäkringskassan ska få ha sådan direktåtkomst även i ett ärende om betalningsskyldighet för underhållsstöd för en bidragsskyldig förälder. Direktåtkomsten ska få omfatta uppgifter per betalningsmottagare i en sådan arbetsgivardeklaration eller förenklad arbetsgivardeklaration som avses i 26 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244), identifikationsuppgifter för den uppgiftsskyldige och betalningsmottagaren, samt uppgift om den redovisningsperiod som deklARATIONEN avser.

Någon sekretessbrytande bestämmelse behöver enligt bedömningen i promemorian inte införas för att Försäkringskassan ska få ta del av de aktuella uppgifterna genom direktåtkomst.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Nu aktuellt lagförslag i promemorian Nytt åldersdifferentierat underhållsstöd och direktåtkomst för Försäkringskassan

Förslag till lag om ändring i lagen (2017:388) om ändring i lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 8 c § lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet¹ i stället för lydelsen enligt lagen (2017:388) om ändring i den lagen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2017:388

Föreslagen lydelse

2 kap.

8 c §

Försäkringskassan får ha direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst enligt 26 kap. socialförsäkringsbalken eller beräkning av bostadsbidrag enligt 97 kap. socialförsäkringsbalken.

Försäkringskassan får ha direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, om uppgifterna behövs i ett ärende om

1. *betalningsskyldighet för bidragsskyldig förälder enligt 19 kap. socialförsäkringsbalken,*
2. bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst enligt 26 kap. socialförsäkringsbalken, eller
3. beräkning av bostadsbidrag enligt 97 kap. socialförsäkringsbalken.

Direktåtkomsten får endast omfatta

1. uppgifter per betalningsmottagare i en sådan arbetsgivardeklaration eller förenklad arbetsgivardeklaration som avses i 26 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244),

2. identifikationsuppgifter för den uppgiftsskyldige och betalningsmottagaren, och

3. uppgift om den redovisningsperiod som deklarationen avser.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 2003:670.

Förteckning över remissinstanserna till promemorian Nytt åldersdifferentierat underhållsstöd och direktåtkomst för Försäkringskassan

Prop. 2017/18:270
Bilaga 6

Departementspromemorian Nytt åldersdifferentierat underhållsstöd och direktåtkomst för Försäkringskassan remitterades till följande instanser:

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Justitiekanslern, Datainspektionen, Skatteverket, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Socialstyrelsen, Inspektionen för socialförsäkringen, Barnombudsmannen, Kronofogdemyndigheten, Konsumentverket, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Familjerättssociomernas Riksförening (FSR), Föreningen Män för jämställdhet, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS), Rädda Barnen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Makalösa föräldrar, Sveriges Kommuner och Landsting, Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare i kommunal tjänst (BUS).

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-04-25

Närvarande: F.d. justitieråden Ella Nyström och Lena Moore samt justitierådet Thomas Bull

Direktåtkomst för Försäkringskassan i ärenden om betalningsskyldighet för underhållsstöd

Enligt en lagrådsremiss den 19 april 2018 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (2017:388) om ändring i lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av ämnesrådet Andreas Ådahl, biträdd av departementssekreteraren Carina Nägling.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 juni 2018

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Y
Johansson, M Johansson, Baylan, Hallengren, Bucht, Hultqvist,
Andersson, Hellmark Knutsson, Bolund, Damberg, Bah Kuhnke,
Strandhäll, Shekarabi, Fridolin, Eriksson, Linde, Skog, Ekström, Fritzon,
Eneroth

Föredragande: statsrådet Annika Strandhäll

Regeringen beslutar proposition Regelförenklingar inom ekonomisk
familjepolitik